SV. ČECH

BÁCHORKY VERŠEM

SVATOPLUK ČECH:

BÁCHORKY

VERŠEM.

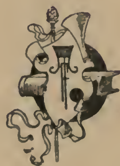
NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC

SEBRANÉ SPISY

SVATOPLUKA ČECHA.

DÍL IV.

BÁCHORKY VERŠEM.

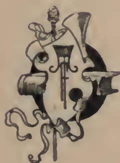
V PRAZE.
NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC.
1899.

BÁCHORKY

VERŠEM.

NAPSAL

SVATOPLUK ČECH.

V PRAZE.

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC.

1899.

J. OTTO V PRAZE.

Báchorky veršem.

ŠOTEK.

Tuto báseň, uveřejněnou před 13 lety ve »Květech«, hodlal jsem pro knihové vydání v některých částech přepracovati, ale nedostával jsem se k tomu, a nyní, po letech, nemohu již na provedení onoho záměru pomýšleti. Nechávám ji tedy beze změny a prosím jen, aby čtenář měl na paměti, že politické a jiné časové narážky v ní vztahují se k poměrům roku 1886, kdy byla sepsána.

S. Č.

VSTUP.

Nakladatel.

Co mi neseš, brachu?

Básník.

Knihu veršů.

Nakladatel.

Běda!
Zboží z Parnassu již marně kupců hledá.
Vzlétejte si křídlem orlů do blankytu,
lovte vzácné perly ve hlubinách citů,
démant ducha bruste v zářné formy hlatě —
všechna krása v koutech zplesniví nám svatě.
Zmoudřete již jednou! Obecenstvo sdruží
rádo čela vaše s vavřínem a růží,
dopřeje vám žíti manou ideálů,
mrtvým slavně zryje Vyšehradskou skálu,
pomníky vás poctí krásně tesanými —
jenom, probůh, svými ušetřte ho rýmy!
Minul čas, kdy v stínu jasmínové clony,
v níž jak bílé hvězdy květ se třpytil vonný,
dvojí čelo mladé těsným, blahým stykem
klonilo se, slastí zářic, nad lyrikem

an ret mládce šeptal cituplnou sloku
a těch citů odlesk hledal v dívčím oku,
v pomněnce, jež rosou nadšení se skvěla,
až pak zabloudila v ruku ruka vřelá,
kniha na klín sklouzla, a dva žhaví rtové
v němou báseň vily sladší rýmy nové;
minul čas, kdy v lípy rozložitém stíně
před útulným domem, děcko spící v klíně,
v milujících děj se žena pohroužila,
po dnech minulých se sladce roztoužila,
kdy jak zlatovlasá hrdinka tu v písni
plesala i lkala v lásky blahé tísni,
s úsměvem a vzdechem takto knihu četla,
ale časem v pole toužným zrakem vzletla,
na cestě kde posléz mezi klasů zlatem
choť se objevil — vstříc kráčela mu s chvatem,
a pak v milém klidu spolu provázeli
dále milců dvé v luh poesie skvělý,
až pak proniknuti jeho áří čistou
— jako nad nimi tu lípu zlatolistou
západ prodechoval červánků svých pelem —
nad zavřenou knihou v obejmutí vřelém
šťastný manžel choti slíbal slzu s lící,
nad tragickým losem oněch splývající;
minul čas, kdy ještě stařec šedobradý
chvějícím se retem, v oku zápal mladý,
čítal vnuku verše, zvonící jak meče
za vlasť, pravdu, volnost do posvátné seče —
Omrzela, vyšla z módy poesie!
V době, kdy svět duchů se dne na den žije
ruchem zimničným, jenž vlnou vzniká, hyne,
věru na starosti lid má věci jiné,
nežli s vámi lítat v pestré škebli zkázky

se zapřeží libel v sídlo Zlatovlásky,
mlsat cukr něhy z lesklé schránky rýmů,
opájet se mráčky mystického dýmu
aneb dokonce kams do propasti světů
vrhati se střemhlav u závratném letu,
zpražovat si mozek věčných záhad kmity,
srdce klidné bouřit nadzemskými city,
pekel hrůzami a nebeskými divy
marně rozrušovat slabé svoje čivy!

Básník.

Vím to, vím. Leč moje píseň sešlá křídla
nevzpíná již k letům v ona vzdušná sídla.
Jiného cos nesu — kus v tom pekla sice,
ale šprýmovná to jinak míchanice,
poetické nic — zní jenom z toho prázna
cos jak řehtačkou dlaň rozumného blázna.

Nakladatel.

Vtipná prskavka? Oj, to již zvučí lépe.
Perná satira, jež mrtvé, živé ztepe,
štulců krupobití spustí na vše strany,
do živého tne, kam vryje kruté hrany,
ale hezky zprosta, nožem rufianským,
ne snad jemně kutým ostřím toledanským — —
jemný šerm — kde čepel uměle se kmitá,
než v cíl skrytě bodne — jenom znalce chytá,
za to s vděčným smíchem zástup v ruce tleskne,
kde pěsť neurvalá přímo kyjem třeskne.

A pak třeba tepat známé věci, lidi,
ne snad schemata, v nichž bystrý zrak jen vidí
blízké poměry, ba neštítit se jména —

Básník.

Aby odnes' autor záda rozbušená?
Moje satira má trochu tupé zuby,
jménem tím se nerad verš můj krotký chlubí
Ne, svist důtek nezní nad hlavou mé básně.
Zahalena v pestré masopustní třásně,
leda berlou šaška rolničkovou chřestí,
vesele jí točíc v dovádivé pěsti —
zasáhne-li při tom hrotem hlavu něčí,
smích nás obou posléz ránu snadno zléčí.
Však ni žert mé písni není vůdcem předním.
Syt jsem skutečnosti, znaven ruchem všedním,
než i poesie pravidelným řádem,
arsí, thesí starých jednotvárným spádem.
Již mě omrzelo jeti v moudrém klusu,
úzkostlivě dbát všech vzorné jízdy kusů,
met a mezí; stále v prstech mi to hraje
pustit zápřež chimér v nemožnosti kraje,
do mlhy a modra bez cíle se ztopit,
ze všech paragrafů skladby smích si ztropit,
tu být dětským snílkem, tu zas rozpustilcem,
vážný rozum pod nos počastovat štilcem,
kam se nápad vrtne, bez úvahy lítat,
nesmysl a smysl v jeden chumáč splítat,
slepě lapat vše, co mozkem jen ti mžikne,
chytit náladu a cit, jak právě vznikne,
ať smích veselý to nebo trpký, trudný,
smyslnosti záchvěv nebo zápal cudný

ať to třeba výkřik duše rozervané —
Takový as duch mým zpěvem divným vane.

Nakladatel.

Tedy veršovaný nesmysl, můj brachu?
Je-li notný, přijmu báseň beze strachu.
Lepšíť klassičnosti. Než co sláva řekne?
Nedbáš-li, že s čela snad se vavřín smekne?
že dav soků, soudců z vítaného plenu
s rozkoší rvát bude lupen po lupenu?
Mně to arci v počet čáru neudělá,
bude-li jen z toho řádná, divá mela;
neboť sensace, ať v tom či onom tvaru,
věř, je duší doby, pakou všeho zdaru
toť ta pestrolesklá muška čarodějná,
na niž možno chytat zlatých rybek hejna.

Básník.

Oh! i potlesku, ať správný byl či lichý,
syt jsem docela. Nad slávu kout mi tichý,
odkud mohu v pestrý venku rej se smáti
Že chval nehledám, již na mé látce znáti:
Vidím v duchu napřed, kterak na mé děcko
kritik prsty luskne: »Ach, ach, staré všecko!«
Vždyť mých veršů plukům ďábelský rek velí,
od Faustových dob až běda ošumělý;
ba ni Mefisto ni Lucifer to statný,
ve své zlobě chmurné děsně majestatný,
ale směšný pitvor, jakýs pekla zmetek,
skřítek zakrsalý, trpasličí šetek.

A ten ubožáček, málo skřečka větší,
neumí se blýskat duchaplnou řečí,
infernálním vzletem, ironií žhavou;
ale na řeč chybný, hatlaninu pravou,
jak mu na jazyk se slinou právě přišla,
bez ladu a skladu žvatlá, koktá, šišlá.

Nakladatel.

Tvoje myšlenka mne zajala již cele;
doufám, že náš obchod vydaří se skvěle.
Již v mé hlavě také vtipný nápad klíčí:
Dobré jest, když povrch sám již hodně křičí,
knihy tvář a roucho; toho dbáti radno.
Na ty trety kupci přilípnou se snadno,
na strakatý obal, knihařovy stvůrky,
jako mouchy na terč pestré muchomůrky.
Ďas tvůj šatem slavným pyšniti se bude:
v listech pergamenu, ořízce k nim rudé,
v deskách tuhých, černou kůží potažených,
v rozích s netopýry křídel rozpřažených,
s čertí rudou hlavou, z rozšklebené huby
cenící až hrozno špičaté své zuby,
pak se desky sepnou dračím z kovu spárem —
Tak bych zvítězil i literárním škvárem!

I.

Od zoře po dvoře
slípka mi krákoře,
černá jak noc —
z noci se rodívá,
v temno se odívá
kouzelná moc.

Pod černým chocholem
podivným plápolem
očka jí žhou,
drápky kam vtiskuje,
stopa se rýsuje
muřínohou.

Kdáče mi od rána,
zní to jak satana
hýkot a smích —
Ajhle! co v kukani?
Září mi na dlani
vajíčka sníh.

Jak se ty podlouhlý
útvare okrouhlý
lahodně skvíš,
něžné jsa znamení
tvoření, rození,
života skrýš!

V zářivé úpravě
kmitaje třesavě
křídloma z duh,
pod stropem na niti
mohl bys baviti
dětinný kruh.

Dívčí prst na tobě
vyryl by k ozdobě
srdéček dvé,
z pozlátka, obrázků
schystal by pomlázku
pro zlato své.

Ale zde nekyne
veselí dětinné
k líbezným snům;
ponurý poeta
šerým tě oplétá
vláknem svých dum.

Moře prý s ostrovy,
hradby hor, mlhový
oblaků šik,

země i s blankytem
v pravejci věčitém
našly svůj vznik.

Vajíčko půvabné,
ve hnízdo hedvábné
chtěl bych tě nést
kvočně per sněhových,
blankytných, duhových
s očima hvězd.

Celý svět brzičko
z tebe by, vajíčko,
také se zlíh',
růžových obzorů,
zlatých niv, pahorů
smaragdových,

ze světla utkaných,
červánkem zlíbaných
báječných děv,
samá v něm pohoda,
záře i lahoda,
slavičí zpěv...

Marno! V mou samotu
zlatých snů jasnotu
nerozlije
kvočna ta čarovná:
milostně laškovná
Fantasie.

K záři a výsosti
duše již nehostí
mladický vzlet —
Nuž, tedy do Hadu
pro bídnou náhradu
v temnoty svět!

Vejce ty kouzelné,
vidiny pekelné
v odvetu dej,
obrazů pochmurných,
pitvorných, nestvůrných,
divoký rej!

II.

Vejce moci čarodějné
mnohý den ve skrýši tejné
— jakož černé knihy káží —
pod levou jsem nosil paží.
Po tu dobu neholený,
nemytý a nemodlený
nespatřil jsem chrámu práhy,
svěcené se štítil vláhy,
kříže míjel bez pozdravu,
nedbal zákonů a mravu,
přiznával se k atheismu,
pessimismu, nihilismu,
nosil se jak hastroš v žitě,
smál se každé autoritě,
dívkám na nožky se díval,
karty do rukávu skrýval,
po krčmách se s lotry bavil,
jubileum svoje slavil,
byl, kde jaký klub a hádka,
a psal román vlastenecký
z bělohorské doby — Z krátka:
špatnosti jsem tropil všecky.

III.

Když doba vytknutá vstříc konci spěla,
kdys odpoledne, v knihu nahlížeje,
jíž vážná kritika chval hymny pěla,
— neb byla prosta dráždivého děje,
všech vzletů nezdravých a škodných vzruchů
i psána v domácím jen ryzím duchu —
nad tímto skvostem, zdolav první stránku,
jsem hlavu sklonil do náručí spánku.
I zdálo se mi, že kdes v pustém dole
na zemi ležím, v jasných září kole,
jež nocí rozléval zjev rajské krásy, —
zjev anděla, jenž sedě stráží u mne
skyt' poduškou mi roucha sněžné řásy
a ke mně chýlil půvab hlavy dumné,
kde bájný šperk na vlasů světlé vlny
tkal velké dennice svit divuplný.

A v temnotě, jíž krajina se halí,
zřím rysy mračné divokého skalí.
Ta chmura vůkol zlověstně se tváří:
kde v polosvitu šalebném a plachém
lem kruhu jasného se s temnem sváří
zřím fantómy, jež srdce plní strachem
Nad uzly kořenů, jež trčí z mechu
jak zapletených nestvůr černé klouby,
pnou fantastické, obrovité houby
své rudé terče otravného dechu,
jež obletují velké šeré můry.

Tu nad neviditelným vzpjatým tělem
leb zmije syčící plá z husté chmury,
zlým okem ve smaragdu hledí skvělém;
tam cos jak hnusná ropucha se vleče,
jíž sedí jízdmo na slıznatém znaku
kýs trpasličí zmok; a z temné kleče
žhou rudé jiskry, oči vlkodlaků.
Sto mátoh takých, vidin hrůzy jiné
hrou polosvitů plachých vzniká, hyne
ve klíně tmy, jež těhotna je děsy;
ten přímrak celý zdá se v divém víru
rej živý vést jak mračno netopýrů
a příšer, hemžících se v pusté směsi.
I tam, kde větve gigantických stromů
jak mraky ztrhané se šeří vzduchem,
houšť kosmatá se vlní tajným ruchem;
mníš viděti tam, jakby hejna gnomů
výš, výše šplhala kol mocných suků
a věsila se pod ně v divném shluku
jak opic tlum, když zlobou druhů shozen
pod větví zachytí se v živý hrozen...

Mne jímá hnus a bázeň. Od přímraku
hled vracím k andělu, jenž na mne line
mír sladký z tichých, čarokrásných zraků,
dvou jitřních hvězd pod zlatem řasy stinné
Zřím pokojně již do hrozivých stínů
jak oknem hošík, stulen v matky klínu,
u krbu teplého, kde zkazky zvučí,
v kraj vyhlédá, kde zimní bouře skučí.
Tak slastný klid se v moje nitro sklání;
neb cítím, že mne okruh světla chrání,

jež cherub šíří tmou; kam zář ta slétá,
zem sněhulek jen čistým bělem zkvétá.
Zrak maně zavírám ve blahém snění,
na čele cítím jemných křídel chvění,
z jichž červánků a sněhů v tichém ruchu
zvuk hudby rajské ševelí mi k uchu.
Jak druhdy, leže pod jabloní milou,
když květem zářným obsypána všecka
báj luznou šeptala nad hlavou děcka
a lístků pršku vonnou, růžně bílou
mu sesílala v čelo sladce snící —
jak tehdy v duše křišťálovém jase
jsem obrážel jen blankyt, shlížející
skrz větví květnou mříž: tak nyní zase
v mé nitro kane zlatá dětství chvíle,
mír nevinnosti, ráje duma tichá
z té křídel ševelících řásy bílé.
Leč anděl, zasmušiv se, jemně vzdychá
a ze rtů bolnosladký zpěv se lije
jak harfy rajské tklivá melodie:

Blaze duši, dokud tuší,
že s ní boží láska dlí,
v jasném zdroji víry svojí
dokud nebe zrcadlí,
dokud čisté srdce hostí
líbezný sen nevinnosti
a skráň tichý zápal svatý
libým bleskem ovíjí
jako jitra paprsk zlatý
rosný kalich lilií.

Kam se děla s tvého čela
tato záře? Kam se děl
z duše padlé, v prachu zvadlé
nevinnosti čistý pel?
Jak list suchý, zbaven míru,
duch se zmítá v pustém víru
a hled kalný teskně těká
světem, jenž se pouští stal,
u tvých dveří stále čeká
hnus a nuda, trud a žal.

Běda duši, jižto kruší
beznaděje krutý hnět,
v jejíž chmury neplá shůry
žádné hvězdy spasný vznět.
V nížto vyschla svatá zřídla,
od níž prchla moje křídla,
nad níž blány netopýří
rozepjala temná moc,
pod níž v bezedno se šíří
věčná, nekonečná noc!

Stesk jal mě, srdce sevřelo se bolem.
Ruch úžasný se náhle zvedl kolem.
Jak za bouře když vichr v divém honu
rve v cáry fantastické mračen clonu,
ve strašném jeku, stonu, chechtu vřela
tma vůkol směsí strašidelných tvarů,
až polozřetelně z těch černých varů
rys vyhranil se ohromného těla,
stín gigantický, jakby tesán z mraků.

Tmou rudě vzplály meteory zraků
a příšerně se míhal vzduchem šerým
lem obrovitých křídel cípem sterým;
jak mocná větev stoletého stromu
se vzpřáhla ruka s děsnou drápů zbraní
a zaburácel hlas jak šelem řvaní,
jak sykot lačných vln a rachot hromu:
Již ustup, cherube! jest na vždy mojí
ta duše ztracená. Ty's podleh' v boji.
V ní láska zhasla, naděje a víra,
hrob citů svatých tma tam halí čirá.

Anděl.

Ó prodli! Ještě v temné její tůni
zřím jednu hvězdu, jež ji může vésti
z těch katakomb zas blahé na výsluní —
to ždání, nad pozemský prach se vznésti,
stesk po výsostech, nesmrtnosti touha.

Satan.

Co hvězdou zveš, to bludička je pouhá —
hle zhasla již! — Ó věř, tvá peruť čistá
kam k zemi sklonit se již nemá místa.
Jen leda pelesť kolébky jí zbývá,
kde hladit můžeš ve snu děcka vlásky
a v ouško šeptati mu staré zkázky
o skvoucích vidinách, jež nebe skrývá.
Je cení lid jen jako krásnou báseň,
jež stářím svěcena, neb zívá při ní.

I ten zde časem nad hlavou jak jiní
tu vetchou, vyšeptalou zlatou třáseň
vlát nechává, ten prapor ideálů —
a verš svůj nutí svatých do zápalů —
však ptej se ho, co při tom v pravdě cítí!

Anděl.

Rci, duchu zbloudilý, chceš spasen býti?

Já.

Ó paprsku ze slunce pravdy ryzí,
lži chmura všeliká před tebou mizí.
Hleď v moji hruď! Tam temno jako v hrobce
všech mladých snů, všech žárů zhaslé sopce.
Zřím chladně na tu zem, jak poutník cizí,
a pravím si: Co tuto robit dále?
Hrát v této frašce, sebe, jiné šále?
Zde všechno pohaslo, co srdce hřálo,
v nic kleslo vše, co velikým se zdálo.
A hledím-li s té země v blankyt bezdný,
zkad velebně mi zníval hymnus hvězdný
o krásách nadpozemských, božských vzletech,
o slasti svaté nesmrtelných květech,
teď šeptám si: Co v tomto blesknéın týnu
mé krtčí já, jež zná jen tmu a hlínu,
všech citů svazem hroudy jen se chytá,
ta bludička, jež chvilku šerem kmitá
a zajde beze stop ve věčné noci?

Anděl.

Ó běda, navždy ztracen!

Satan.

V mé je moci.

Dráp napřáhl. Já v náhlé hrůzy chvatu
vztáh' ruku chvějnou k andělskému šatu;
však nezdržel stisk prstů křečovitý
tu řízu z oblaků, ty vzdušné třpyty.
A cherub líce smutné odvraceje,
jak mlha světlá chvěl se do výsosti.
Kruh jasný zmizel. Vichrem buráceje,
vír temnoty mně mrazem projel kosti,
mrak příšer zevšad schumelil se ke mně,
sta zubů vlčích, dračí křídla sterá
mi rvala bok a tepala mi témě
a v srdce vnikly drápy Lucifera.

IV.

Dotkalo sen chmurný peklo;
oko procitlé se smeklo
na roh trepky, čnící vzhůru —
Jakou zřím karikaturu!
Zraky mnu,
pevně na obuv je pnu —
Již to jisté:
Nadělení pekla čisté!
Na zobáku trepky zdobné
jízdmo dřepí vyžle drobné,
tropí drzý šprým a žert,
prohýbá se, kolíbá se,
potměšile ušklíbá se
trpasličí jakýs čert.

Pod paž sahám v hnízdo tejné —
to tam vejce čarodějné;
dlani vydal úkryt stinný
jenom střípky skořepiny.
Než, ó div!
každý střípek náhle živ
letí vzhůru,
změněn v bílou noční můru

a to hejno tichým ruchem
ševelí a křepčí vzduchem,
ochvívá mi obličej,
cítím kroužit kolem hlavy
mihotavý, třepetavý
tajemných těch bourců rej.

Rozbřesklo se v čele mžikem,
vím již, kdo mým besedníkem;
cítím v zádech mrazné chvění,
s bázní hledím na zjevení.
Leč, jak zřím
na ten divný pekla šprým,
po zlobůžku
s kusým chvostkem, křivých růžků,
na zhrblého, spátralého,
zcuchaného, schátralého,
titěrného taracha:
chechtem bázeň rozplývá se,
z nitra hlučně dobývá se:
chacha, chacha, chachacha!

Co mi smíchem slza splývá,
smíchem také skřet se kývá,
zubí se, že světce v nebi
rozesmál by svými šklebų,
tam i sem
poskokem a přemetem
po mé trepce
po kejklířsku rejdí křepce,
až pak skokem na koleně
ocítil se, zuby cenė,

pitvorně se poklonil
a jak hádě očkem blyště,
prskaje a kviče, piště
směšným hláskem švadronil.

Šótek.

Zde jsem, nejmenší všech skřítků,
nejněžnější z pekla kvítků,
jehož's za roba svých choutek
zaklel v čarodějný žloutek.
Ale rci, proč z pekel říše,
kde kol Satanova trůnu
ční sbor temných obrů v pýše,
vhodnějších pro pěvce strunu,
mne jsi zvolil, zakrslíka,
pekelného trpaslíka,
jejžto vísky chuďas tupý
leda volá do chalupy,
bych jej žitem, mlékem dařil,
za lenocha hospodařil?

Já.

Ne, ty's jenom, pekla skřečku,
vhod mé Muse nosit vlečku.
Nejsem jeden z obrů písně,
kteří v lesku věčně skvělém
nad pozemských mraků třísně
mezi hvězdy strmí čelem.
Sám jsem trpaslík já pouhý,
Lilipután poesie,

komáří jenž křídla touhy
marně vzhůru k slunci vije.
Plachý kmit mé skrovné slávy
brzy rmutný popel ztráví,
příští doba ve prach němý
zašlápne mě pohrdavě
s dumami a vzněty všemi
maličkými v malé hlavě
jak pýr nicotného kvítku
se zrnéčky bez užitku.
K posměchu bych leda vzýval
v rámec titěrného zpěvu
hrůznost velkolepých zjevů,
o nichž Dante, Byron sníval.
Jen ty, pekla filigránku,
Mefisto jsi vhodný pro mne.
Buď mi vítán! Podej blánku,
podej vrabčí pírko skromné,
neboť celý — zdá se věru —
v kohoutím bys zapaď péru.

Šotek.

Snad i krev? Ó takých tretek
moderní už nedbá šetek.
Smlouvy pak jsou v našem věku,
vyjma dobrou hypotheku,
na hlupáky pouhou pastí,
advokátských kapes mastí.
Inkoust prostý, péro husí
dnes nám plně stačit musí,
jímž vy, pěvci českých lánů,
beze smlouvy, nenuceně,

zapíšete třikrát denně
černé duše mému pánu
v pohoršeních, svodech květných.
Dávno propad's naší moci;
v odměnu jen zásluh četných
posílá mne kníže noci,
bych ti plnil každou choutku
švihem čarovného proutku.
Rci jen, po čem bažíš právě —
po rozkoši, zlatu, slávě?
Čili volíš z říše bájí
rudý plášť, jenž vzduchem lítá,
čapku, jež tě lidem ztají,
ubrousek, jenž hody skýtá?
Švandových-li dud či meče
přeješ si, jenž sto hlav seče?
Pokyň jen a čtvero draků
zapřáhnu ti k vozu mraků,
vystavím, než vzejde zoře
z perel palác prostřed moře —
chci ti sloužit do úpadu
všemi kouzly, vtipy svými —
jednu výminku jen kladu:
bys mi nečítal své rýmy.

Já.

Ó sám nerad stíhám znova
myšlenek svých nuzná slova,
jež se chmuří knihy blanou,
jak se šeří po pažitu
stíny oblaků, jež planou
zlatem, sněhem na blankytu...

*

K čemu tvých si žádám služeb,
tážeš se? — Mou duší letí
zmatená směs vidin, tužeb —
volba zlá v té svůdné změti.

Šotek.

Bav se s ní! Já v koutech zatím
pavoukům zde přízi zhatím
a prach s židlí chvostem smetu—
zdaž to bydlo pro poctu?!
V pustých zdech
vrtochy a stesky nech;
v davů hřmotu
najdeš zašlou jarou notu.
Ven již se mnou z toho puchu
do čerstvého lidí ruchu,
v života rej strakatý;
rád bych opět křepčil v týle
šosákům a noční chvíle
krad' se v dívčí komnaty.

Já.

Vzpomněl's dobře! Oj, ty's, šetě,
rejdilo as po všem světě,
zřelo mnohé svižné frašky,
tropilo as divné šašky.
U nás již
s látkou pro veršovce kříž —
v dáli, blízku
opěli jsme každou třísku.

Snad že pro mne v suchopáru
z pekelných tvých memoárů
svěží stéblo vyraší,
rozvíří se pestrá mela
a smích rázem s mého čela
nudy mračno zaplaší.

Šotek.

Nechtěj toho! Leckde kryje
čertí dráp má historie;
vydáš-li ji věrně tiskem,
s hubeným se potkáš ziskem:
Budeš klat,
že bonc žádný tobě svat,
že čpí síra
z písně tvé, jež prósa čirá,
velebné že smýkáš Muzy
všedním blátem v posměch luzy,
dáváš denní vřavě v plen;
nedočkáš se v nuzné chmury
svitu s hůry, sinekury,
titulů a čestných cen.

Já.

Jakáž pomoc! Marně vzadu
rozum hučí moudrou radu,
kdy spřež bujných šprýmů běží
před mým vozem bez otěží.
Vím, že zdar
nekyne mi z tvojich čar,

ale darmo
střásám již těch kouzel jarmo:
Cítím, jak mi čoudem sirným
smysly mámíš, rejem vírným
šklebných mask mi pleteš um ---
hněv-li vzbudím proti sobě,
pošlu k tobě, pekla robě,
kritiku i publikum!

V.

(Historie šotka.)

1.

V časech dávných na lesnaté hoře,
lepotvárné věže v oblak noře,
s chrámem velebným ve svatém tichu
dumal konvent bohulibých mnichů.
Žili v modlitbách a pracích vědy
a jich zpěvem hlaholil chrám šedý,
zbožnou ještě glorií se nítě,
kdy noc vůkol halila kraj šírý,
okny chóru nádherného svítě
shůry v temno jako maják víry.
A když kynula jim zábav chvíle
a her nevinných, jak ptactvo bílé,
kroužící kol sivé skalní výše,
v níž má skryté pod břečtanem skrýše,
postavy tu s rouchem řádu světlým
bělaly se sadem pestře zkvetlým
nebo v otevřené chodbě stinné,
jíž kol sloupů vlály věnce vinné.
Ten jde volně, nad knihou se kloně,
jiný zalévá kdes na záhoně

tklivě významný květ passiflory,
tam dva v učené se dali spory
a zde jeden sklání pohled snivý
přes klášterní hradbu v žírné nivy;
v šírém koberci, jenž spřádá dole
vísky, města, háje, luka, role,
v dálce vše až splývá modrým mrakem,
bez touhy se kochá klidným zrakem.

Dlouho přebývali v míru blahém.
Posléz' lapeni přec arcivrahem,
který dávno kolem svaté tvrze
chtivě kroužil, až tam vnikl drze,
v údech odpor proti hlavě vznítil.
V nekázeň řád posvátný se řítil,
až kdys opat, zjitřen mnichů vzdorem,
nad hlučícím odbojníků sborem
prudce zahřměl v kapitolním sále:
»Ať si — rarášek vás řídí dále!«

Zdrobnil sice slovo prchlivosti;
však i drobtu bylo víc než dosti.
Jedva se rtů slova zlá se smekla,
vhup' mu na temeno šašek pekla
a kol mniši hrůzou ustrnulí
na důstojnou hlavu pohled pnuli,
jížto na lysině lunných jasů,
ve stříbrném věnci sporých vlasů
skrček huňatý se uvelebil
a jim v oči pitvorně se šklebil.

Rarach! Rarach! rozlehlo se v davu
a čert smál se v prchajících vřavu;
ubíhal sám opat poděšený —
za cíp kapuce ďas přivěšený
za ním lítal, jako šašku v týle
rolnička když skáče rozpustile.

Od té doby rejdištěm zlé moci
klášter ubohý byl dnem i nocí.
Tisíc neplech drobný ďas tam robil,
řeholníky sterou fintou zlobil.
Zdřím-li v parnu mnich pod větví lípy,
jistě stéblem pošimral mu chřípí;
v šach-li hráli dva, před hlavním tahem
skoče na desku vše skácel šmahem;
růžky křivé nahmát' nenadále,
kdo sáh' pro meruňku ve skrýš roucha —
různým pobořikem je škádlil stále
zpupný šotek, dotěrný jak moucha.
Bratr sklepník, před načatým sudem
když hled kochal v jasném moku rudém,
sršícím jak rubín v číše krystal,
a již nektar okusit se chystal,
náhle mrštil sklenkou o zeď sklepu
a mok vzácný stekl v hrstku střepů:
pohlédnul-tě v drzá očka čertu
v lemu číše, když ji nesl ke rtu.
Stejnou trýzní fráter kuchař vzdychal:
zmok mu s cukrem sůl, med s jíškou míchal
a když stála na svátečním stole
hrdá paštika, již s hora v kole

věnec jemné rosoliny šňořil:
jedva v ni nůž opatův se vbořil,
jistě uvolnil jen průchod ďasu,
by z ní skočil, zkaziv perlu kvasu.
V noci rozlehl se zvonec k hóře
a hned mniši, střássše spánek sladký,
k modlitbám se shromáždili v chóře.
Leč kdy zkřehlí zašli do cel zpátky
a sen zlatý znovu k nim se skláněl:
zvoník, nastojte! zas v chór je sháněl —
bylť jej ďasík v tuhý spánek vrhl
a sám prve v nečas zvoncem trhl.

Ztrestaný sbor mnichů valnou dobu
snášet musil pekelníka zlobu;
marně zaklínal a boha prosil,
vláhou svěcenou dům celý rosil.
A by dostoupen byl vrchol trýzně,
biskup rozhodl se, v jejich středu
prodlít hostem na znamení přízně —
kterak ďábelství skrýt jeho hledu?
Sboru tesknému pluh péče, hoře
hlubší vráskou chmurná čela oře,
čím den uvítání chvátá blíže —
až je soudruh jeden zbavil tíže.

Mnich ten štíhlý, v prvém žití květu
výhost dada skutečnému světu,
mysl obrátil od zemské hluši
k tajným vidinám, jichž luzné tváře
míhaly se stále snivou duší,
tkány z čisté, svaté nebes záře.

A co duchem sladká hudba zněla,
slyšitelná jenom krásy dětem,
a líc bledá plála nitra vznětem:
ruka tvůrčí v pergamen se chvěla
zachycujíc tam ty zjevy tajné
v rysech ladných, v barev duze bajné,
kouzlíc jasné anděly a svaté
v iniciál sličných zdoby zlaté,
okrašlujíc veršů zbožných knihu
lepých arabesek hustou sítí,
jež jak povíjivá zeleň jihu
vinuly směs úponek a kvítí,
malebně se proplítaly spolu
po obrubě stránek vzhůru, dolů...

Hotova již kniha. Desky silné
poutají ten výkvět ruky pilné
kůží vzácnou, v rozích okovanou,
vtlačenými květy šperkovanou.
A mnich malíř, stoje před pulpitem,
jejžto kniha otevřená tíží,
s licí blahou, s pyšným v oku třpytem
k nejkrásnější arabesce shlíží,
přemítaje, má-li k barev duze
ještě přidat šperk — Křik' v náhlé hrůze:
Ze zlatého úpon zauzlení
pekel opička naň zuby cení,
dřepíc v samém středu arabesky.
V okamžiku příštím jako bleskem
malíř odhodlaný chytil desky,
přirazil je k sobě prudkým třeskem,
mžikem také pevnou sponu sklopil

a dlaň vnořiv do stříbrné schránky
vodou svěcenou z ní knihu skropil,
vězni zatarasil všechny branky.

Chvátal mezi bratry knihu nesa,
vypravoval, kterak lapil běsa.
Jak tu bouřně jásal zástup mnichů,
zbaven strůjce tolikerých strastí!
A když setmělo se krajem, v tichu
s pergamenovou jej snesli pastí
v úval odlehlý, tam vykopali
jámu přehlubokou, knihu s běsem
vmetli do ní, hlinou zasypali
a prsť skryli trninou a vřesem.

A zas na výšině klášter tichý
hostil klidné, v bohu šťastné mnichy,
až byv zpuštěn v bouřném časů víru,
zarosť břízami, byt netopýrů.

2.

Ale dosud ležel čertík jatý
v lůnu země, poutem knihy spjatý,
jako kvítek v tísni herbářové,
zaklet mezi listy žaltářové,
ploše přimáčknut na pestrou blánku;
ztrnul zde jak křeček v zimním spánku.

Tu kdys po staletích doktor Krejčí,
zkoumaje zlom vrstev žáků rejči,

našel knihu vetchou. Darmo hleděl
sponu odemknout, by obsah zvěděl
— zanýtovalť ji s velkou péčí
klášterníci pro jistotu větší —,
až pak zvolal: Kdož ví, jaké básně
dávné, výborné ta plíseň kreje;
moh' bych s Hankou skoupati se krásně —
Raděj' pryč s tím! Rovnou do Museje! —

V Museji muž starých věcí znalý
zkoumá dar: Zisk písemnictví malý —
ale za to jaká maleb cena,
miniatur sličnost netušená
s ornamentem krásy svrchované!
A duch český z každé řasy vane:
svědčí o něm zlata podklad černý,
typu slovanského výraz věrný.

Mocnějším vždy jasem oko plane,
čím dál zírá v listy malované.
V levo tu, zas v pravo hlavu točí,
s vytržením k nebi zdvihá oči,
ruce mne, ret mnohým »ach!« se chvěje,
již i slza svrasklou tváří spěje.

Ó buď vzácná chvíle požehnána,
v níž ta skvostů neskonalých schrána
ze zasuté pokladnice dědů
odemkla své třpyty mému hledu!
Nyní teprv z minulosti skvělé
českých umění každá clona zmizí,
velebně se vypne v záři celé,
že v prach klesne všecka sláva cizí.

Dále muž se kochá maleb sledem;
náhle překvapen tkví v jedné hledem
Ajhle, jaký geniální žertík!
V arabesce skvostné směšný čertík
jako pavouk na půvabném kvítí
tmí se v závitkové zlaté síti.

Učenec v tom zvláštním zjevu bádá,
radost nová v jeho tvář se vkrádá,
podrobnostem mistrným se diví:
Aj to jakby rarášek byl živý!
Věru, perla celého zde díla:
jaký realismus, jaká síla!

Nával dojmů radostných jej tíží,
vstal a prudce po komnatě kříží.
Jaký ples to po národě vzbudí,
jak mé soky závistivé ztrudí
až svůj nález velkolepý světu
zjevím zprávou, do níž hojně vpletu
výsledky svých badání a prací!
Korunou mé bude publikací
rozbor ďasa vzácného. Mé jméno
na věky též bude proslaveno
s tímto čertem, který v každém chlupu
váží nad Breugh'lových příšer tlupu,
nad nímž ztrne obdivem svět celý — --

Náhle uváz' v samomluvy toku,
stanuv před knihou jak zkamenělý
s tupým děsem v rozšířeném oku.

Bez poskvrny, v neúhonném lesku
zářící tam vidí arabesku,
marně obraz čertíka v ní hledá!
za to vedle na bronzové lebi
bůžka, tížícího spisy — běda! —
živý šetek hamižně se šklebí.

Byltě čertík, zbaven tísně blánek,
zvolna střásl věkovitý spánek,
povypjal se z pestroskvělé půdy,
natahoval zkoprnělé údy
a jak splasklý měch, když bobtná dechem,
tílko zhnětené zas šířil, dloužil,
až pak ze žaltáře skočil spěchem
na bůžka, jenž za těžítko sloužil.

Odtud smál se drze vědátoru
do ztrnulých, vypoulených zorů.

Posléz' ruka kustodova maní
nad pitvůrku šklebivou se vznesla,
však než mohla dopadnouti na ni,
již naň rarach zoubky cenil s křesla;
hned zas chytil nebes ložních šňůru,
šplhem opičím se mihl vzhůru,
odtud střemhlav na divan se spustil
v koutě starým haraburdím šustil,
kolem glóbu zarejdil si skočnou,
přemetl se nad severní točnou
a teď učenec ho v týle cítí —
hrůzou schvácen z komnaty se řítí.

v divém trysku prudce tělem třepe,
jako šílen do týla se tepe,
bez oddechu pádí řadou síní,
vráží do knih, odlitků a skříní —
teprv dole v čerstvém chodby vánku
klid se vrátil do zchlazených spánků.

Stanul, udeřil se v čelo — Běda!
Což tak zdětinštěla leb ta šedá,
že již babských strašáků se děsí,
klamu smyslů, jež mu na nos věsí
hříčka obraznosti choré?! Štěstí,
že zrak žádný nespatřil to scestí.

Tak se utišil. Šat přece s péčí
protřásl; jda zpátky volným krokem,
jakby skrytých obával se léčí,
v každém koutě bystrým badal okem,
a když otevřel své jizby dvéře,
k žaltáři spěl první pohled plachý —
ani stopy nikde po příšeře,
jež-mu nahnala ty směšné strachy!...

Přiseď zase k dávné, skvostné knize,
lepotou se kochal rouch a tváří,
z jemné, zlaté arabesek příze
pilně tkal svou příští slavozáři,
všechny díla půvaby a ctnosti
snášeje do stati sáhodlouhé, —
k tomu za lék choré obraznosti
místo kávy mléko srkal pouhé.

Z jitra do večera celým duchem
ponořen je mezi vetché desky,
bez účinku na kustodu hluchém
svážejí se podřízenců stesky:
Tajný škůdce od nedávné doby
v Museji prý tisíc neplech robí.
Pro knihu kdo s katalogem jde si,
jinou za ni vezme ze přihrádky,
pravou najde časem v koutě kdesi
aneb ztratila se bez památky,
celá knihovna je čirý Babel —
a též sbírky jakby hatil ďábel!
Mezi třpytné kolibri a hmyzy
vřaděny jsou lastury a kyzy,
motýlů skříň chová netopýra,
v hejnu pěvců straší oči výra,
morče zabloudilo mezi dravce,
žába skokan mezi přežvýkavce,
čáp má nápis, který patří ke lvu,
axolotl takto změněn v želvu,
zabloudila trilobitů jmena
tam, kde sbírka bůžků vystavena,
mezi cepů strašlivými hroty
skromně visí Puchmýrovy boty,
kostra mastodontí jednou z rána
husitským je sedlem osedlána,
na němž orang-utan s vážnou lící
Stradonickou chová popelnici,
mumie se pyšní zdobou knírů,
vedle indianská dýmka míru
kajmanovi čouhá z děsné tlamy —
zkrátka, všude šprým a zmatek samý.

Avšak náhle jinam všechny hledy
upjala seč na bojišti vědy.
V Museji se choval drahocenný
pergamen, stem věků posvěcený,
ryzím zpěvem nadšeného vzletu
velebící skutky hrdin slavných,
vzácný svědek duchového květu
v naší vlasti za dob šerodávných.
Ale zkusil cizí skepse dravost,
ba i doma hloučkem hánců strádal,
a z těch jeden, když sok hájil pravost,
dnem i nocí po důkazech bádal,
zkoumal každé slůvko lupou tenkou,
ostrou sondou šťáral v každém listě,
až kdes našel cosi nad písmenkou —
známka diakritická to jistě!

Zahřmotil hned veřejnosti bubnem,
rozhlásil svůj nález v ryku chlubném:
»S této kličky pouhé, s toho bodu
celou stavbu klamu zvrátím hračkou.
Nesetkáš se v žádném dob těch plodu
s háčkem takovým neb jinou značkou —
zaneslť nám teprv Hus náš velký
v liter sad ty motýlky a včelky.«

Všecko mlčí, omráčeno žasem,
až sok jeho tuřím zvolal hlasem:
»Škoda věru dřevce, jímž má ruka
ve prach svalí toho nedouka!
Prvním vzhledem na černidlo jiné
všechna podezřelost známky mine;

při opisu za dob našich vznikla:
pouhá — kaňka to, jež z brku střikla!«

Hahoj! Učená se strhla vřava.
Diváku to leckdy rozkoš pravá,
když tak v zápas vědy proti sobě
bojovní dva kohoutové měří,
že kol v divé vyškubáno zlobě
chumelí se vlastní, cizí peří.
Leč i neučenci v tuhou rvačku
dostali se pro neblahou značku:
Tečka! na praporu jednom stálo,
Kaňka! vesele na druhém vlálo,
pro kaňku a tečku v lítém boji,
národ rozštěpil se v tábor dvojí,
zrádci! zde a tamo: blbci! znělo;
v boji tom vše jiné dílo dlelo,
brk se změnil v kord a v tesák dláto,
dštilo vůkol kamení a bláto,
i též břitké, jedovaté střely —
Na rukopis málem zapomněli

Až hlas jeden vynikl z té vřavy:
»K čemu poslouží ten zápas dravý?
Prv ať věda spornou známku zbádá —
do té doby mlčiž marná váda!«

Hlas ten zvítězil a předmět sporu
vydán zkoušce učeného sboru.
V Museji na podezřelé skvrně
bůh ví jakou kyselinou čpavou
chemik rozbor konal opatrně,

až svůj nález podal, vrtě hlavou:
»Nemohu než s podivem a hnusem
věc tu pojmenovat — čertím trusem!«

Užaslý sbor trnul bez hlaholu.
Jenom kustos v dolním konci stolu
jako uštknut hadem vzkočil divě,
dlaněma si zastřel bledé tváře
a vzdech táhlý vydal žalostivě:
»Ach, vše ztropil rarach ze žaltáře!«

Vědci slovům záhadným se diví,
k úsměvu ret nejeden se křiví.
Náhle vrzly dvéře v lehkém ruchu:
Dovnitř šlehl oček rudým žárem
pitvor chundelatý s růžků párem
a zas unik' v mefitickém puchu.

Celý sbor tu polekán se zvedá,
u kustoda vysvětlení hledá
a když seznámil je s knihou, šetkem,
vrtí hlavami nad bájnou zvěstí,
však zjev nedávný jim vážným svědkem,
že cos divného zde skryto jesti.

K ráznému se odhodlali činu:
zbavit Museum těch mrzkých pletek,
zbádat záhadnou tu čertovinu,
vyšetřit, kdo tajemný ten šetek.

Vůdce zvolený vše s péčí váže,
načrt' plán a cestu k metě vhodnou,
u všech dveří rozestaviv stráže,
aby léčí obklíčil zvěř škodnou.
Voj se schystal, každý zbraň svou vole:
staré kelty, Táboritů cepy
neb jen skromné deštníky a hole,
jeden foukačku též s perským práškem
uchystal si k honbě za raráškem.
A byl hon to slavný, velkolepý!
Brzo honci šklebivého ďasa
z pavučin kdes v koutě vyplašili,
rozlehla se vřava mnohohlasá,
huš huš! znělo, zbraně harašily
a čert veverkou jim prchal v kole:
Tamo hned — zas tam — tu výš — tu dole
jako šídlo potvůrka ta hbitá
bleskorychle semotam se kmitá,
honci za ní s křikem; ten jak slepý,
holí tříská popelnici v střepy,
onen v druha místo v ďasa tluče.
Ze sálu v sál šotek prchá ruče,
skáče v okna, rejdí po balkoně,
učený sbor za ním v ryčném shoně...

A lid venku s úžasem se staví,
na ulici vzrůstá v husté davy,
ruce spráská: »Jaký div se děje?
Ruch a život vjely do Museje!« ——

3.

Do síně zas prchal ďasík čilý
a než za ním honci přikvačili,
obratně se schoval do klobouku,
jejž kdos odložil na skříni brouků.

Za podšívkou ukryt smál se tiše,
halas pádících kol vědců slyše,
až pak upocení, utýraní
upustili od marného štvaní.
Zvolili však výbor sedmi členů,
aby hledal pilně ve dne v noci,
až se zmocní rohatého plenu.
Tu smích šetek jedva doveď zmoci:
neb kde věc má usnout jaká koli,
tam se u nás pro ni výbor zvolí!

Ale klobouk, nyní ďasa skrýše,
ocítil se na věhlasném čele
statného práv českých hájitele,
jenž se chystal právě na sněm říše,
by tam bránil břitkou ducha zbrojí
ve při svaté domovinu svoji
Když pak dojel města na Dunaji
a tam zaseď v radícím se klubu,
nikdo nespatřil, jak diblík v taji
klobouku se vyhoup' na obrubu
a jak potom za poslanců zády
začal mrzké šibřinky a spády.

Řečník líčí ozdobně a tklivě
tuhý zápas, který na ně čeká,
kde píď práva každou závistivě
odpírá nám zloba odvěká,
že tu nutno sebrat všechny síly,
opatrně postupovat k cíli,
jak čas velí, schytrale neb rázně
a dbát ve všem nejpřísnější kázně —

V tom se hlásek ozval s oné strany,
kde mlel palci vážný státník Planý:
»Kázně máme dost; leč jako chleba
více bystrých řečníků nám třeba.«

Všichni, že to Planého hlas, mněli,
neb jej nikdy mluvit neslyšeli;
onť jen lysou hlavou rázně kýval,
svorně hlasoval a stranou zíval.
Sám teď netušil, že onen hlásek
vydal z jeho šosu skrytý ďásek.

Za svou prostořekost neslýchanou
utržil si, chuďas, ostrou důtku,
nic že nezmůže se řečí planou,
zde jen třeba moudrých, tichých skutků:
pilně chodit na sněm, do výborů,
většině hlas dávat bez odporu,
jemně spřádat zákulisní styky
tam, kdy skryté hýble politiky — —

Nastojte! tu znova odboj břitký
ohlásil se na šlechtické straně:

»Léta předem již ty tajné nitky
a co upředli jsme? Vojska, daně...«

K ustrnutí všech to šlechtic řekl,
jenž byl prvním klubu diplomatem —
vlastně šotek, jenž se tajně smekl
pod frak jeho po řetěze zlatém.

Nesměle mu druzí namítají,
že přec není práce bez úspěchu:
české vědy pevný stánek mají,
Museum se vzpíná pode střechu,
nová krytba nad Karlovým hradem,
jiné otázky se zvolna řeší — —

»Tak dnes žebrák almužnou se těší,
nedbaje, zda umře zítra hladem!«

Takto zakvik' z jiné kapsy zase
kletý ďas a měně řadou křesla
dále v různě zpitvořeném hlase
metal do klubu ta hluchá hesla,
průpovídky babské lvího vzhledu,
nadulé ty žabky, plné jedu,
jichž se rodí na sta v bařenisku
zlovolného, nezbedného tisku,
laciné ty bliktry, jimiž chytá
politické hejly závisť skrytá,
sama nevědouc, jak provést lépe,
co svým kyjem pobláceným tepe.

Klub vzal tvářnost nebývalou na se,
na poplach bil předsednický zvonec
do hádky a vřavy mnohohlasé,
a vše chýlilo se v divný konec,
když tu klubu humorista jarý,
jemuž z šosu vtip se ozval starý,
vzplanuv nad tím posvátnými hněvy,
přisáhl, že pokoje si nedá,
skrytého až břichomluvce zjeví.
Bedlivý si dával pozor po té,
až mu v prstech uvíz' neposeda.
»Ajhle!« — zvolal — »diabolus rotae!«

Ale ďas mu z ruky vyklouz' mžikem.
Marna byla honba za diblíkem:
jako rtuť sem tam se hbitě kmital,
jako úhoř vysmekal se z hrsti,
a když klub ho týden marně chytal,
výtěžkem byl štipec kozlí srsti.
Odtud v klubu zloboh bez ostychu
pouštěl uzdu satanskému pychu,
poslance kde moha škádlil, zlobil,
žhavou síru v debatu jim drobil,
při salonní politice dvorné
tropil za ně kousky nemotorné,
hatil nitky zákulisních akcí,
taje klubu nosil do redakcí,
lístky poznámek jim z kapes kradl,
verše s cukrovin tam za ně kladl,
leckomu i potměšilou směnou
za řeč doma pilně sestavenou
podstrkoval hluché třesky plesky,
za šlechtice hlasoval vždy česky —

zkrátka, s děsnou lstí a troufalostí
zkoušel ďábelské své vlohy všecky,
aby den co den až k zoufalosti
ztrpčoval jim život poslanecký.

Bez pomoci snášeli tu trýzeň,
v marném hněvu skřípajíce zuby,
až jim nápad vnukla nebes přízeň:
»K čemu máme spřátelené kluby?
k čemu naše s klerikály páska?
Vyšleme k nim prostě deputací,
by jich pomocí nás zbavil ďáska
řádný, slavný obřad vymítací!«

Na pomoc již exorcista kvapil
v český klub, by ďasa vymíť z něho;
a ten brzo zkrotil rohatého,
rázným hmatem za ouška jej lapil,
do klece jej vstrčil přichystané,
ze drátěných křížků hustě tkané,
do níž místo cukru, vody vsuli
síry kus a misku plynné smůly,
a tam rarach schoulen u zajetí
na bidélku přešlapuje bídně —
po vlastech pak zvěsti blahé letí:
»Ďasa přivezou nám naši z Vídně!«

4.

Česká delegace šotka v pasti
s pýchou vezla jásající vlasti;

oslavou je vítal národ vděčný,
pestrých spolků průvod nekonečný
a hold nadšený jim řečník vzdával,
kvítím, vavřínem je obsypával:
Kterak na věky zvěst veleslavnou
génij vlasti ryje v dějin desky,
že jich umem, prací neunavnou
čerta domohl se národ český.

Ale nejvroucněji ze satana
těšila se klerikální strana,
neb jí přinesl ten zloboh malý
pádnou zbraň na zkrotlé liberaly.
V naší době smutné, která věří
tomu jen, co váží se a měří,
hlinou jen si krtčí dráhy ryje
a říš netělesnou, mimosvětskou,
z níž k nám světlá útěcha se lije,
prohlašuje za báchorku dětskou:
jaký triumf pro zastance víry,
pro nevěrce jaké zahanbení,
když tu náhle v atheismus čirý
rarach živý směle zuby cení,
rarach onen, jehož chvost a rohy
lehtaly jen k smíchu neznabohy.
Nyní může hmatat každá ruka
důkaz pravd, jimž učí věrouka.
Tento ďas je s kathedraly boží
posupný jen chrlič líce šklebné,
ale nad ním již si divák složí
celou stavbu krásy převelebné,
pilířův a rozpon tvary sličné,

hrdých fiál květy nebetyčné,
hvězdnou klenbu nebeského týnu
s božím trůnem v kůru serafínů,
všechny pravdy, kteréž nebem psány
v písem svatých věkověčné blány.

Takto kázal hromovitým hlasem
tábor pravověrných, do své schrány
přijav drahocennou klícku s ďasem.
A hned poutě valné pořádány,
by lid všechen spatřil tyto divy,
pekla, věčných trestů důkaz živý.
Ze všech krajů českých, od Šumavy,
Brd a Krkonošů, z dáli, blízka
vypravila záhy každá víska
pod korouhví šumné, pestré davy,
sesterská pak Moravěnka zvláště
vyslala sem zevšad hosty četné,
rudé koženky a modré pláště,
bílé haleny a frýdky květné,
líčka roztomilá oček jasných
pod šátkem, jenž hořel mákem planým,
nad obrubou sněžnou límců řasných,
nad živůtkem třpytně vyšívaným
smějící se kvítím, pestrou stuhou
jako svěží májový kraj duhou —
A vše tlačilo se od úsvitu
do večera kolem klece s čertem,
obklopeným stráží jesuitů,
kteří vězně naučili žertem
hůlku přeskakovat navzdor pejsku,
vzácné hosty vítat po hebrejsku.

A co kouzlo stále svěží vleklo
proudy lidstva na výstavu divnou,
důvtip zbožný přinucoval peklo
přispět nebi znamenitou hřivnou:
věnoval-tě vstupné na missie
k divochům, jež křesťan vidí s žalem
před modlami mrzce sklánět šíje
na koralů výspách v hájích palem.

Nechať bída zemí vládla kolem
a pláč hladu srdce zrýval bolem,
na klec pršel zlata liják stálý
pro ubohé hnědokožce v dáli.
Chutě na výstavu ďábla nošen
halíř poslední žebráckých mošen.

A ne pouze z Čech — i z končin jiných
národ na pouť do Prahy se dával,
která jedva ve zdech pohostinných
stěsnat mohla plemen různých nával,
až jsi domníval se, že tu znova
zkvetla pestrá doba Rudolfova.
I sám Barnum přeplul mořské vlny
získat pro své sbírky v jatém skřítku
perlu perel za milión plný — —
Utržil jen posměch za nabídku.

Ale zpupná voltairovců smečka
z ohromení probrala se brzy,
z šotka tropila si posměch drzý:
Chatrná to na hlupáky léčka!

Kdož ví, jaká liška z čertí kůžky
vystrkuje šibalské ty růžky?!
Zázraků již jako straček v žitu
narobila chytrost jesuitů,
proč by jednou vtipně nepřevlekla
jakés morče za vyslance pekla?!

Vstali též, jak bývá obyčejně,
moudří prostředníci v lítém sporu
pravíce: Jak vy, my nesem' stejně
osvěty znak hvězdný na praporu;
zde však předem k lidu hleděť sluší
prostých srdcí, nezkalených duší.
K čemu viklat jeho vroucí vírou,
která jediná ho vznáší k jasu
nad života trud a hmotu čirou?
Jeho mysl připjala se k ďasu
vírou pevnou, dětskou, pohnutlivou —
nač v něm budit skepsi kormutlivou?
Protož díme: Neberte mu ďasa,
jenž mu hrozbou zlého, k dobru ostnem!
Varujeme: Neberte mu ďasa!
S pochybností snadno v srdci sprostném
zahnízdí se zbujnost prostopasá,
snadno sveřepost se v davy vhostí
a zmar kázně s pustou nemravností
nad troskami všelikého řádu
zřídí hrubé zvířeckosti vládu.
Neberte jim nevinného ďasa!

Aj to krásné řády jsou a mravy
— jízlivě zas atheismus praví —

jimžto třeba lži a šalby bídné!
A zde obé přec je očividné:
Vydejte klec s nevídaným ptákem
na chvilku jen vědeckému soudu —
neshledá-li humbug za bubákem,
sami nadáme si slepých bloudů.

Budiž! hrdě zvolal tábor zbožný.
Universitě klec na stůl dáme,
ať v ní koná všechen rozbor možný.
Dozor jen si při tom ponecháme,
neb vždy věda páchne trochu sírou,
nekvasíc — žel bohu! — dobře s vírou.

O soudce se shodli — leč ó žaly!
neblahý ďas vády samé plodil.
Dvou teď universit boj se zrodil:
česká s německou se o klec rvaly,
každá tvrdíc, že jí přednost dává
vyšší vědy květ a stará sláva.
A již málem vztekle roztrhnuly
čerta v německou a českou půli,
když tu vláda Čechům přiřkla ďábla.
Zařičela ovšem zloba divá:
Ve všem křivdí nám! I ďasa shrábla
miláčků těch ruka, věčně chtivá!

5.

V aule slavné, v síni velkolepé
na zkušebním stole v těsné kleci
rarach na bidélku zuby klepe,
s bázní očekává příští věci.

Teskně povyhlédá sítí drátů
na pedelly, v plném majestátu
třímající berly, v pestrém hávě,
s barety na povznesené hlavě.
A dál krouží plaché jeho hledy
po nesčetných jasných světlech vědy,
po věhlasném, mnohohlavém sboru
řádných, mimořádných professorů,
docentů, hvězd nejnižšího řádu,
které skromně míhají se vzadu

Sotva obhlednout si troufá Muza,
natož líčit slavné shromáždění,
z něhož obchází ji svatá hrůza.
Klíční dirkou jen tam vsílá zření
stojíc v bídném neučenců davu,
s nimiž vrátný kolleje se trudí,
an je od posvátných prahů pudí
bakulí svou jako stádo bravu.

Uvnitř zatím rektor vážných vzhledů
řeční latinsky ve vědců středu:
Díky vládě, jejíž ruka štědrá
úkol čestný, ač i těžký klade
naší drahé almae matri v bedra,
by v něm zkusila své síly mladé.

Úkol čestný. Neboť v této chvíli
zraky všeho učeného světa
k naší škole vysoké se chýlí,
jíž tu kyne věčné slávy meta,

rozsouzení sporu, který dělí
vzdělaného lidstva obor celý,
a snad velkých záhad rozřešení
(i to možné!), které z šera věků
stále míhaly se ve člověku,
zdroje hrůz a muk i povznešení.

Okamžik to velký, veleväžný!
V naši ruku pravdy na obranu
vložil meč svůj vědy genij strážný.
Bez dechu vše hledí v tuto stranu,
školy vysoké vší Germanie
chtivě ždají o té schůzi zprávu —
Jaký div, že srdce prudko bije,
tušíc blízkou pohromu neb slávu!

Úkol těžký. S jedné strany věda
neúprosně jádro věci hledá,
hloubadlo své bezohledně noří
na dno záhad, nedbajíc, zda spolu
předsudky byť mnohým svaté boří,
hněvu jejich nedbajíc ni bolu.
A zde zvláště třeba šetřit bděle
přísné vědeckosti, kdy k nám zírá
bystrým okem člověčenstvo celé,
slovo každé ode rtů nám sbírá.
Jaká hanba, jakby škodolibý
soupeř jásal z každé naší chyby
před tím obecenstvem, v také roli!

Do druhé zas vážky ohled padá
na potřeby naší veleškoly.

Neboť naše alma staro-mladá
trpce žehrá, že je tvarem kusým
(žel, že znova ránu jitřit musím!)
bez fakulty, kterou právě snadno
vzbouřit může naše rozhodnutí —
Všechny tyto zřetele nás nutí
pilně vážit, co zde činit radno.

»Jaké úvahy, kde vše tak zřejmé!«
mistr z cechu filosofů vece.
»A priori ortel provolejme,
aniž třeba dotknouti se klece.
Nechť si dále víra princip zlého
na postrachy lidu dětinného
v masku satyra neb fauna halí
s kopytem, jež Němci přilátali:
leč ať nechce, aby vážná věda
snížila se k vyšetření frašky,
která může hlupce klamat leda,
bavit děti nejvýše a šašky — —
Hoďme beze zkoušky jakékoli
k absurdnostem tělesného ďasa,
an duch zla jest pomysl jen holý,
idea bez tvářnosti a masa.«

»Nesouhlasím!« zoolog se kasá.
»Nadutá to mluva staré školy,
která s kathedry své všemu světu
vytknouti chce zákony a metu.
Poznání jen z empirie svítá.
Zkoumám vše, co skutečnost mi skýtá —

vyzkoumám i, co se v šotku kryje.
Snad to podvod, zbožné allotrie;
však též možno, že to útvar zrůdný,
jakýs bastard, forma zmrzačelá,
kterou zplodil druhů výběr bludný,
nebo dokonce druh nový zcela,
a pak pekelného duší lovce
vřadím prostě mezi obratlovce.«

Filolog zas myslí, nejlíp k cíli
že tu zkouška z hebrejštiny vede;
lékař k vivisekci mysl chýlí;
právník vtipné argumenty přede,
že tu sporná kompetence vadí,
zamítnout a limine věc radí —
zásad rozpor výše vlny čeří,
fakulta již s fakultou se hádá,
věda s vědou v souboji se měří
a vždy bouřlivěji hlučí váda.
Jenom rektor mlčky dumá stranou
jako kapitán, když v bouřném ruchu
pevně zří v tůň vichrem bičovanou,
v čirém zmatku sám jen váže v duchu,
jakby spasil koráb od záhuby
vztekem vln, přes ostré skalin zuby:
Tak tu rektor dumá obhlížeje
stezku v před, kde dvojí propast zeje —
řekneme-li, že to rarach pravý,
v posměch budem učenému světu;
strhneme-li kukli pseudo-skřetu,
kletba zbožných stihne naše hlavy,
s níž snad vlády nelibost se spojí,

*

neb kdož ví, kam právě vítr vane —
Ach, jak vyváznem z té léčky dvojí,
vlastní slepou volbou uchystané!

Pojednou kýv' prudce na pedella
a dal otevříti okno síně,
jehož rohatá skla, pestroskvělá
zásvit duhy tkala v polostíně.
Na to řečí ráznou, hromozvukou
v hádku zahlaholil: »Vlastní rukou
vložili jsme na se úkol velký —
Máme zbaběle jej nazpět klásti?
Ne! Již k dílu jako pilné včelky
pro čest naši, národu a vlasti!
Především je třeba ze žaláře,
kde síť drátů zakrývá jej z části,
vynést ďasa do sluneční záře,
aby zpytavý zrak na vše strany
mohl zbádat útvar nevídaný.«

Klícku nesa, k oknu kráčí blíže,
odklopuje dvířek zdobné mříže
a dlaň schystav na divného ptáka
vězně, strachem schouleného v koutek,
»perlike — perloke!« tiše láká,
jak Faust ďábly na divadle loutek.
Blíž a blíže dlaň se napřahuje,
až pak rychlým spočinula hmatem
na tělíčku hnusném, chundelatém
a nechť ďasík vzpouzí se a vzteká,
jako králíka jej v záři dviže,
která oknem otevřeným vtéká
řídkou spletí starožitné mříže — —

»Chyťte — chyťte ho!« v témž okamžiku
rozlehlo se poplašeným sborem
a vše k oknu shrnulo se v ryku,
ve zmatku se kupíc za rektorem,
který vztahuje ven prázdné dlaně
směrem k arkýři, jenž věkem tmavý
v hojné zdobě shlíží zadumaně
s boku auly do uliční vřavy.
Révě kamenné tam na lupeně
čertík prchlý naposled se kmitl,
v drzém posměchu k nim zoubky ceně;
gotické pak úponky se chytl,
hbitě šplhal na špičatou stříšku
a dál po dešťové rouře střelou
jen se mihl v nedostupnou výšku
na budovy střechu, stářím stmělou.

Rektor zoufale tvář dlaní halil.
Ale šeptá pověst mnohohlasá,
že se balvan s prsou jeho svalil
upláchnutím prožluklého ďasa,
jehož naschvál vypustil prý z ruky.
A když ztichly ďábelské ty hluky,
rektorovi v jedno krásné ráno
ministerské křeslo vykázáno,
portefeuille osvěty, kde zapotřebí
muže, který v lítém boji duchů
umí hovět satanu i nebi
a (jak Němec dí) prát kožich v suchu.

* * *

Šotek.

Hle! den otvírá svou zlatou bránu —
nevědomky žvatlal jsem až k ránu.
Nuže, dosti! Jindy tobě jednou
dopovím svou Odysseu bědnou.

Já.

Souhlasím. Mám po krk toho pro dnes,
co's tu žvastal v rýmované proze.
Nyní ruče z prozy té mě odnes
do sfér krásna v oblakovém voze!

Šotek.

V okno se mnou skoč! Zde k divům brána.
Ekypáž hned bude uchystána.

. . . .

VI.

Luh nebes poset beránkovým bravem
tak čistě bělostným, jak vesna mladá
jen vodívá jej po safíru smavém,
že v duši starou teskná rozkoš padá
z těch barev svěžích, lahodného světla,
jak v ráz by z hrobu mládí krása vzletla.

K těm sněžným bírkám azurových niv
tvář šotek obrátil a drápkem kýv' —
Aj, poslušně hned z půvabného stáda
dvé něžných obláčků se spouští v dol
a za nimi se z jitřní zoře spřádá
vůz červánkový zlatoskvoucích kol.
Jak dolů spějí, obláčky se šíří,
strou vzduchem sličný útvar perutí,
pnou šíje štíhlé z bělostného chmýří,
až změněny v pár bájných labutí
své krásné hlavy sklánějí k mé noze.
I usedám si v báchorkovém voze,
jenž jako lastury tvar obrovitý
nad moji hlavu, zdobně prohýbán,
rozpíná oblouk s měňavými třpyty.

V něm odpočívám sladce kolíbán
a jedeme či plujem' — nevím ani,
čím nazvat spíš to zlatých koles hraní
ve vzdušném safíru, v té modři plynné,
jíž povoz náš se lehce upřed šine.

Zem' zmizela; jen skvoucí modrojas
plá pod námi a shora, vůkol nás,
tak svěží, líbezný, jak v rose třpytné
když první fialka vstříc jaru zkvitne.
Tak luzně zářivý jak dívčí zraky,
jež mladíku mně svitly dávno jednou
a vzpomínkou tak často v duše mraky
jak oči rusalčí z dna tůně vzhlednou.

Toť azur ten, jenž září jenom z básně
a z pohádkových jezer čarokrásně,
toť éther, nektar, zář a vůně spolu
i hudba sfér, všech uspávačka bolů.
Jak často přával jsem si vhroužit sebe
na ptačích perutích v to modro nebe,
jho nudy, péčí k zemi svrhnout dolů
a letět lehounce jak mlha pouhá
dál, dále blankytem — teď skutkem touha.

Teď letím bez cíle v tom vzdušném kraji,
v tom modru koupám se, je v ňadra ssaji,
v něm kochám, ztápím zrak i duši celou.
Jen vlny blankytné se vůkol stelou
a jimi plyne naše mušle skvoucí,
krov lepotvárný nad hlavu mi pnoucí,

jenž na mne line z ruměnného nitra
svit čarovný jak růžnou záři jitra.
Ten červánek i srstí šotka hraje,
jenž v předu plní úkol vozataje,
za bičík maje konvalinky stonek,
v němž řadou kývá mnohý sněžný zvonek.

Jak snítky koralů mu růžky svítí
na hlávce huňaté, jež v nach se nítí;
on s tichým chechtem otěž zlatou zdvihá
a hadím očkem mrká po mně zpátky
a když se tážu: Kam? tu v azur švihá
svým bičíkem a piští: Do pohádky!

Pod námi jaksi houstne modro plynné,
že podobá se vodě skvostně siné,
však průhledné až do nesmírné hloubi.
To moře vlnkami bok mušle vroubí
a prýská jiskrami v kol špice zlaté
a zápřež naši v sobě zrcadlí,
jich křídel chmýř, sníh právě napadlý,
i krky dlouhé, v oblouk ladný vzpjaté.

Viz, ve zlaté a smaragdové záři
co náhle v dálce před námi se stváří?
Toť jakby Cimpango tam dávných bájí,
jak divů zem, jež sokyní jest ráji,
by nořila se z vlny safírové.
A jak se naše loďka letmo blíží,
vždy zřetelněji z vod se výspa hříží
a zjevuje co chvilku krásy nové.

Tu vypínají sbory sličných palem
své koruny ze smaragdů a zlata,
tam hora ledů rajským nad úvalem
ční z růžných par, jak démant sluncem vzňata,
a na sta jiných tvarů, barev, žehů
zrak okouzluje s těchto smavých břehů.

»Ach!« obdivu se z ňader mojich vine
a slza rozkoše v mé oko plyne.
»Ó rci mi, šotku, pověz, jak se zovou
ty břehy nebeské, ten odlesk ráje?«
A diblík, šlehnuv zápřež úbělovou,
dí s přidušeným chechtem: »Ostrov báje!«

Šleh šotkův bělokřídlou zápřež plaší,
že větru letem na ostrov se vznáší
i s vozem lasturovým. V předu náhle
běl křídel mizí, bílé krky táhlé:
na místo labutí je ve jhu zříti
dvé beránků, jichž vlna zlatem svítí.
Ti lehounce náš povoz táhnou travou,
spíš vlnou květů měkce kolébavou,
z níž vyplašena zlatých koles ruchem
sta skvoucích motýlů se hemží vzduchem.

Ten pažit vůkol podoben je moři
ze stébel smaragdných a hvězdic květů,
jež v barvách různých drahokamů hoří
a jak je vánek čechrá v jemném letu,
níž mezi stébly nové hvězdy jeví.
A všechno je tak sličné ku podivu,
že vlhne zrak a na čem prodlít neví.

Na obou stranách tuto hvězdnou nivu
zde blíž, tam dále pásmo doprovází
hor vyšších, nižších, jejichž vid se mění
vždy v novém různých tvarů seskupení:
zříš báně, kužele i šikmé srázy;
zde září v zeleni a květech stromů,
tam ve skal nahých fantastickém zlomu,
jenž v ladných barev odstíny se šatí
a místy plá jak hora skvostných hlatí.
S jich boků leckde stříbro bystřin srší
a duhou hrajíc, sněžnou kypíc pěnou
přes trosek skalních spoustu navalenou
jak perel déšť do houští palem prší,
z nichž u pat horstva, ve záhybech strání
zde onde divná stavba povyhledá
stěn sněžných nádherou a třpytných bání.
A na skále, jež kužel strmý zvedá
až k nebesům, té horské jehle v čele
jak duchy staven v nebe trčí směle
hrad slohu neznámého, hrdé krásy
nad sivých hradeb zubatými pásy
bran, mostů, věží spoustou nebetyčnou.
A kde v hor pásmu brána skalní zeje,
zrak s tužbou hledí v údolinu příčnou
a její ladnou zátočinou spěje
kol hájů tajemných a luzných sadů,
kol pestrých měst a běloskvoucích hradů,
kol tůní safírových, v nichž se kmitá
stín plachty, ostrov smaragdových palem,
až tam, kde tato vnada poukrytá
jak sen se tratí v stínu zamodralém.

Houšť, houšť se motýlové chvějí z luhu,
jsou perleť, purpur, zlato, hrají v duhu
a prostřed křídel oka slunkem svítí;
jich oblak pestroskvoucí vzhůru vzletá
a deštěm duhovým se dolů řítí,
vzduch plní vůkol. Po vyhlídce veta
v té motýlové metelici; předem
též hustě vlá, že nezříme, kam jedem'.
Jak květů déšť, když stromem vichr zmítá,
již závěj sprchlých motýlů nám kryje
hřbet zlatých beránků, jich čela, šije,
i čupřin, růžků šotkových se chytá
a mušli plní, klín můj — Sahám pro ně —
Ó div! Ne motýly to ruka chová,
než květy vskutku, dchnoucí čarovonně;
jen útvar jich lže křídla motýlová.
Zřím do výše — Aj věru, pouhé květy
to slétají se stromů velikánů,
jichž haluze tím šperkem obsety.
Jich větve srostlé klenou zdobnou bránu
v les překrásný, jenž ve své stinné hloubi
vděk hájů severních i jižních snoubí.

Pruh volný značí dráhu v jeho středu,
jež mechem kyprým porostlá je cele;
v něm kola škeble nezůstaví sledu.
Jím kouzelné se pološero stele
ze stínů větví gigantických stromů,
jež shora klenou se jak žebra dómu,
a z mihotavých světlých pruh a kroužků,
jež vnikají skrz listnatou jich roušku.
Jak mocná zeleni tu skvělost, sytost,
odstínů jejích vzácná rozmanitost

a tvarů nejsmělejších bujný přepych!
Tu dlouhá třáseň širých listů spřádá
sta vějířů a záclon velkolepých,
v houšť baldachýnů překrásných se skládá
a chocholův a korun Světla šípy
mdle tříští se v tom smaragdovém krytu
o steré řásně, lalochy a cípy
v déšť nekonečně různých polosvitů
a níže v soumrak tajemný se mění.
A každá haluz žije v jemném chvění,
list každý šepce, po tichounku zpívá
o divech, zázracích, jež háj ten skrývá.

Čím dále jedem' po mechové trati,
tím báječnější řízou háj se šatí.
Dav obřích kmenů výš a výše vzrůstá,
šíř, šíře mocné větve rozpřahuje
a nad nimi, kam oko dosahuje,
zas rozpíná se nová zeleň hustá,
jak rost' by nad lesem les druhý, třetí.
Vždy divnější jsou tvary listů, snětí,
vždy magičtější přísvit, pološero,
v němž ruch se budí tajemného žití
a nevídaných zjevů, podob stero.
Tam ohromný květ bělostný se třpytí,
jak pohár obrů vzhůru otvíraje
svůj kalich nádherný; leč trpasličí
jen sbor se přehýbá mu přes okraje
a s mlaskotem pak směšné hlávky tyčí,
na šedých vousech perly jasné rosy.
Zde vzduchem přes cestu se kmitlo cosi
na skvostných zádech letícího šídla
jak malilinká víla duhokřídlá.

Tam zase za stromem se mihla v spěchu
tvář sivá, od mohutné brady vlajíc
v pás vousem svatoivanským a tajíc
svit janských mušek pod obočím z mechu —
to duch, děd lesů za kmeny se plíží,
tu vyšším stává se, tu postať níží,
vždy s výškou stromu vzrůst svůj srovnávaje.
Na větvi jedné veverka si hraje
s oříškem lískovým; již zoubků cvakem
jej rozlouskla — Můj bože! Z jeho nitra
jak oblak vzňatý v nach a zlato jitra
až k zemi splývá před žasnoucím zrakem
šat přenádherný měňavého skvění
a na perlovou vypaď na očelku
i zlatý střevíček, jak pro Popelku.
Vlk z lesních stínů ostré zuby cení
a k němu dívenka se tulí smavě
s karkulkou červenou na rusé hlavě.
Dál svítí korunka nad hadů králem,
zde kohout velký, stobarvého peří
si vyšlapuje jako člověk málem
a se slepičkou po jahůdce měří,
a mním, že chatu s perníkovým krovem
jsem také zahléď v háji pohádkovém,
kde s šuškáním a šeptem stíny živé
kol pňů se honí ve hře dovádivé.

I mne se dotkla čaromocným stvolem
ta zlatá pohádka, jež děcku kvetla
kdys pod přeslicí, za vrčícím kolem.
Vše plno ve mně kouzelného světla
a podob lehko v mlze načrtaných,
jak ze stříbrné pavučiny tkaných.

Z nich jedna vábně probírá se zvláště
z mé obraznosti nejistými rysy,
jak tuto postať ze záhybů pláště,
jímž otec halil mne, jsem zočil kdysi
za jízdy krajem podvečerní chvíle;
on šeptal, sám ji volně předa v duchu,
nám dětem báji o jezerní víle
a já ji náhle spatřil v jasném vzduchu:
Nad obzorem, kde oblak zlatem hoře
mně zdál se břehem blankytného moře,
jsem uviděl ji, slabý stín jen pouze,
jenž zvolna mizel v zář se rozplývaje,
a přece na ni dosud myslím v touze —
Ó vrať se, vílo, z dětinného kraje!
Víc vábíš mě, než ony živé krásy,
jež mého žití obzorem se nesly
a svůdným sborem paměti se hlásí,
víc nežli vše, co v mysli duch mi kreslí
vnad vysněných, kdy v žití pozdním letě
mně zvolna barvy blednou na paletě.
Ó poupě mého chlapeckého snění,
ó dítko mojí fantasie ranné,
té nezkalené ještě vřavou denní
a vášní, pochybnostmi neztýrané
a svěží, čisté jako paprsk jitřní —
ó vyvstaň jasně před mé oko vnitřní!
Již zaklínání mého uposlechla,
svůj lehký obrys, ztepilý a něžný
jak světlým stínem do mé duše vdechla,
tvář ideální pod čelenkou kněžny,
z níž uprostřed se pnou tři paví péra;
jest polopruhledná jak vzduchu dcera — —
V tom šotek, moji nachýlenou skráni

svým bičem z konvalinek švihnuv lehce,
mne budí z rozkošného zadumání,
v před ukazuje, do hrsti se chechce.
Háj otvírá nám výhled nenadálý:
Před námi blankytné je rozepjato
vln tkanivo až tam, kde západ v dáli
hor pěkné tlupy halí v nach a zlato.
Leč uprostřed té modrojasné pláně
pne z vody přímo zámek velkolepý
les věží malebných a divné báně
a leskem svým div oko neoslepí,
jsa přeskvoucího, průsvitného vzhledu
jak z křišťálu neb nejčistšího ledu.

Hle, loď nás čeká k pouti připravena!
Jest ze dřev nejvzácnějších sestavena
a řezby jemné poskytly jí zpola
tvar jakés fantastické vodní stvůry:
Prs šupinatý mocně pne se zdola
a tlama podivná se šklebí shůry,
jíž s pysků visí sumčí vousy vlajné,
dva karbunkule velikosti bájné
jsou oči, zarudlým jež ohněm planou,
a na zad k bokům lodním netvor stáčí
dvé divných tvarů s paprsky a blanou,
půl rybí ploutve a půl křídla dračí.
Vše drahocennou zdobou obtěžkáno.
Ční hrdolepě štíhlý stěžeň z důli,
jenž kruhem stříbrným je objat v půli,
a lanoví vše z hedvábí je tkáno.
Však nejkrásnější, nejdivnější spolu
jest plachta kmentová, jež na palubu

od ráhna stříbrného splývá dolů;
má skvělou malbu na líci a rubu
a jak se vánkem vlní v jemném chvění,
v ní obraz kouzelný se stále mění:
Tu krajina z ní září vábných vděků,
teď dvůr zas nádherný ve skvostném hradě,
hned v bitvě velkolepé davy reků,
hned výjev lásky v lunojasném sadě
a nejvíc vodstva blankytavé vlny,
tritónů, najád laškujících plny.

My propustili s muší bírky skvělé
a vešli v loď, jež prázdna byla cele;
jen šotek used' chvilkou za kormidlo
neb tančil, šplhal po stěžni a laně,
jak opička tam rejdě nevázaně.
Loď rozepjala pestroskvoucí křídlo
a sama sebou ku předu se hnula;
mně zdálo se, že vlastní silou živou
nestvůra přídy prsa šíře dmula,
v před, nazad pohybujíc hlavou divou
a pohrávajíc sterým ploutve cípem —
loď rozjela se po jezeře šípem.

Já v předu stoje, hleděl do hlubiny,
kde propasť nekonečnou jevil oku
ten živel průhledný a skvostně siný,
na místě dna si kouzle ve hluboku
báň nebes druhou, jak ta shora skvělou
i s něžných mráčků třásní zrůžovělou.
Blíž zámek báječný se rychle šine
a svítí všecek v oslnivém lesku;

jeť čistý křišťál vše, co ku nebesku
zde pyšně strmí od hladiny siné:
ty stupně, ohrada, ty stěny sličné,
ty brány, oblouky a sloupů řady,
arkýře, pavlány a balustrady
a cimbuří a věže nebetyčné,
i všechny římsy, kružby nespočetné
a sošky vytesané, zdoby květné,
ba také nestvůry, jež s výše cení
co chrličové zuby šklebné tlamy —
vše do nejmenš·ho je křišťál samý;
toť hran a hrotů ledovcových skvění
a stíny jemné zářivých těch tvarů
jen dovršují obraz plný čarů.

A nastojte! tu krásu nevýslovnou,
tu všecku nádheru je také zříti
ve hloubce vln, kde po druhé se třpytí
ten palác divů s nádherností rovnou;
jen obráceně v modrou vláhu níží
vše to, co shora k nebesům se vzpíná,
však zřetelno vše září z její klína —
ty lesky zdvojené zrak snese stíží.

Již stojí loď u křišťálových schodů,
jež s terasy se kloní v jasnou vodu.
Skok z lodi přenesl mě na terasu.
Již stojím v sadě bělostného kvítí
a zvykám oko nesmírnému jasu,
jímž stěna zámku ozdobná se nítí.
Hled zvolna vniká prosvitavým zdivem
do vnitřka paláce, do síně skvoucí,

již pode klenbou, v obloucích se pnoucí,
pych pohádkový plní sterým divem.
Však co se míhá v středu bájné slávy?
Kruh zářivý — to čelenka je kněžny —
a nad ní kývají tři péra paví —
Teď obličej zřím také sladký, něžný
a křišťálem dvě dlaně ke mně vzpjaté,
se bělají, dvě vodní růže vláhou ..
Ach, poznávám svých tužeb vílu drahou,
snů dětských, nejkrásnějších dítě zlaté!

Dlaň liliová v objetí mne zove —
Dál, dále! K víle proniknouti musím!
Leč zamčeny jsou brány křišťálové.
Nadarmo tluku. Vymknout stěžej zkusím!
Než křišťál nepohnut. Kdo skytne radu?
Jak šílen buším...

Náhle z nitra hradu
jak serafovy harfy rokotání
hlas unylý se rozleh' vodní plání:
»Ach! otevře ten zámek zaklnutý
jen klíč ze stříbra měsíčného skutý.«

Ó běda! Blahá naděj' ustupuje —
Kdo přinese mi stříbro ze měsíce?
Kdo z něho klíč mi čaromocný skuje?
Do dlaní zoufalé si halím líce.

Terč sluneční se sklonil za doubravu
a na oblohu měsíc, kněžic bledý,
již zvolna vyšel ve stříbrném havu.

*

Naň truchlivě jsem upjal vlhké hledy
a na loď divnou pak je sklonil maně,
kde rarach škodolibě mnul si dlaně
a v žal můj hleděl se šklebivou tváří
pod stěžněm, rudým od večerních září...

Než jaká změna! Pojednou se tratí
loď, zámek, azur vody v hustou chmuru
a jenom stěžeň ční tu ještě vzhůru,
jejž poslední svit denní nachem šatí.
Však není to již stěžeň. Divnou změnou
zřím přeslici jen prostě ozdobenou,
jež zardívá se blízkým ohněm kamen,
zřím kužel, s kterého lnu světlý pramen
do ruky pilné splývá, kolovrátku
zvuk tichý slyším, matky milý hlas,
k níž tulíme se, žebřem' o pohádku — —

Ó dobo zlatá, dětství, mám tě zas!

Šotek.

Co blábolíš? Ó hleďme! Na mou víru!
Je trhlina v mé pestroskvělé přízi —
leč neškodí — hned spravím hloupou díru
a kužel babský s dětskou jizbou zmizí.
Hle, již jsem opět loď i zámek zřídil.

Já
(s povzdechem).

Mně zdá se, šotku, že jsi notný břídil!

Šotek.

Však počkej, ukážu, seč moje síly!

A na lodi, jež červánkovým nachem
tu znovu plála před palácem víly,
ďas vytrh' stěžeň jedním ruky machem
a skokem přenesl jej na terasu,
tam zarazil jej v záhon mezi květy
a zasyčel, co já naň hleděl v žasu:
»Byl's jedlí horskou, čahoune ty klelý —
buď jedlí zase, ožij mízou pekla,
v šíř větve rozlož, stoupej chutě vzhůru,
až hlavu drzou zatkneš do azuru!«

Jen potvůrka to zaklínadlo řekla,
hned stěžeň k zemi připjal silný kořen
a korou obalil se, stál tu v pýše,
stem větví zelených a řásných šňořen,
jež s jarým šumem kývaly k nám s výše.

A čertík, jehož ručka na ty chvíle
v šíř, délku vzrostla rovna obří dlani,
mne silou nehoráznou popad' v týle,
zdvih' na větev a vsadil jízdmo na ni.
Pak sám se octnul ve vrcholu hustém,
jenž začal k nebi pnout se rychlým vzrůstem.

Výš, výše vrchol zmohutnělý stoupá,
šíř, šíře pod ním větví dav se houpá;

již bledne, mizí ve závratné hloubi
hrad nádherný, les křišťálových věží
i smaragd, břeh, jenž safír vodstva vroubí.
Pod námi ve vzduchu jen zeleň svěží
nesčetných větví koldokola kývá,
s nichž husté jehlí v lepých řasách splývá.
Strom báječný vždy výše vzrůstá, výše,
své mocné témě nad oblaky zdvihá,
kde mírem étheru jen praduch dýše
a zlato hvězd se nesmírností míhá;
v jich středu září luny klidná líce
a jasný kruh svůj šíří víc a více.

Však co, hle! pod námi se s jedlí děje?
Ta spousta větví, nocí potemnělá
jak chumle mračen, tajemně se chvěje;
leč nad jednou teď kmitla záře skvělá
i nade druhou, třetí... dál a blíže
ve mračnech jehličnatých, níž a níže,
až posléz nesčíslná siná světla
a zarudlá na bájné jedli zkvetla,
v tom moři bezpočetných chvojných věnců,
jak bludičky, jak plápolavá smola,
jak sírou vzňaté slzy zatracenců,
že zaplanul kruh nebes koldokola...

Já brzy v hrůznělepou parodii
hvězd vánočn'ch svůj ztuhlý pohled ryji
a brzy zase vzhůru k nebes krovu,
kde blížící se úplněk již blyská

jak ohromný terč horoucího kovu,
zřím všecek vnořen v ustrnutí němé.

»Hej, haló, hejsa!« šotek na mne výská.
»Již stříbrolící kuplířka je blízka,
jak na rožeň ji jedlí nabodneme!«

VII.

Ó měsíci, ty kníže noci bledý,
ty milenců a snílků tichý druhu,
jak často, jinoch, blouznivými hledy
jsem zřel do tvého stříbrného kruhu
a lapen vláknem paprskových nití,
jež s nebeského stropu spouštíš dolů
jak bájný pavouk, uvázl jsem v síti
dum divných, tužeb, vidin, sladkých bolů!
Když zmítán lásky rozkoší a trýzní
jsem bloudil tichým, postříbřeným sadem,
neb žhoucí po pravdě a kráse žízní
sám nocí vzdychal v horování mladém,
když postav roj, ze světla tvého tkaných,
mne v luzný soumrak romantiky loudil,
kde ve hrách fantasie nespoutaných
krás, přízraků jsem labyrintem bloudil:
tu v jarou bouři myšlenek a citů
ty's, měsíci, jak božský maják svítil,
můj duch se tišil ve tvém klidném třpytu
a blahý pozdrav nesmrtnosti cítil.
Já pohrdavě smál se slovům vědy,

že's vymřelého světa chladná škvára —
Ó, ne! To kněz je poesie bledý,
jenž ohněm věčným svaté lásky hárá!

A hle! teď v pestrém, starobylém rouše
tvým snivým, stříbrojasným luhem jedu;
ďas dřepí na výběžku sedla v předu
a tichým hlasem laje na bělouše,
že frká přílišně a v půdu deptá.
I mně on radu naléhavou šeptá:
»Jen ticho, tichounko! Na ústa ruku!
I dech taj, pokud možno — chraň se zvuku!
Neb trochu větrná a nedůtklivá
jest měsíční ta romantika snivá.«

Kraj, po němž jedem', zdá se utkán celý
z par modravých a ze stříbrné běli:
Na půdě lunojasné houštka kvítí
hvězd různých listy stříbrnými svítí,
i loubí lesa, větve, štíhlé kmeny
i krajky kapradin a houby s mechem
ze stříbra jemného jsou upředeny.
Vzduch kolkol stříbrným se vlní dechem
a nebe siné, hvězdičkami skvělé,
jak stříbrotkaný stan se horem stele.

Vstříc lepá trojice nám jede nivou.
Jak ve dne zřím je v lunném svitu skvělém,
jenž tvary jich jen změkčil září snivou,
jak průhledného stříbra jemným pelem.

Kmet s jedné strany, vážný, ušlechtilý
tu sedí v řasné říze stříbrotkané,
k níž s hlavy velebné vlas dlouhý, bílý,
jsa věncem aster sepjat, mlékem kane;
pod brvou hustou, sněžnou pod závějí,
jak hvězdná dvojice se zraky skvějí
a k boku harfa stříbrná se druží,
jí s čela, jež má orla za okrasu,
vlá řetěz lilií a bílých růží —
ten stařec zdá se bardem dávných časů.

A s druhé strany rytíř statný jede,
půl křižák, polo v saracenském šatě;
háv kroužků stříbrných se těsně přede
kol údů mocných od hlavy až k patě,
než pochva damascenku křivou chová
a na ní arabská se třpytí slova.
Kol pyšné přilby, na níž křídla divá
drak stříbrný na obě strany stele,
v dol hedbáv řásný fantasticky splývá
po bujných kadeřích a hrdém čele
kol snědé tváře s plamennými zraky,
již věnčí vousu havraního mraky.
Leč na štítu, jejž silná ruka stiská,
kříž zase stříbrem vytepaný blýská.

U prostřed jinoch, oděn v hedbáv drahý,
v malebný, skvostný oděv středověku,
tvář jeví hladkou, bledou, lunných vděků,
zrak žhoucí nadšením a snivě vlahý.
Svou náruč otevřenou zdvihá ke mně
a rety rozechvělé zvučí jemně

jak lehce dotýkané harfy struny:
»Jsem neznámý tvůj druh, jsem kníže z Luny,
jsem vřelý přítel tvůj. Věz, bytost moji
již dlouho k tobě tajná páska pojí;
druh neviditelný, již dávno sdílím
cit každý s tebou, toužím, plesám, kvílím,
a duch můj stínem provází tě stále,
jak věrný man vždy v patách svého krále.
Ó chvíle zlatá nesmírného štěstí,
kdy vítám tebe v obvodu své říše,
kde tvojím nyní vše, co mojím jesti,
kde jenom pro tebe hruď moje dýše,
kde číhám, otrok, na pokyn tvé brvy
a prahnu spečetit svou věrnost krví!«

Chci promluvit; leč rarach dole tahá
mne za rukáv a na rty sobě sahá.
»St!« šeptá, »pamatuj, co řek' jsem tobě.
A nejlépe: buď němým jako v hrobě!
Chceš divit se, zkad přátelství to náhlé,
to překypění něhy neobsáhlé?
Vždyť zabředli jsme, hochu, v lunné třpyty:
věz, jinorodé měsíční jsou city
a plápolají v čarovnějším žáru
než na střízlivé kouli zemských škvárů.«

Bard šedý probírá se zvučným kovem
a tyčí skráň a zvoní zpěvným slovem:
»Buď, hoste, uvítán strun jasných zpěvem,
jež burácejí lvů a hromů řevem,
když slaví bohatýrské činy reků;

a v cukrující hrdličky se mění,
v roj slavíků, když v rokotavém pění
vlas hebký chválí, tváře sladkých vděků.
Buď vítán strunami, jež v oblasť hvězdnou
déšť perel metají i v propast bezdnou,
jež pějí city vznešenější nebe
a hlubší moře, krasší zory třpytné
a čistší lilie, když u vod zkvitne —
v říš měsíčního kouzla vítám tebe,
zde ve stříbrných paprscích se koupej
a krokem duchů po oblacích stoupej,
kde vysoko nad nízkou skutečností
chrám divů zjevy nadpozemské hostí.«

I vece rytíř s čelem hrdosmělým:
»Meč pána z Luny vložen do mých dlaní,
já vojsku jeho nesmírnému velím,
svým rohem budím bouři smrtných zbraní.
Klíč kouzelný, jenž k víle tvojí vede,
jest v rukou vznešené a sličné paní,
ve schráně mocné kněžny, Stelly bledé.
Nad čelem skály do blankytu vzpjatým
hrad její pevný závratně se věží;
tam za zdí mnohých pásem zubovatým
klíč onen blýskavice mečů střeží.
Leč nejstrašnější vojsko neodolá
těm silám hrdinským, jež roh můj svolá.«

V roh zadul stříbrný. Viz! v kole šírém
kraj rozvlnil se davů mračných vírem,
bouř postav hrdinských se valí blíže
a nad ten příboj bohatýrstva šerý

pnou korouhví se půlměsíce, kříže,
v něm kmitají se meče, přilby s péry
a brnění — Toť chaos různé zbroje,
směs plemen různotvárná, různohlasá,
jak by sem spěly všechny reků voje,
jež hřměly zpěvem Ariosta, Tassa,
i Karel báje se svým chrabrým lidem
i dav, jenž cválal za mohutným Cidem.
A kovem blýskají ty spousty temné,
tak jakby do ztrhaných mraků burných
svit luny sypal svoje lesky jemné
a stříbřil cípy, třásně mlžin chmurných.

Jdou s hlomozem, leč podivné to znění!
To skutečnosti hlahol, rachot není —
tak ohlas jenom z jiných světů znívá.
Ten branný ruch, hlas rohu rytířova,
a jeho, mládce ztepilého slova,
zpěv barda, jeho harfy hudba tklivá —
vše zvučelo a přece bylo němé
jak hluchý tón, jejž ve snu zaslechneme,
jak hlasu vzpomínka, když zazní v duchu,
a prázdný přelud šáleného sluchu.

Teď vojevůdce šiky svoje řadí,
bard k válečnému zpěvu harfu ladí
a s bledým knížetem již k bitvě jedu.

Před námi skála závratného vzhledu
hrad kněžny Stelly nese na temeni.
Jest sotva možno dohlednouti zraku
až ku hradbám, jež temné zuby cení

nad kolmým srázem z potrhaných mraků,
a na směs hrdých věží, která vtíná
své třpytné špice do hvězdného klína.

Však pata hory zdá se kryta mračny,
jež válejí se v chumlech divotvárných
a kmitají se šlehem blesků žárných —
to vrahů roj nás čeká boje lačný.

Bard udeřil na struny stříbrohlasé
a zapěl v nadšení: »Ó chvíle slávy,
již pospěš, pospěš ve vítězném jase
a hrdou zelení nám věnči hlavy!
Ó hrůzo, zaduj na bojiště mrazem
a vztekle rozpoutej své kštice hadí
a srpem obrovitým —«

Umlk' rázem
a rozladěnou harfu znovu ladí —
To šotek s mého sedla smek' se hbitě,
jak vlk se přikrad' k velebnému kmetu
a struny stříbrné mu zhatil skrytě;
pak neviděn se vrátil ke mně v letu
a nyní v boky huňaté se tepe,
na sedle smíchem dušeným se třepe.

I vzňal se boj. Kam oko moje těká,
zřím v seči tuhé proti reku reka,
zřím všechny postavy, jež mládce zíral,
když věků zašlých sen jej obestíral

a píseň slétala se hvězdných sídel:
Ty podoby ve přilbách orlích křídel,
kov břitký v pěsti, oheň jarý v oku,
ty Rolandy, ty Artušovy many,
i Clorindu po Tankredově boku —
ten celý voj ze stříbra báje tkaný,
jejž fantasie smělá sobě předla
z par mnohotvárných na večerním nebi,
hvězd jasem vroubíc mlžných ořů sedla
a lunou stříbříc vzdušných jezdců lebi.

Hoj, zas ty meče plamenné se kříží,
plá brnění ze skvoucích šupin skuté
a vlají třásně, hřívy letem vzdmuté —
zas ona bouře velebná se blíží,
jež mnohdy kolem jinošského čela
mi zaduněla, v opojivém víru
mou duši zanícenou unášela
v šik větrný báječných bohatýrů. —
Dav hustých mračen někdy horstvo halí
a níže, níž se po něm hrne dolů,
leč z údolí se proti němu valí
dým bílé páry, srážejí se spolu
a chvíli v chumle beztvárné se mísí,
jak závoj neladný na horstvu visí;
pak trhají se, vítr sápe chmuru,
mrak v cárech fantastických prchá k výši,
a za ním pára chumelí se vzhůru,
až rozplyne se obé vzdušnou říší:
Tak voj náš v davy nepřátel se vtírá
na boku hory, s níž hrad pyšný zírá,

výš, výš je pudí v povětrném honě,
jak operutěn, po závratném skloně
až na vrchol, kde mizí mému zraku
tlum prchajících jako chumle mraků,
jež letem ztrácejí se v nebes dáli.
A jak bych sám byl útvar mlhy chvějné,
můj oř pak perutě měl čarodějné,
tak po úžasném srázu strmé skály
též letem volným do výše se nesu
ku hradbám zubatým a věží lesu.

Již dospěli jsme čela hory srázné.
Jsou pusty hradby, brána volna zeje,
most visutý se nad propastí chvěje
a voj náš bouří na předhradí prázné.

Hvozd pilířů — v něm oblouky se klenou —
pne věže v oblaky chrám obrovitý
a branou velkolepou, otevřenou
nás v nitro vábí nevídané třpyty.
To zdá se nitrem báječného týnu,
jenž z kouzelných je utkán světel, stínů:
Kol pilíře, jak oblakové stvůry,
jež luna prosycuje svitem snivým,
a klenba velebná se míhá s hůry,
hvězd nesčíslných jasem tetelivým.
Soch řady, oblouky a žeber lemy,
vše hojně září drahokamy všemi;
však zář ta jemná jest a plaše kmitá,
jak hvězdy lesk jejž vlna moře chytá

Tím šírým prostorem se tísní, chvěje
sbor vzhledu velebného, přesličného;
i zjevy jeho, roucha, obličeje,
jak utkány ze svitu měsíčného,
jak vidina, jíž přelud pouště mámí,
tvar jeví čarovný, jen ze snů známý.
Z té tísně podob mihotavě kynou
děv krásných vzácné čelenky a perly
i meče hrdin s lesklou zbraní jinou,
i mitry, skvostné taláry a berly
i loutny minstrelů Po každé straně
ve středu zástupův až k choru hloubi
řad sličných dívek vznáší bílé dlaně,
že zdá se tvořit liliové loubí;
z těch dlaní prší květy vnadou sterou
na dráhu vítězům, již dál se berou.

A jakby z tůně kouzelného světla
líbezná růže leknínová zkvetla,
tak v pozadí — kde skvostů lesky různé,
jež rozptýleny vůkol po prostoře,
v zář jednu splývají jak řeky v moře —
se vynořila postať ženy luzné,
se stolce stříbrného vstříc nám jdoucí.
Pod korunou z démantů čaroskvoucí
vlas vlní se jak noční mráčky řásné
kol tváře bledé, nevýslovně krásné,
zrak veliký, jejž hedbáv řasy tlumí,
plá v temné hloubi hvězdou svaté dumy —
Co v duchu kdys já vídal divných vděků,
čta v mechu ruin pěvce středověku,

a romantiky nejvábnější kouzlo, —
vše do té krásné, bledé líce vklouzlo,
v ty velké dumné oči, v eben vlasu
a v jemný půvab ztepilého těla . .
Tak v ústrety nám kráčí kněžna Stella.

Klíč velký, stříbrný jí visí s pasu.

Však já již nedbám klíče, jenž mi klestí
pouť k víle, v palác dětinného štěstí,
mou celou duši jímá touha jiná,
vstříc kněžně chví se jako vichrem třtina.

A jako zvuky mocných varhan z dáli,
jak s výše chorál nadpozemských hlasů,
kol hymny tajemné se rozevlály,
zpěv duchů, tichý ohlas dávných časů,
řeč neznámá v těch tonech jemných zněla;
však jimi chvělo: Stella! Stella! Stella!

Leč pojednou — Co se to se mnou děje?
Kol hasnou pilíře a stěny jasné,
dav rytířů, děv něžné obličeje
i kněžna bledá — mizí náhle, hasne
ten obraz celý z jasů hvězdných tkaný,
jak by jej rozvál vichr na vše strany.
Ba, vítr jakýs kol mých skrání hučí
a cítím, jak by obra strašné ruce
mne pojímaly chvatně do náručí,
jak bych s ním letěl, v bezdno vržen prudce.

Cíp jakýsi mne drsně šlehá v oči,
má hlava hroznou závratí se točí,
mráz dechem krutým ovívá mé tělo
a v ucho zarývá se ďábla smích...

Já.

Kde jsem? Co se mnou? Kam se všechno dělo?

Šotek.

Ó přenešťastný poeto, — ty's kých'l

VIII.

Plášť velký, rudý pitvorně se choulí
ve sterých záhybech kol mého těla,
že jako v pytli v něm se kryju zcela
a vyhlédám jen řasných lemů skoulí.
Ďas jako jezdec dřepí na mém týle.
I letíme jak nejrychlejší střela
kams do bezedna, nevidouce cíle;
jen prázdný prostor koldokola zeje
do výšky, hloubky, dálky nedozírné,
zrak zděšený tu klesá bez naděje
v bezmezné propasti a přenesmírné.

Já.

Rci, ďáble, rci, kam strašná dráha spěje?
Zda ve tvou říš? Či v nic, rub strašný světa?

Šotek.

Dřív důtku přijmi. Nekázal jsem: tiše?
že ani šustnout, vzdechnout není radno,
žeť nedůtklivou romantiky říše
a pouhým dechem rozfoukne se snadno
jak pavučina za babího léta?

A kýchne! — Teď je po vší kráse veta.
Teď místo lunné poesie hravé
nás obklopuje hluchá prázdeň čirá —
ni hvězdička jí nikde neprozírá.

Nic dokola. Přec Nic to není pravé.
Ta noc — což noc?! — ta propasť nekonečná -
což nekonečnost? — ne, smrť ona věčná —
co smrť? — kde smrť, tam bylo jednou žití,
však Nic to nikdy nepoznalo bytí,
to Nic nepojmeš nikdy lidskou lebí,
neb kde je duma, tam již místa nemá;
to Nic, jež myslím — řeč je před ním něma —
to Nic se jinak než ta propasť šklebí,
jež nyní kol nás ubožáků zívá.
V tom prázdnu je přec něco: prostor s časem,
zde práškem letí aspoň člověk s ďasem
a naše myšlenka s tou hluší splývá;
jest všude něco již, kam duma stihne —
Hleď sem! I tady již se něco líhne!

Věc jakás vedle mojí hlavy vzletla
jak malá koule mlžiny a světla
a bleskem do prostoru létla dále.
Úžasně letem rostla, neustále;
již plála v dáli světokoule skvělá.
Teď za ní druhá prázdnem zasršela,
pak třetí, čtvrtá, koulí víc a více,
až nesčíslných světů blýskavice
tu hroznou propasť k dálkám nedozírným
svým naplnila kolotáním vírným.
Kol planet kruhy, měsíce se točí
a planety zas kolem sluncí krouží, —

tím ruchem úžasným až dech se ouží
a vláhou obdivu se plní oči.

Blíž oběžnice jedna obrovitá
jak štít gigantů v pestrých barvách září;
i kresba pevnin, moří na ní ryta,
a pozorně-li bádáš v její tváři,
i pásma hor, řek sítě, jezer jasy
zřít můžeš na velebné světokouli,
kol nížto místy vlní se a choulí
par oblakových proměnlivé pasy.

Já.

Mluv, kde to jsme? Kým náhle do prostoru
to kulobití světů rozhozeno?
A jaké onen nejbližší má jméno?

Šotek.

Stan bezejmenný neznámých to tvorů.
Člen ve sluneční soustavě, jež víří
kdes ve ztracené propadlině světa,
zkad žádný paprsk na zem nedolétá.
Ni jako nejjemnější hvězdné chmýří,
ni jako slabý mlhoviny nádech
ta soustava se nikdy nezakmitne
pro lidské zraky na obloze třpytné,
ve viditelných sluncí valných stádech.
A v systemu tom nikdy nespatřeném
ta planeta je nejskromnějším členem.
A přece tvorů myslících to říše,
jíž s vámi stojí na rovni, snad výše,

snad krásnější jsou, rozumnější mnohem;
ti jako vy tam pestrý život vedou
a dumy, snad i velebnější, předou,
z nichž nejvyšší, jak lidé, zovou bohem.
V tu chvíli jistě na planetě oné
bez počtu srdcí v citech blahých tone
neb strastí vadne, vášněmi se zmítá,
bez počtu čel tam svatým ohněm plane
neb tajně nešlechetný záměr splítá,
sto básní, modliteb tam ze rtů vane
a snad i někde nočním při kahanu
muž vědy pyšně lysou hlavu tyčí,
zve gigantem svůj rozum trpasličí,
že spočetl hrst písku v oceanu,
hvězd tisíc na mizivém zlomku nebe
a na píď ozářil tmu kolem sebe;
snad v nekonečnost míře tupým hledem
již ducha svého smělým orlem zove,
jenž pronikl až k duši všesvětové,
snad mní, že sám je všehomíra středem —
Cha chá! ten červík na nejmenším hrášku,
ba, pouhé nic na poletavém prášku,
jenž s jiných takých prášků billionem
ni tečkou není v kosmu nekonečném
a se svých tvorů malicherným shonem
za millióny let, mžik v bytí věčném,
kdys zanikne jak zvětrá kapka vody
s mikrobů svojich neznámými rody! — —
Mil myriády nesčíslné dělí
tu kouli od Země a snad přec obě
pro vyšší hled jak atomy lnou k sobě,
a snad ten přeohromný vesmír celý
až po mez nejzazší, kde lidské hledy

mlh ještě hvězdných postihují sledy,
jest pouhý šroubek nesmírného stroje,
jenž v jiném zase velestroji vězí —
bod pouhý hmoty bez konce a mezí!
Kam sahá trpasličí duma tvoje
v ten nekonečný řetěz věčných světů,
v němž nekonečností sám každý článek?
V prach nazpět klesá, jedva vypne k letu
svá muší křídla pavučinných blánek.
Snad neobsáhlý tento kosmos celý,
v němž tíha s komonstvem sil známých velí,
jest opět pouhým pranicotným bodem
v nesčetných kosmů shluku jinorodém,
kde vládnou zákony a síly jiné —
Však dál se duch tvůj chabý nevyšine!

Já.

Oj, budíš, rarachu, zas pochyb roje
a domyslů, jež kdysi tepávaly
tak často burným shlukem skráně moje.
I duch můj mladistvý přes těsné valy,
v něž uzavřeni neznámou jsme mocí,
v taj okolní se usilovně drával,
a na hřbitovech, pod hvězdnatou nocí
o žití, smrti, světu dumy spřádal
a zmítán vírem bouřlivého citu
o klíče záhad vzdychal ku blankytu.
Však posléz poznal, že jsou hvězdy němy,
a nepřestupny blankytné ty lemy,
že marno třásti mříží neprolomnou:
Tu nechal tajů navždy nevýzpytných
a za vděk béře s resignací skromnou

hrou bledých, matných barev podblankytných,
tou pídí života a co nám skýtá
dnů jeho všední vřava rozmanitá.

Šotek.

Toť moudrá zásada i chválím věru,
že lidstvo vše se chýlí k tomu směru.
V něm poznání se utěšeně vzmáhá,
že bliktrem nicotným a vzdušným klamem
jest vše, co nade smyslův obzor sáhá,
cíl života že jest jen v žití samém.
Že třeba pilně trhat země kvítí
i sladké ovoce, kam pud ti kyne,
a krátkou poutí bez hloubání jíti,
než bublinou to pestré bytí mine
a v čiré zajde nicotě jak skvění
světlušky plaché, bídné, jednodenní.

Já.

Máš pravdu snad. Leč ve hlubinách duše
přec něco radě střízlivé se příčí.
Nechť slouží člověk hmotě jen a chtíči,
vždy chví se časem v jiné divné tuše.
Hvězd okem tajemným naň zírá věčnost
i z kapky rosné hledí nekonečnost,
a nechť co sebe všednějším se jeví, —
když zamyslíš se nad tím, z nenadání
taj veliký se dotkne dumných skrání
a rozum lidský co by řekl neví,

ve světle každém záhad blesk se míhá
a v každém stínu mysterium číhá,
jest hádankou ti vlastní nitro tvoje.
A kdoby hodlal navždy v sobě stavit
všech předtuch vyšších tajuplné zdroje,
ten myšlenek by musel čelo zbavit
a srdce stlumit, v živoření tupém
být cituprázdným, bezduchým jen trupem.

Šotek.

Oj, oj! zas nemoc bývalá se vrací!
Zas křídlo věčnosti tvé čelo tepe,
duch nadzemskou se bavě spekulací,
zří fantasmagorie velkolepé.
Ó nenapravitelných lidských bloudů!
Což nikdy nepoznají, pro vše věky
duch člověka že zaklet v zemskou hroudu
a nikdy nezbaví se hmotné vleky?
Nechť sebe výš se nese smělým vzmachem,
vždy stíženo má křídlo země prachem;
co zove nebeskými vzněty, čary,
vše pleť má pozemskou a hmotné tvary.
Vem duchu barvy, zvuky, prostor s časem
a rázem přestane své dumy sníti,
v tom nicu bezetvárném, bezehlasém
sám zajde v nic, jen hmotou moha žíti.

Já.

Však co je hmota? Zda v tom slově zase
svět představ bajných nemůže se krýti?
A pověz mi, co sám jsi tedy, ďase?

Zda pouhý přelud smyslů? — —

Vzhůru k němu
jsem pohledl; však co mi ukazuje
plášť vichrem zdmutý pod záhybem lemu?
Ďas šklebivý tam v stéblo slámy duje
a na tom pestrá bublina se tvoří,
od stébla rychle letí do prostoru
a brzy novou oběžnicí hoří
v těch padělaných světů směšném sboru —

Já.

Oj, kejklíři, to tedy jsou tvé čáry —
hrst z pekla mydlinek a sírné páry?!

Šotek.

A přec to stačilo, by mocně vzpjaly
tvé dumy nadpozemské hvězdná křídla.
Nic věru neškodil ten rozdíl malý:
Bůh světy stvořil z ničeho, já z mýdla!

IX.

Ďas foukl se smíchem do vzduchu před se
a v nic se rozpraskl roj lživých světů.
Plášť rudý rozhrnul se, vzhůru zveď se
a prch' jak oblak červánkový v letu.
Já pevnou půdu cítil pod nohami.

Já.

Rci, je to země? Vzduchu mám již dosti,
kde bavil jsi mne větrnými klamy,
jsem syt romantičnosti, báječnosti,
stvůr z pavučiny, mlh a lunné záře,
syt letu v červáncích a jitřní páře,
mám po krk hvězd a rozprav o věčnosti,
všech reflexí jsem přesytil se zcela, —
zas žízním jen po hutné skutečnosti,
po hmotném tvaru živoucího těla,
po hřmotném plese, po smyslném žáru
zřít v oči plamenné a do poháru.

Šotek.

V čas touha pozemská ti v srdce vniká.
Hle! krčmy okénko tam ve tmě bliká —

tam uchvátí tě plným kouzlem hmota:
krev hroznů, ňadra děv a bujná nota.

Zmok s vazu mého skokem k zemi sletl,
v běh dal se přede mnou a rudým žárem,
jenž hvězdou krvavou mu na lbi zkvetl,
jak bludička mi svítil suchopárem.
Blíž okno zářilo a ze tmy husté
již nořila se krčma osamělá,
z ní do noci se nesly hluky pusté
a hudba divoká se smíchem zněla.

I vkročili jsme na zetlelé prahy.
Ho! jaký tlum to pestrý, polonahý
těl zapletených v jeden chumáč divý,
tret skleněných a žhavorudých cárů
a tváří plných smyslného žáru
i černých řas, z nichž pohled blýská chtivý,
rtů kyprých, na nichž bujný úsměv hýří,
a vlnících se vzduchem temných copů —
jak listí vichrem v šumném kruhu víří
pod nízkým trámem zčernalého stropu!

Jim zvláštní párek hudebníků hraje:
To snědý cigán tamburinem zvoní
a Švanda kýs, měch paží přitiskaje,
tvář rozdulou nad staré dudy kloní;
nad měchem rohatá se třepe hlava,
s níž vlaje vousů scuchanina tmavá, —
ta kozlí tvář tak divné věci robí
a poťouchle tak okem svítí, mrká,

až řekl bys, že místo prosté zdoby
sám živý ďas to z měchu téměř strká.

A jaké zvuky — Ba, to Švanda pravý!
Z těch jeho dud se jiskří bujnou silou
duch české veselosti řízný, zdravý
a nohu chvátí notou rozpustilou,
že bezděky se ladí do poskoku,
prst luská nad hlavou, smích blyští v oku.
V to živly jiné, cizokrajné míchá
zvuk tamburinu, z jehož noty hravé
žár opojivé smyslnosti dýchá;
chřest jeho zní, jak jižní moře smavé,
když vlnou teplou lichotivě šplíchá,
zvouc nožku dívek do třpytného brodu,
a hlasy zvonků cinkají tím šumem
jak smíchy nahých sirén, plných svodu,
když z vod se noří laškujícím tlumem.

Ta hudba, vřava, zásvit bílých ramen
mne táhnou mocí do pustého reje,
krev do mých skrání šlehá jako plamen
a duší chtivou myšlenka mi chvěje:
Zde, zde jest život ve svém jádru pravém,
zde bytí vrchol ve svém květu žhavém!
Nech zvou ji struskou pokrytci a blázni,
přec perlou ryzí jest, co vír ten chová;
kdo's rozumný, tu šumnou číši prázni,
v níž kypí věčná moudrost Hafisova!
Ten triumf bakchantický vzňatých pudů,
to burné opojení vnadou hmoty
vol nad lichého mudrlantství nudu,
nad bledý nimbus zimomřivé ctnoty!

Tu vstříc mi bouří polonahá děva,
dlaň její pravá číši ke mně šine
a na mé šíji pálí, chví se levá.
Vlas bujný v čirém neladu jí plyne
kol těla, v divých peřejích se splétá;
leč kadeří těch spousta rozpoutaná,
jichž nocí tu tam svítí sklenná treta
a rdí se rozškubaná růže planá,
přec jenom zvyšuje té děvy vnadu
Tvář přisnědlá pod řasou leskle tmavou
zrak opojný, tůň vášně plápolavou,
a v ústech svěžích jeví perel řadu.
Sny sterých rozkoší se zdají chvěti
kol rtů jak plných třešní: svůdným pelem
jest omlžena živost luzné pleti
jak libým dechem na ovoci skvělém.
Pod plecí obnaženou s jedné strany
vlá roušky stržené lem rozervaný
a plně okazuje hrdla vděky,
nádherně vyklenuté bílé rámě,
tvar paže ladně oblý, pružně měkký
a hrudi část — tou krásou smysly mámě
Toť plné kouzlo mladistvého těla,
květ, záře, hudba čar, sníh, láva vřelá...

Tak číší, zrakem siréna mě loudí
i hlasem, který sladká vášeň tlumí.
Číš prázdním. Oheň v žilách mojich proudí
a závrať rozkoše mi hlavou šumí.
Již moje ruka chví se v jejím pasu
a v šílený ten vír se s děvou řítím,
dvě vlny pružné na svých prsou cítím.

kol zmítají se hadi černých vlasů,
vše rejem strakatým se v jizbě točí.
Jen jako ze sna vidím dudy v koutě
a nad nimi se blyští rudé oči —
to v taktu hlavou kývaje a kroutě
ďas malý s měchu místo kozlí hlavy
jak divák pestrým divadlem se baví
— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —

X.

Jsem sám a nevím, co se dálo se mnou.
Duch s těží probírá se clonou temnou
a hlava těžká s kamenité půdy
se pracně zdvihá, stírám s víček mdlobu.
Jen skály holé pnou se kolem všudy,
les tmí se hustý, mlčí ticho hrobu.
Tlak bolestný mé pusté spánky kruší,
mám v srdci chladno, strašné prázdno v duši.

Rej matných obrazů se zvolna budí:
ďas, krčma, cigán, děva polonahá,
číš, hrubá orgie — hnus k duši sahá
a násilím z ní mrzké zjevy pudí.
Jak octnul jsem se tady? Kde jsi, běse?
Jen ohlas odpovídá v pustém lese.

I vstávám, znova rozhlížím se v kole
a trudnou náladu mé duše sílí
skal divě rozervaných spousty holé,
jež mlčky objímá hvozd zasmušilý;
i nebe, jež se nad úvalem klene,
je kryto chmurou, smutné, olověné

V les nazdařbůh po staré stezce kráčím,
jak sevřen chorobou mdlé nohy vláčím.
Houšť větví spletených se shůry mračí,
můj krok se plouží beze zvuku vřesem;
ten mrtvý hvozd, jímž nezní píseň ptačí,
— šum tichý, teskný jen, — mě plní děsem.
Tu náhle z potrhané větví sítě
chrám pobořený malebně mi kyne,
pln jemných okras na zčernalém štítě;
po vetché zdi hav břečtanu se vine.
A vedle chrámu vidím trosky jiné —
tam zbytky chodby křížové — to jistě
sbor mnichů sloužil Hospodinu kdysi
na tichém osamělém tomto místě.
Zde hřbitov byl — zřím slabé hrobů rysy
a na kamenech obalených mechem
sled starých nápisů. Viz, lebka tlící!
Zřím v černé její důlky s těžkým vzdechem
v ten pohled hrozný, trpce žalující.
Ta lebka zdá se děsným smíchem smáti
všem lidským snahám, ideálům skvělým,
všem dumám velikým a citům vřelým...
Toť konec všeho. Mžik je v popel zvrátí!

Co všechen lidský život, jeho vzlety
a požitky, ať v hrubý cár se šatí
či v hermelín a liliové květy?
Co ducha blesk, jenž hrdé čelo zlatí
a báseň, orlem vzlétající k nebi?
Co sláva, láska, důvtip, něha, síla? — —
Viz, jak se v odpověď ta lebka bílá
svým strašným smíchem sarkasticky šklebí!

Tak mudruje nad mrtvou lebka živá,
jak mudrovalo tisíc jiných před ní,
a brzo nad ní samou ústa snivá
zas budou šeptat monolog ten všední
a také ona pak se bude smáti
tím děsným smíchem — —

Ó, jak žití běda,
jak hrůza zničení mé nitro chvátí!
Duch marně ve tmách zásvit těchy hledá ..

Tu povznesl jsem oči — Jaká změna!
Hrá září jasnou štít a chrámu stěna;
svit sluneční se prorval mraků směsí
a v čelo zřícenin šperk zlatý věsí.
I na mech prahu puklého je klade;
tam, poháněna jakous tajnou silou,
má noha travou šustící se krade.
Již ve svatyně předsíň zasmušilou
krok vniká temně dunící. Však dále
svit okny prázdnými se dere valem
na plíseň zdí, jich malby počernalé,
a v sanctissimum dosud zachovalém
sklem oken různobarvým změněn v duhu
kouzelným polosvětlem oltář zdobí.
Jen v okně jednom pestrý květ se drobí
a tudy metá ve plamenném pruhu
zrak slunce zvědavý svou plnou záři
na sochu madonny, jež v divné kráse
s Ježíškem v loktech pne se na oltáři.
Ta postať božsky lepá živou zdá se

neb spíše zjevem nadpozemsky světlým
se hvězdných sfér na hroudu naši sletlým.

Jak zůstalo zde uchráněno zhouby,
proč opuštěno zde to veledílo,
s nímž něhou velebnou se všechno snoubí,
co v duši mistrů nesmrtelných žilo,
ty vděky nebeské, ta krása skvělá,
jak o ní sníval zápal Rafaela!

Z bídného prachu duch se vzhůru vine
po ladných řasách ohvězděné řízy,
jež kolem těla vznešeného plyne.
Vše hrubé, smrtelné ve hloubce mizí,
vše nízké očištěná duše střásá
a na paprscích nebeského zoru
ve sněžné bouři křídel, v rajském sboru,
kde v blesku trůní svrchovaná krása, —
plá nadšením a chví se, trne, jásá.

Ach, víro dětská, opět blízko cítím
tvůj svatý dech, jenž voní nebes kvítím.
Jak v teplém hnízdě pod perutí matky
mláď ptačí bezpečně a sladce dřímá,
nechť vichrem pod nimi kmen jedle vratký
se prohýbá, nechť vůkol blýská, hřímá:
tak, jista stráží všemocného Pána,
jenž vládne světům na blankytném trůně,
kdys duše má, tvou zvěstí uhýčkána,
sny blahé snila na tvém hvězdném lůně

Ó kněžko nebes, dej, ať mrakem žití
zas ona svatá zář mi blaze svítí,
ta tichá hvězda vánoční, ať skane
v mou duši zprahlou rosa z Gethsemane!
Nechť rozum chladně hloubavý se směje
těm pohádkám —

Hlas z venčí.

Cha chá!

— Což se to děje?
Roj stínů náhle svatyní se chvěje,
tak jakby poletoval v hustém víru
mrak vyplašených venku netopýrů
kol oken setmělých. Ty skvrny tmavé
houšť míhají se chrámem, všechno halí
do smuteční své příze třepetavé;
i záře sochy velebné se kalí,
stín obestírá Panny líce jasné,
pod čelem schmuřeným zrak libý hasne.

Ó neprchej, ty čisté světlo ráje!
Do prachu klekám, ňadra bídná tluku
a křečovitě vinu k ruce ruku.
Chci věřiti, že nejsi pouhá báje,
chci věřiti, jak před mnohými lety,
kdy modlitbou se chvěly dětské rety,
chci modliti se opět z duše vroucí:
Slyš, Otče náš, ó tvůrce všemohoucí,
vrať srdci mému blahou víru v tebe!
Ó zdráva's Maria, ty kněžko nebe,

ó matko milosti, ó hvězdo moře,
ó rajská básni —

Hlas z venčí.

Ó! cha chá!

— Ó hoře!
Síť mihotavých stínů obepřádá
vždy hustěj' madonnu a v líce šeré
jí výraz jakýs přísný, hrozný vkládá.
Již celá jiný útvar na se bere:
ta strmá postať, jejíž obrys pouhý
je ledva zříti v hustém zatemnění,
teď náhle v děsnou příšeru se mění
a chrámem ke mně metá stín svůj dlouhý...
Krev stydne v žilách, mráz mi vane hrudí;
strach nevýslovný z kostela mě pudí.

Svit zase kol, ač truchlivý a bledý.
Kde chodbou sesutou se břečtan vije,
hle! mnich se jeví, oděn v hábit hnědý,
jenž svislou kapucí mu líce kryje.
Mnich blíže jda mne kárá přísnou řečí:
Já slyšel modlitby tvé před madonnou —
spíš rouhání to bylo; hřích jen větší
jsi vložil na se blasfemií onou.

Já.

Nuž, buď mi rádcem, jak se vrátit k Bohu,
jak proniknouti vzdechem nad oblohu!

Mnich.

Prv musíš důtek ostré šlehy zkusit
a postem umořit své smysly zdravé,
svůj rozum do poslední jiskry zdusit,
vzít hluchý střep za čelo přemítavé,
zpět ducha zavinouti v dětské plenky
a věřit slepě, tupě bez myšlenky:
pak zablaboliš jako v dávném čase
tu pravou modlitbu — Hle, tu jsem zase!

V tom hábit pohnul se. I patřím zděšen,
že prázdna kapuce. Tím žasnu divem:
Šat pouhý vlaje tady vzduchem nešen,
tak jakby spočíval na těle živém.
Teď hábit prázdný schlipuje se, splaská
a k zemi padá; avšak jednu řasu
cos vlní, leze z pod ní, smíchem třaská —
Zřím v očka rudá trpaslíku ďasu.

Šotek.

Zde máš mě zase. Ztratil jsem tě málem.
Když hřích se zhnusil přesyceným retům
a duch se zkalil pustým bakchanálem,
tu vznesl's oči kalné k jiným světům
a — jakož bývá — dal se na pokání
Můj rajský sok svých křídel oblak bílý
hned rozestřel ti kolem těžkých skrání
a kejkly svatými tě poutal chvíli.
Leč brzy probudil se v tobě znova
můj spojenec, duch pochyby a zpytu,

a mžikem zcuchal křídla liliová
a rozfouk' bublinu těch rajských třpytů.
Hle, střízlivě tu pustý kostel zírá —
je zříceninou jako sama víra.
A viz, tam na obloze bílý mráček
jak v modru zaniká — to prchá vzhůru
sok poražený ku svých bratří kůru.
Víc nevrátí se as ten smutný ptáček! —
Zas pekla černý motýlek tě vede —
Oč, z divné vyklubal se kukly hnědé?
Však o takové v pekle není nouze.
Nuž chutě, brachu! Pohledneme dále;
cval čerstvým vzduchem obodří tě v mále.
Kůň zařehtá, jen rukou máchnu pouze:
Vstaň, kutno hnědá, v bujnou klisnu změň se
a s větrem o závody s námi žeň se!
Hle, již se vznáší, v koňské tvary skládá,
dým jiskřivý se z nozder jejích kouří —
Sem vzhůru ke mně, obkroč její záda!
Již hnědka pekelná kraj světa bouří…

XI.

Jak střela uháníme země šírem
a mně se zdá, sen horečnatý spíše
že unáší mě kolotavým vírem
v rej divoký své fantastické říše.

Tu noc je, hned zas den, žár zimu stíhá,
hon sterých obrazů se vůkol míhá.
Zřím pyšné hrady, města středověká,
kde síla s krásou víří v pestrém plese,
leč v koutě každém vrah neb katan čeká,
les fiál velebný kde v oblak pne se,
v něm dláto, štětec věčné divy tvoří,
však blízko kacíř s kouzelnicí hoří.
Pak zase vidím zámek něžné vnady
jak divů skřínku šperkem přetíženou,
váz hrudi věnčené, soch bílé řady,
a kolem snivou zeleň přistřiženou
ve tvary divné, hvězdy, obelisky;
nad jasné tůně srší vodotrysky
a jemně odrážejí vodní hlatě
žen krásná líčka, plná svůdné něhy,
jich tílka v pestrém hedvábí a zlatě
a na kadeřích bujných pudru sněhy.

Jim švarní muži dvoří se a kloní,
smích jasný zvoní, vtip se s žertem honí —
Vše dýše rozkoší a září pýchou —
an zatím venku, zmořen těžkou prací,
rab ubohý se vleče panskou líchou
a pěstí tajně míří po paláci.

Teď opět vidím davů vlnobití,
jimž čela zdobí svěží ratolesti,
jimž v očích jasné nadšení se třpytí
a jejichž ústa šumí blahé zvěsti
o svátku lidstva, o bratrské shodě,
o rovnosti a míru, o svobodě.
V tom vábný obraz příšerně se mění:
Zřím náměstí se zpilou chátry směsí,
zpěv divý slyším, skřeky, bubnů hřmění
a zevšad krve záplava mne děsí:
krev barví vrásky megér, mužů cáry,
i hlavu srubnutou a pod ní piku,
i nesčíslné odsouzenců káry,
z nichž ston se mísí do holomků křiku,
i lešení, kde pekla přístroj sklání
svůj smrtonosný čepel bez ustání —
Hle! dopadl teď právě k šíji lepé
a v lidu krutý smích, za kadeř zlatou
kat pozdvihuje krásnou hlavu sťatou,
v líc úbělovou s pošklebkem ji tepe...

Hon zjevů jiných divoce se střídá:
tam bitva hrozná, směšný mumrej tady,
svár plemen, křivda, orgie a bída,
kol modly zlaté rej, dav mroucí hlady,

pod maskou vznešenou lež pokrytecká —
dob našich zvrácenost i hanba všecka.

I letíme též po slovanském luhu.
Tam vidím porobu a rozbroj kletý,
jak záštím plá druh krevný proti druhu
a navěsiv si plané cizí trety
na bratry v pohrdání směšném shlédá,
jak světu na posměch a Slávě v muku
syn její na syna zbraň mrzkou zvedá,
jež chytrý škůdce všech jim tiskne v ruku,
by sami za něho — — Zrak halím, ďase!
Tím divadlem ať oko tvé se pase!

Kde nyní jsem? Kůň stojí. V lunném svitu
zde hora — Blaník! Blaník, plný taje.
Jak mlhovitý prestol báje ční tu
a vůkol v těžkém snění české kraje.
Bez hlesu dřímají a v mutné mdlobě
a snějí ztýrány o lepší době.

Jak malomocná je ta krásná země,
kdys říše velká, slavná, s hrdým lidem,
teď troska o zašlosti snící temně,
kde stony jenom znějí mrtvým klidem.
Má vlast tu leží v potupě a muce,
jí v líce stříká slina vzteklé záště,
kus po kuse jí loupeživé ruce
rvou z pokleslého královského pláště...

Já.

Sem, šotku, přilož ucho k této stráni!
Zdaž uvnitř neslyšíš ty divné zvuky,
jak zbraní temný třesk a koňstva ržání?
Mně zdá se, dub že svěží nese puky
a pramen bajný po balvanech skáče —
Zda veřej kamenná se nerozšine?
Ó šotku, buchni na ni — vzbuď ty spáče —
a všechny odpustím ti čáry jiné.

Šotek.

Toť hračka. Stačí jemné zaťukání.

V zem drápkem zaťukal. Jak hromu rána
v tom zarachotil třesk — ve skalní stráni
již zeje šíro gigantická brána.
A z nitra Blaníka jak orkán dravý,
jak bouře slávy nikdy neslýchaná,
ven burácejí bohatýrů davy,
strž praporů a zbraní pomíchaná,
hřmí bubnů tisíc, rachot vozů valných,
voj strašlivý se valí z útrob skalných.

Trub hlaholy se mísí v koňstva ržání,
řve tisíc houfnic, burná píseň hřímá —
Krev bouřlivě se žene do mých skrání
a závrať nadšení mou duši jímá.
Ó reci snů mých plamenných a vzletů,
vy gigantové rozkotaných světů,
ty velký slepče, Prokope a Jiří,
vy nesmrtelní všichni bohatýři,

jichž ruce do hvězd český prapor pjali —
vy všichni božím zázrakem jste vstali!
Jak s vámi letím, v mé se vlévá žíly
žár dávné české hrdosti a síly —
Již konec bídy, hanby — S řevem vstává
lev zlícený a nová kyne sláva!

V tom z dědiny se ozval kohout kdesi —
Ó běda! Náhle reci, vozy, koně
se vznesli do povětří v pusté směsi
a prchají jak páry v divém honě.
Tam v dáli na nebi, jež zásvit denní
již lehce pokrývá, ty valné davy
ve spoustu šerých oblaků se mění;
zřít ještě koles obrysy a hlavy,
i třásně praporů a hřívy zdmuté,
a slyšíš slabě hlaholení duté,
jak sterých bubnů rachot v dálné dáli —
však to jen v duši planý zvuk tě šálí.

Já.

Ha, kejklíři, tak službu konáš svoji?
Jen mlhy, mračna umíš chystat k boji?

Šotek.

To díky tvé, že dostál jsem ti v slovu
a Blaník probudil? Mou vinou není,
že duchů rej vždy končí kuropění.
Proč minulosti zjev jsi volal z rovu!
Tať zašla na věky. Stín mrtvé síly
krok dějin od met věčných neodchýlí.

Já.

Což proto přivolal jsem tebe, zmoku,
bys ukazoval ztrápenému oku
jen světa stíny, křivosti a trudy,
jen skrytá na dně sklamání a bludy?
Již dosti chmur. Chci světlé nyní barvy.
Dej tváře laškovné za šklebné larvy,
viň místo bodláků mi ve vlas růže!
Zbav čelo věčných pessimismu stínů,
ten k lepší budoucnosti nepomůže;
jen mysl jasná zdrojem zdárných činů.
Nechť dráp tvůj líci člověčenstva líčí
jen uhlem, blátem — pevnou chovám víru,
že posléz práva korouhev se vztyčí
z těch kalných, mutných přítomnosti vírů,
že kdysi Sláva strhne s očí clony
a najde slávu, štěstí, sílu, shodu
a také mému ztýranému rodu
dne velkého kdys zahlaholí zvony!

Šotek.

Oj, tlachy, tlachy! Lépe bude skorem,
bych dopověděl, co jsem tropil dále,
když tehdá v aule před učeným sborem
jsem nad arkýřem zmizel nenadále.

XII.

(Ještě fragment šotkovy historie.)

»Labyrintem střech a štítů,
komínů a hromosvodů,
vikýřů a tichých mansard
(kde jsem spatřil tolik snivých
poetů a tolik slyšel
vzdechů sladce umíravých,
tkaných v rozmanité znělky,
kanzóny a madrigaly,
že těch slastí vzpomínaje
ošklivím si všecky rýmy
a vzdor našim kritikářům
volím suché trocheje),
touto směsí soch a vížek
lomenic a holubářů
ubíhal jsem bez oddechu,
přeskakoval sítě ulic,
šplhal po vrcholcích stromů,
až pak v části odlehlejší
domek osamělý v sadě,
malý klénot barokový,
zdržel nohu znavenou.

S římsy plné amoretů
otevřeným dole oknem
v tichou komnatku jsem vnikl,
kde mi zjevil plápol svíce
(neb již soumrak tměl se venku)
něžný přepych v každém koutě,
lepoty a vkusu soubor,
svěží květy v lesklé váze,
ve příhrádce knihy veršů,
pagódy a dívčí trety
a pod záclon řásnou vlnou
zvoucí sladce k odpočinku
hebounkého lože sníh.

A já šotek neuviděn
— kdož si všimne trpaslíka? —
spatřil v komnaty té středu
pohříženu v dumy sladké
nejkrásnější světa vílu
v čarovábných nedbalkách.

Jak mám vhodné barvy shledat
v paletě své infernální,
abych nastínil jen z dáli
všechen čistý, svěží půvab,
který zdobil rajským pelem
tuto postať lepotvárnou
ode skrání leknínových
k nožce jako lil'je květ?

Ústka zpola otevřená
v lahodném se snění chvěla, —

prostřed granátových poupat
sníh se třpytil Elborusu;
oči lehce přistíněny
nejhebčí řas zlatých třásní,
dumou jemně zamlženy
hleděly jak z moře hvězdy;
a kol tváří s růže dechem,
kolem oušek poloskrytých
na ramena úbělová
a přec teplem šálající,
přelahodně vyklenutá
volně padal, bujně kypěl
zlatorusý vlasů déšť.

Božská tvarů harmonie
spřádala to luzné tělo,
které v tiché bezpečnosti
všetečnému vetřelcovi,
nezvanému z pekla hostu,
objevilo věru dosti,
že by pohled v oči jeho
po těch krásách těkající
byl jí pokryl tvář i čelo
nejskvostnějším ruměncem.

Sladké tajemství jsem zbádal
mladých ňader, jež se chvěla
jako vlny jarní vláhy,
milostným as roztoužením,
prstíky též růžovaté
drobných nožek a pak — —

XIII.

Já.

Slyš, ďase, k dívce té mě dones hbitě!

Šotek.

To vykoná můj šemík v jednom skoku —
Hle! již jsme tady — sadem ostražitě —

Já.

Prv bujarost mi navrať mladých roků
a přidej krásu, jaké neměl žádný!

Šotek.

Hned! Tělo ztepilé — tvář božský oval —
pleť lahodná — Ó kosmetik jsem řádný! —
Teď jonák jsi, že bys jak Narciss věru
sám do sebe se hravě zamiloval.
Tak snadno královskou bys dostal dceru!
Nuž, k děvě pospěš — vyzbrojen jsi dosti —

Já.

Chci ještě čapku neviditelnosti.

Šotek.

Oj, zdá se, že má líceň neumělá
přec jiskry bujné do žil tobě vsela.
Oč, prahneš touhou hltat vlastním zorem
ten vzácný poklad vábných dívčích forem,
jenž v komnatě se zjevil mému oku —?

Já.

Mním arci, že to půvab neskonalý,
jejž samo peklo takým hymnem chválí,
leč hrubý žár mých není vůdcem kroků.
Chci šťasten být. Chci v podjeseni žití
květ ještě nejdražší si k ňadru víti:
to pravou lásku, leknínu květ čistý,
jenž z bařin k nebi obrací své listy —

Šotek.

A skončit báseň všední kopulací?
Že pozdní láska třeští, pravda svatá!
A ze mne uděláš si starosvata
a vymyslíš mi hejno krásných prací:
bych proměnil tě v její pantoflíček?
či v bonbon, který mlsá její rtíček?
či bych jí hvězdy s nebe snášel dolů?
Ne, takto, brachu, neshodnem' se spolu!
A nikdy neuslyšet hlásku vlídnou,
vždy důtku jen! — Vše za dušičku bídnou,
jež beztoho se sveze v naše spáry —!
Ne! Půjdu. Vale, veršotepče starý!

———

XIV.

Stůj mi, ďase! Marné přání.
Skočil na vysoký kmen
a již ke mně z hustých shluků
svěžích listů, květných puků
drobný obličej se sklání,
zpupným smíchem rozšklebcn.

Po úponce modrých květů
k tůni průzračné se svez',
pokropil mne vláhy pryskem
a pak vzhůru s vodotryskem
zatančil si, ve přemetu
nazpět do bassinu kles'.

Odtud přeběh' žlutou stezku
stínem hrdých platanů,
skryl se mezi máku stonky,
v růže, narcissy a zvonky
a zas letěl kmitem blesku
na lehký krov altanu.

Březové ho tají mlází,
loubím jasmínu se mih',
hned se směje mílku v toule,
hned zas k najadě se choule
a teď z obrovité vázy
za mnou zazněl pekla smích.

Do všech koutů sadem kříží,
již můj budí hněv a vztek,
volám, hrozím, za ním spěji,
proudy potu v obličeji,
leč on prchá neustále,
do houští mne svádí dále,
jako motýl těká v kolu
s tulipánu na violu,
pádí k rozkošnému domu,
který ztajen v soumrak stromů
tiše, vábně povyhlíží
ze špalíru merunek.

Zde si used', zoubky cenč,
na kamenných stupňů mech —
snad, by znaven okřál trochu.
Nyní neujdeš mi, zlochu!
Napřáhl jsem ruku mžikem,
skočil za svým uprchlíkem,
ruka třaskla na kameně —
po rarachu ani vzdech.

Zdvihám ruku prázdnou žasna —
Pekelná kde zase láj?!

Vznáším po diblíku oči —
Hlava se mi náhle točí:
V otevřených domu dveřích
s jarním kvítím na kadeřích
vidina mi září jasná
dívka, sama celý máj.

Z retů, granátových poupat,
září Elborusu sníh,
oči hvězdy spadlé v řasu,
v dešti zlatorusých vlasů
rozkošně se vidím koupat
vnadu ramen okrouhlých.

Udiveně na mne hledí,
ptá se: jaký zde můj cíl?
Šotka zlobou se mne sklouzlo
neviditelnosti kouzlo,
mládí s krásných tvarů sborem,
a já vypouleným zorem
hledím místo odpovědi
na nejkrašší z luzných vil.

Pak cos koktám o nákladných
zdobách v její zahradě;
dívka na mé na rozpaky
hledí úsměvnými zraky —
a již chápu, v jaká místa
prch' mi šotek dozajista:

že se ukryl v hebkou řasu,
do těch oček slunojasu,
do granátového květu
těchto drobných, smavých retů,
do dolíčků lící vnadných
a v ten důlek na bradě.

Ukloniv se nemotorně,
opustil jsem vílu pak
a s té doby ze dne ke dni
žiju zase život všední,
píšu verše na zakázku,
chodím z šera na procházku
a tu někdy zbloudím k sadu
odlehlému, přes ohradu
na dům pod copatým krovem
ve špalíru merunkovém,
v okna prázdná, ježto kryje
zelenavá žaluzie,
ohlednuv se přepozorně
vyšlu kradmo plachý zrak.

Ten tam šotek! A já bloudek,
místo vzdušných útvarů,
z nichž mi zbyly mlžné třásně,
fragment ledajaké básně,
která asi do puntíku
bude bita od kritiků —
proč jsem raděj' z jeho spárů
nevydral si jiných darů:
sedmimílové snad boty,
abych utek' z naší sloty,

neprůzračnou clonu k tělu
pro pohledy věřitelů,
Bruncvíkovo ostří líté,
jímž bych — však to všichni víte —
aneb aspoň zlata soudek,
k tomu bečku tolarů!

PETRKLÍČE.

Tato báseň vyšla poprvé v »Poetických besedách r. 1884 a v 3. vydání r. 1896.

S. Č.

I.

Zapřáhnu já sobě
do vozu pohádky
čtyři bílé koně
na zlaté oprátky —
  heja, heja, hej!
Na stříbrném voze
  zlaté rolničky,
kola perníková,
  z cukru kolníčky.

S bohem, všední světe!
vynudil mne dosti
copatý tvůj rozum
s tetkou rozšafností —
  dobře se tu měj!
Rozvahu a moudrost
  ať si vezme ďas,
chci být pošetilcem
  rozpustilým zas.

Heja! do pohádky
v báchorkovém voze:
Ve skleněném tam zámku
na slepičí noze
  krouží čaroděj.
Hovoří tam ptáci,
  pějí květiny,
na motýlech jezdí
  vzdušné dívčiny.

Kdo je mysli stejné,
ať sem na vůz skočí;
a vás, líčka hezká
černých, modrých očí,
  vítám nejraděj.
Pro sta, pro tisíce
  dosti místa v něm --
kritiku jen pro bůh!
  nepusťte mi sem.

Nepíšu dnes pro ni,
nechci slávy dobýt,
sloky uhlazené
vzorným rýmem zdobit,
  spřádat vážný děj.
Chci jen lítat modrem
  volně, po chuti,
kamo fantasie
  bleskne perutí.

Koníci již hrabou
zlatem — podkovkami —

nuže v jaro bájek
leťme vlašťovkami,
  heja, heja, hej!
Vůz mi blýská stříbrem,
  zvoní rolničky,
perníková kola,
  z cukru kolníčky.

II.

Povídá se, povídá se —
fi! kdo tomu věří —
že prý dlouhou chvíli mívá
klíčník rajských dveří. -

Ze prý duše spravedlivá
nyní bílou vranou
a že pusto, děsně pusto
před nebeskou branou.

Nevěřím já tomu klepu --
mámeť bohu díky!
dosud staré ženy, šlechtu,
kněze, kostelníky.

Dosud lidé bohabojní
kapry jedí v postě — —
Nevěřím — jen co jsem slyšel,
vypravuju prostě.

Nuže slyšte: Fortník rajský
ve své dlouhé chvíli
z okna nebeského k zemi
svatou hlavu chýlí.

Sleduje tu kouli bláta
v její vratké pouti,
nad tím lidským hospodářstvím
divně hlavou kroutí.

A tak jednou shlížel zase
k blátivému míči,
pohrával si při tom v pase
s nebeskými klíči.

V tom — ach, běda! — zlaté klíče
vysmekly se z pasu,
s prstů sklouzly, dolů slétly
v mihotavém jasu.

Jak dvě hvězdy padající
bleskly ve hluboku,
ztratily se v modré dáli
zděšenému oku.

Nevím, nedbám, co se dálo
po té ztrátě v nebi —
pro mne nemají tam věru
klíčů zapotřebí.

Leč co na zemi se sběhlo
s nebeskými klíči,
báchorka má nehledaným
veršíkem vám líčí.

III.

Klobouk v týle, za kloboukem
čtverolístek jetele;
ale pod ním jonák švarný
nedívá se vesele.
Ach, proč jiným blaho kvete,
mne jen bída s nouzí hněte?!

Kéž se na mne aspoň jednou
skoupé štěstí usměje! — —
Klopýt' náhle — a dva klíče
zasvitly mu z koleje.
Pozvedá je — jaké skvění!
Potřás' jimi — zvonků znění!

Zda to pekla vábná léčka?
Či dar dobré víly snad?
Sem, vy klíče! Vaším zlatem
otevru si štěstí hrad.
Přivinu si ke rtům jednou
slastí plnou číši mednou.

Skokem výská — k nebi točí
kloboukem svým vesele;
cestou líbezně mu zvoní

divné klíče v kabele,
jakby houslí zlatým zvukem,
dívek smíchem, číší ťukem.

Vrtě hlavou, k divným klíčům
Abraham se uklání,
semtam kývají se letem
dlouhé pejzy na skráni,
klíče klade v ruku z ruky,
zkoumá tepem jejich zvuky.

Zlato — bručí — ledajaké,
předpotopní fasona,
a pak — hocha zrakem bodl —
zlé jsou kličky zákona,
poctivci teď právo všade
tisíceré léčky klade.

Ale posléz plný měšec
z kaftanu se povyplet' — —
Jaká rozkoš! Jaký život!
Kéž by trval tisíc let!
Sluncem hoří vínko v číši,
medem dívek ústa dýší. — —

Kráčí z města jonák bledý,
klobouk tiskne do oka,
s pustou hlavou, těžkým srdcem
povzdechl si z hluboka:
Ach, vy klíče, klíče zlaté,
přeškoda vás na stokráte!

IV.

Nad kelímkem sivou hlavu
    kloní Abraham:
dvé tam vzácných klíčů taví
    šlehající plam.

V slzách zlatých rozplývá se
    ušlechtilý tvar
a slyš! tichou hudbou zvučí
    drahocenný var.

Zní to, jakby šeptal nad ním
    andělíčků tlum,
jako chvějících se křídel
    étherových šum.

Zní to, jako harfy nebes
    přitlumený tón,
dálný zpěv, jenž obechvívá
    Hospodinův trón...

Neobvyklých citů tísní
    měkne Abraham — —
Máchnul rukou: Hloupé snění!
    Smyslů klam a mam!

Spánku bůh sen čarokrásný
v jeho lože svál:
zdálo se mu, že je slavný
velboháčů král.

Že je kursů mocný vládce,
bursy velekněz,
že si před vůz triumfální
spřáhá hausse i baisse.

Lanýže mu vlaží nektar
zlatých pokálů,
na oprátkách zlatých řídí
smečku žurnálů.

Prsa blýskají mu řádů
hvězdným plápolem,
tribunové lidu před ním
čelem bijí zem.

Umění je mecenášem:
V luzném poletu
gázovým jej křídlem vznáší
motýl baletu.

Ba i půvab hudby, básní,
oper, vážných dram — —
Zívnul ze sna — probudil se
Milion ten tam!

Ráno k tyglíku se šourá —
    bože, jaký div!
Klíčů dvé tam, spjaté kroužkem,
    leží jako dřív.

Leknutím žid od nich couфá,
    chví se jako list:
»Což ni světlý věk náš není
    před zázraky jist?!

Není pro mne také zlato
    z dolů Kabbaly —
jednou by mně místo klíčů
    plevy zůstaly.

A můj malý Isák tímto
    vánkem z luhu Vil
snadno by se idealním
    směrem nakazil.

Se škodou rád se jich zbudu!«
    Setřev chladný pot
zavěsil dvé klíčů k páru
    starých, dlouhých bot.

V.

Podivně se drahé klíče skvějí
v čele krámku pestrou vetešinou;
kolemjdoucí diví se a smějí,
hlavou zavrtí a — krámek minou.

Posléz učenec tu stanul maně.
Brejle vyňal z nekonečných šosů,
očistil je šátkem, dechnuv na ně,
zasnoubil je tenounkému nosu.

Utkvěl pohledem na zboží zlatém,
hladě tabatěrku zadumaně,
až pak šňup' si, klíče koupil s chvatem —
blažen vetešník mnul za ním dlaně.

A kněz vědy ve svatyni svojí
klíče ohledává líc a ruby.
Hle, jak zlatá křidélka se pojí
překrásnou tu prací v divné zuby!

A jak hledí na útvary sličné,
zvolna v duchu bádajícím svitá,
z šera věků sídlo nebetyčné
věží zlatých zástupem se kmitá.

Rozlétá se brány čarokrása,
jeví komnat stříbroskvělých řadu...
Vzkočil učenec a mocně jásá:
»Mám vás, mám vás, klíče Vyšehradu!«

Uchopil se péra v divém spěchu;
ve světnici dusné shrben sedě
ve dne v noci píše bez oddechu,
archů kupa roste vůčihledě.

Nadarmo máj vonný v okno dýše,
k potulce jej vábí zkvetlým luhem:
učenec jen sedí, zkoumá, píše;
pouze havran učený mu druhem.

Druh ten ponurý své mívá sídlo
na rameni jeho; na leb lysý
ukládá mu družně temné křídlo
a své skřeky v péra skřipot mísí.

Píše učenec o světa vzniku,
o bramánských Védách, Kingech čínských,
o významu řeckých dramatiků,
o kommentárech alexandrinských.

Píše »o trigorce«, o »kurhanu«,
o Svarohu, plku Igorevě,
o nosovkách dávných Polabanů,
o »vítězi«, o »věhlasné děvě«.

Dokazuje pak, že ode dávna
ke klíči vždy zámek jakýs patří,
se zámkem pak uzavěrka správná
dvéře nějaké a stavbu bratří

A jak Owen z jedné drobné kosti
živočicha neznámého zbádal,
tak můj rek ohromnou učeností
z klíčů dávný Vyšehrad si spřádal.

Jako kejklíř soukal z této špetky
nekonečné pásmo pestrých bohů,
rozkvět vědecký za časů Tetky,
vzácnou krásu Krokovského slohu.

»Tak hle! žili naši předci slavní —«
končil autor s vlasteneckým plesem —
»za časů, kdy Germánové dávní
v kožích volských toulali se lesem. —«

Vyšla kniha přenesmírné váhy,
čtena, hltána ve shonu chvatném,
v druhém vydání se tiskla záhy
a pak pro lid na papíře špatném,

naposledy skvostně pro salony,
při ní čarokrásné illustrace,
vazba umělecká, drahé spony —
pravý triumf domácí to práce!

Rozlilo se po Čechii celé
článků, přednášek a rozprav moře,
poëtičtí páni učitelé
usedali na křídlaté oře,

o Krokových klíčích básně pěli
utěšené, čisté, vlastenecké,
na perutích orlích povznášeli
v ideálů říši duše dětské.

Slavověncem hojných důstojenství
učencova zaskvěla se hlava;
hrnuly se pocty, čestná členství
a řád z Rusi světce Stanislava.

Leč had závisti se vypjal brzy:
povstal odpůrce a pamflet vydal,
nález popíral v něm rýpal drzý,
na původce mrzkou hanu kydal.

Dávný Vyšehrad — prý učí věda —
vystavěn byl drvem blízkých borů,
a vchod jeho zavíral se leda
na petlici nebo na závoru.

Umlčen byl ovšem vlasti škůdce,
ale vstali jiní; rozeštvány
lidu mysli ve zběsilé půtce
Klíčiánů s Antiklíčiány.

Veselo tu bylo, jak se sluší:
Taká věc vždy bývá soustem božským
pro každičkou ryzí českou duši
od Šumavy k horám krkonošským.

Každé péro klálo v jízlivosti
jako dýka jedem napuštěná,
vlasy navzájem si rvali prostí,
vzdělanci pak čest a dobrá jména.

Zvláště pro venkovská naše města,
v nichžto leckdy za korouhev strany
z nouze slouží purkmistrova vesta,
byly klíče nález převítaný.

Pro klíče teď válka hrůzná vřela
v hostincích i při kavárních stolcích,
pro klíče si rozbíjeli čela
v besedách a ve zábavních spolcích.

Až hlas jeden zahřměl do té vřavy:
Volte kommissí, ať řádně zbádá
prožluklé ty klíče, jsou-li pravy —
tak jen ukončí se mrzká váda.

Slavnou vážnost v obrejlených zracích,
do tichého učencova sídla
kommissí se brala v divných fracích —
ale — nastojte! co tamo shlídla?!

Směsí pestrou naplněna síně:
šaty, knihami a rukopisy,
učenec pak zvedá zespod skříně
tváří bledých potrhané rysy.

Zděšen zírá v okno otevřené,
hrozná myšlenka mu hlavu týčí —:
»Ulétl mi havran — svatý Jene! —
ulétl mi s Krokovými klíči!«

»Ha — ha — havran!« slavný sbor se diví,
v tísni mrká, šňupe, pleš si hladí;
odpůrci pak divně ústa křiví,
»Ha — ha — havran!« syčí jako hadi.

Učenec náš smutně hlavu klopí,
po ztracených klíčích vzdychá stále;
bídné žerty z havrana si tropí
lidé zlí, však dobří věří dále.

Já však lotru křídlatému klnu:
Nechť mu v zobák nevlétne ni muška,
nechať žízniv mine zdroje vlnu,
ať mu zkrátí život hříšný puška!

Kterak mohli jsme z těch klíčů těžit,
o jich pravosti se krásně příti,
polemických článků spousty věžit,
před Evropou veškerou se skvíti,

chlubit se, že předci naši slavní
zdobili se uměn sterým květem
za časů, kdy Germánové dávní
v kožích volských pobíhali světem...

VI.

Nad vrcholkem havran kváče —
  marný jeho hněv:
Hošík veveřicí skáče
  s větve na větev,
štíhlý kmen se pod ním klátí,
však již ručka hnízdo chvátí —
  nebesa, ký zjev!

Dvojí klíč z té ptačí stvůry
  vstříc mu zlatem blýsk'.
Šťasten odnášel si s hůry
  netušený zisk.
Jak se divné klíče skvějí!
Po dětském teď obyčeji
  do jednoho písk'.

Slyš! tu kouzlem božských tónů
  zazněl něžný důl,
jakby křídlem seraf zvonu
  rajského se tknul,
jakby chvěním svaté ruky
z nebes varhan čarozvuký
  nápěv zavanul.

Hochu zdá se, že kol mění
  stromů zástup sám
stinných větví zauzlení
  v šerotajný chrám;
bezděky ve zbožném vlání
koleno se na mech sklání
  jako k modlitbám.

Do druhého klíče na to
  polehounku dých':
zazvonilo duté zlato
  jako dívčí smích,
skřivánčí jak trylek plesný,
jako zurkot kvítím Vesny
  vlnek stříbrných.

Jakby sama země duše
  slastí jarních taj
zahrávala v libé tuše
  květnou na šalmaj.
Nohu do tance to chvátí
a kol zdá se skočnou hráti
  celý boží kraj.

Poplach ve vsi. Mladý, starý
  chvátá se všech stran,
velebník sám vyběh' z fary,
  zvoník nechal hran;
každá duše hudbou jata,
jižto loudí z klíčů zlata
  učitelův Jan.

Učitel byl hlava bystrá,
varhaníků král,
za předního hudby mistra
slaven šíř i dál.
Poznal klíčů dary skvělé
a hned v dumném jeho čele
záměr velký zrál.

S hochem rozejel se světem
do sídelních měst;
o zázračném děcku letem
šířila se zvěst,
které v pouhém klíčů svistu
za krále všech koncertistů
dovedlo se vznést.

Kam hoch přišel s klíčů zlatých
sladkým rokotem,
davy posluchačů vzňatých
hřměly tleskotem,
na klín brávaly ho kněžny,
princezek jej prstík něžný
vnadil piškotem.

V muže dospěl. Opojivý
slávy poznal vděk,
soupeřů též pohled křivý,
utajený vztek.
Ti nechť plnou tváří dují,
ze svých klíčů vyluzují
protivný jen skřek.

Ať klíč jakkoli se staví,
  ret se namáhá,
hvizd jen syčí pronikavý,
  hudba neblahá.
Až sok jeden prst si vznesl
na nos pojednou a hlesl
  vítězně: Ahá!

Klíče látkou, tvarem stejné
  zhotovit si dal,
za klíče je čarodějné
  mistru vpašoval.
A když ubožák ten příště
hrdě vyšel na jeviště
  pro vavřín — ó žal!

nevydal tu otvor skvělý
  filomely tluk,
ale drsný ochraptělý
  srdcelomný zvuk,
jakby zalkal nade krovem
v luzném stříbře měsícovém
  kocour z lásky muk.

Hudec v uleknutí zbledl,
  hosty jímá žas.
Druhý klíč teď ke rtům zvedl,
  leč ten zahrál zas
jakby za mourkovým vzdechem
od vikýře zazněl echem
  mícky toužný hlas.

Jako smyslů zbaven píská,
  v čele chladný pot;
z potměšilých klíčů tryská
  chaos děsných not.
Dlaní chvějnou k vírné skráni
hudec sahá, z nenadání
  klesá do mrákot.

Ale zítra slyší žasna:
  Jeho skřek a kvik
umění byl perla jasná,
  nové školy vznik,
pokrok neskonalé ceny —
takto hlásá proslavený
  hudby esthetik.

Dosti už těch sladkoznících
  starých nápěvů,
cinkajících, klinkajících
  citu výlevů.
Nechcem' ucha kratochvíli;
myšlenku chcem', plnou síly,
  v rázném projevu.

Posléz uvěřil sám zpola
  nešťastný náš druh,
že jej k velkým činům volá
  hudby strážný duch.
A když chtějí, dále píská
v nové klíče, ječí, vřiská,
  až je brní sluch.

Lidé s esthetickým brusem
  dále k němu lnou,
naslouchají s jemným vkusem,
  oči k nebi pnou
vytržením, jak se sluší —
zacpavše si doma uši
  dobře bavlnou.

On však potají lká z ticha:
  »Bídný klam a mam!«
»Kam se dělo,« – trpce vzdychá –
  »sladké kouzlo, kam?
Zda to kov týž čaruplný,
z něhož pršel nesčíslný
  zvuku drahokam?«

A jak ukrutně jej mučí
  žárlivosti pal,
když kol o soupeři zvučí
  dithyramby chval,
že mu kynou bájné zdary
a že hrá, jak mistr starý
  nikdy nezahrál.

Chce jej slyšet. Do nástroje
  sok jak dechl jen,
rozlehl se: »Klíče moje!«
  divý mistrův sten.
Pravda zjevila se brzy,
vydat musel šibal drzý
  drahocenný plen.

Klíče mistr má. Leč marné
  ždání na úspěch.
»Kov sám původ hudby čarné,
  hráč jen skýtá dech,« —
posměch slyší pohrdavý —
»klíče umělci jsou praví,
  on k nim pouhý měch.«

Z jasné slávy čarovidu
  zbyl mu charý dým;
prchal z měst a kryl se lidu,
  žal jen zůstal s ním.
Klíčů třpyt jen hněv mu plodil,
až je zlobně v pospas hodil
  vlnám jezerním.

———

VII.

Nad sítěmi mladý rybák sní,
k ňadrům vzdychavým tvář bledou chýlí.
hledě tam, kde v tůni jezerní
z modrých vln se vypíná hrad bílý.

Praví báj, že zakletý ten hrad
chová kněžnu krásy nevídané;
s cimbuří tam postať lunných vnad
míhá se a vábná píseň vane.

Darmo však se náruč po ní pne:
uzamkla ji ruka čaroděje
na dva klíče zlaté, kouzelné
a ty klíče vmetla do peřeje.

Vidí rybák řízu bělostnou
větérkem tam na cimbuří vláti,
slyší z dáli píseň milostnou —
touha vířivá mu srdce chvátí...

Marný stesk mu rosí víčka lem — —
S těžkým povzdechem se chopil sítí —
avšak hle! co vlhkým pletivem
jako rybek zlatých dvé se třpytí?

*

»Oh, to ryby nejsou!« — zavýsk' jun —
»Jsou to klíče zakletého sídla!«
Schvátil je a mžikem hbitý člun
nad ním rozepjal svá bílá křídla.

Pod perutí touhy vichřivou
letí k zámku po jezerní pláni,
v jejíž vlnu modrojiskřivou
snivý soumrak růžový se sklání.

A kol na zářivou hladinu
tisíc terčů zelených se noří,
na každém z nich kvítek leknínu
jako kahance plam bílý hoří.

Po leknínech v luzném mihnutí
ruka rusalčí tu onde sáhne
a tlum sněhobílých labutí
na otěžích zlatých loďku táhne.

Ze zámku pak mládci v ústrety
oblak bílých holoubků se spouští,
hravé, ševelné jich třepety
člun mu halí sněžných křídel houští

A jak zámku jinoch blíží se,
přes ohradu zeleň rudokvětá
vodopádem plesným níží se,
koberec mu z růží v cestu splétá.

Skočil hoch na mramorový práh
před vysoké brány stříbrojasem,
a jen klíče kouzelné k ní vztáh',
rozletla se v ruchu sladkohlasém.

A vstříc jemu bílá ramena
vznáší děva nevídané krásy,
že jí hlava jeho zmámena
k nohám klesá v roucha zlaté řasy,

a že jako ve tvář cheruba
vzírá v něžnou líc, jíž obestýlá
vlasů měkkých světlá obruba
zlatě pršíc na ramena bílá.

Ale hvězda zraku zářivá
vábně tak mu kyne z řasy zlaté
a jej k teplé hrudi pozývá,
dvojicí vln svůdných povypjaté:

že ji schvátil a ret plamenný
vtiskl na rtů vonné růžné kvítí,
že se chytil rybák zmámený
v kadeří těch zlatých jemné síti…

Plným douškem jinoch šťastný pil
sladkošumný nápoj z lásky číše
v sídle kouzelném, kde ručky Vil
spřádaly jim z růží vonné skrýše

a kde hudbou sirén ukrytých
ukolébán sníval čaruplně
v měkkém zlatě vlasů rozlitých
na bělostných ňader hebké vlně...

Tu kdys, probudiv se, po tichu
s podušky té vnadné hlavu dviže,
jak se vznáší motýl z kalichu
lilie, již posud spánek víže.

Vykradl se rychle po špičkách
z komnaty a hradu k zářné bráně
a ji, vystoupiv na vlhký práh,
zavřel spěšně ve třeskuté ráně.

A pak bleskurychle otočil
v zámku klíče — otočil je znova —
z hloubi oddech' — na člun vyskočil —
odrazil se veslem od ostrova.

»Ach, vím nyní, proč jsi zatvořil
bránu tuto, dobrý čaroději!«
zavolal a klíče ponořil
v jezero, kde víří nejhlouběji.

———

VIII.

Fráter velkou rybu chytil do keseru —
pro celý to klášter sousto chudé věru.

Ale mniši zdejší důchod mají sporý,
krátké obědy, tím delší za to hóry.

V odříkání stálém věrně slouží bohu,
žíně tělo mučí, tvrdý sandál nohu.

Statků nedbají, jež ničí rez a moli,
nebes nehynoucí radosti jen volí.

Jako včelky pilné modliteb jen medy
ve svých celách robí za člověctva bědy...

Fráter kuchař zajel v rybu ostřím nože —
jaké to v ní jikry zářivé, ó bože!

V úžasu již vine z ryby místo mlíčí
zlatý kroužek s dvěma bleskutými klíči.

V ustrnutí stojí nad jiskřivým zlatem,
otci kvardiánu pak je nese chvatem.

Šedý kvardián hned s myslí zbožnou cítí
libý dech, jímž voní nebeské jen kvítí.

Oči jeho zplály svatým zanícením,
ruce s radostným se k nebi vznesly chvěním:

»Díky Pánu, jehož milostí nám slány
klíče světce Petra, klíče rajské brány!«

Blahým krajem věstí ústa tisícerá,
že se nebes klíče snesly do kláštera,

že tam ve svatyni hvězdojasnou září
zázračně se třpytí šerem na oltáři.

A hle! kol do kola z nivy blízké, dálné
zbožných poutníků se hrnou davy valné.

Pestré korouhve se nad zástupy třpytí,
bílé družičky jsou samá pentle, kvítí,

hlasná odpovídá píseň předříkači —
k pohostění zbožných jedva klášter stačí.

Rázem nový život řeholníkům zkvétá,
oběry se sypou, po chudobě veta!

Hóry teď se krátí, obědy se dlouží,
tváře ruměnné se do kulata krouží.

Ne již modliteb med bratří ve své cely
snášejí, než vínko jasné po korbeli.

V refektáři zpěv a vřava bujná znívá,
ale na kůře mnich do kapuce zívá

Nebes klíči zemské odemkli si ráje,
ale zamkli sad, kde věčné blaho zraje.

A když dovršena byla míra hříchu,
potrestal Pán viny prostopášných mnichů:

Rozplašeni světem, zašli beze slechu
a, kde klášter stával, na rozvalin mechu

v houšti břečtanové, v kapradí a hloží
jedle temnou větví spočinul prst boží.

IX.

Byl hoch jeden snivé líce,
s divným třpytem v oku tmavém;
plaše bloudil světa davem
jako spadlý se měsíce,
a kde těkavec ten snící
minul zástup měšťnínů,
ukázal naň otec synu
s řečí moudře varující:
»Výstrahou ti, synu milý,
buď ten jinoch pobloudilý!
Planě zkvétá, plodem zdatným
nezaskví se s hrdé výše,
nestane se členem platným
společnosti, vlasti, říše.
Nedosáhne cti a jmění,
zajde v bídě, povržení
neželen...« a vážně na to
klepnul v tabatěrky zlato,
na níž Kristus pěknou prací —
koupena je v licitací.

Vyhýbá se jinoch lidem,
s lesním přátelí se klidem.

Samoten tam těká, nyje.
Ale jedna dobrá víla,
mocná víla Fantasie
kouzlem svým jej obestýlá:
V tajůplném větví kyvu
vřes mu mění v sady divů,
v čaroháje mění mechy,
v elfů číše zvonky chudé,
v rubínové hradů střechy
muchomůrek terče rudé;
v kapradiny hebké krajky
odívá mu kněžnu bajky,
do hluboka jasné tůně
rusalčím jej vábí zjevem,
uspává jej na svém lůně
tichou zkazkou, libým zpěvem.

Ale divná tíseň citů
v ňadru jinochovi dřímá,
k neznámému neurčitu
tajemnou ho tužbou jímá.
Netrápí jej slávy žízeň,
ani lásky sladká trýzeň, —
nezbádaný cit jej vléká
do vysoka, do daleka.

A tak jednou dumal zase
v kapradině lepořasé,
když máj vdechl na balvany
svěží zeleň mladých mechů
a větérků teplé vany
mísil s ambrou květných dechů,

kukačku kdy zbudil prvou,
vlny pustil volným skokem
a kmiť pod zelenou brvou
fialinky modrým okem.

V tom slyš! ozvalo se kdesi
libé znění mezi lesy,
jakby hvozdu srdce bajné
v dáli znělo sladkým tlukem —
a hoch v poutech moci tajné
snivě kráčel za tím zvukem.
Kráčí přímo lesa houští,
slézá strmé boky skalné,
po sklonech se srázných spouští
přes balvanů trosky valné,
jimiž bystřin blesky srší,
kolem nichž se pustě vrší
bouře vzteklou rukou skosen
chumel roztříštěných sosen.

Poslez' přišel do údolu,
jenž jak zaklet odpočíval
ve hvozdnatých stráni kolu.
Větví mrak též hustě splýval
jeho klínem a ztud ony
k uchu zněly tklivé tony.
A již také oči shlédly
trosky gotického krovu
s vížkou štíhlou šerem jedlí.
Tam zní posvátného kovu
jemný hlahol, který mnichy
svolával kdys na kůr tichý.

Houští stromů jun se béře
ve chrám pustý, pobořený,
jenž si halí v lesním šeře
do břečtanu černé stěny.
Na troskách tu klenby sletlé,
v ostružině bujně zkvetlé
našly netušené lůže
lil'je kamenné a růže
zapředené v samet mechu.
Skrze prolomenou střechu
blankyt do svatyně zírá,
plachý kmit hrá ssutinami
a les všetečný se vtírá
oken, kružby dutinami,
huňaté své větve stela
na soch rozbrázděná čela.

Zabrán v teskně blahé dumy
kráčí hoch přes truchlé rumy
tam, kde oltář stával kdysi.
Teď tu pusto a tam vzadu
s černé stěny břečtan visí
roven lístků vodopádu.
Zelení tou obepředen
ze zdi povypadlý v koutě
zachytil se kámen jeden
v hebkém břečtanovém poutě.
Však aj! za ním v temné spáře
duté stěny jaká záře!
Zvědavě tam jinoch sáhl
a — dvé zlatých klíčů stáhl

V užasnutí hledí na ně,
obrací je zadumaně.
Zda to mnichů poklad zmaru
uchránila tajná skrýše?

V tom se k němu snesla s výše
ve průhledném dívčím tvaru
zářná obraznosti víla
rozpínajíc dvojí křídlo
rovné těm, jež rozestýlá
v letu kmitném lesní šídlo:
vzdušné, mihotavě hravé,
hned je matně průsvitavé,
hned se třpytí v luzném klamu
bleskem zlata, drahokamů.

Duhou hrá teď jemným chvěním
a ret mluví sladkým pěním:

»Vezmi klíče, hochu můj —
opusť temnou světa sluj!

Hlucho tady, pusto tady —
pro tebe tu není vnady.
Kalné je to lidské štěstí:
víno, zlato, lásky vděk,
slávy hrdošumné zvěsti,
vědy tichý požitek.

Klamnou pěnu, rmutné kvasy
skýtá číše žití toho.
Blaha požívá jen, koho

já si k ňadrům přivinu;
mých jen prstů čarné tknutí
vykouzluje na té rmuti
libel hravé modrojasy,
sněžný kvítek leknínu!

Tobě jenom patří, synu,
tyto klíče pravých slastí:
Nuže, opusť charou hlínu,
ostav hrubé světa šlaky
a pojď světlých do oblastí —
vezmi klíče, hochu můj,
přes červánky, přes oblaky
do ráje mne následuj!«

Za vílou tu ze kláštera
vyšel jinoch, z jedlí šera.
Než aj! před ním údol halí
rozvlněná mlha bílá
a ves obzor pozastýlá:
tak se někdy krajem valí,
hledíme-li s alpské hůry,
horských mlžin moře sivé,
kupící se v dýmné stvůry
ve hře vanů proměnlivé.

A v tom rozvlněném běle
valných oblak vzdušnou stezku
duha čarokrásná stele
v sedmibarvém hravém blesku.
Po ní vzhůru víla chvátá —
nevíš, zda ji nožky nesou

čili křídla lehce vzpjatá,
jež se mihotavě třesou
v barev změně ustavičné:
teď se šatí do blankytu,
v červánků teď nachy sličné,
hned se v luny stříbrosvitu
a hned zory zlatem skvějí,
duhy peřestými skvosty...
Za ní jeho nohy spějí,
lehce, vazeb tíže prosty.

Chodník stoupá pronikaje
sedmibarvým svojím šlehem
krásou oblačného kraje,
mlhových alp vzdušným sněhem,
nakupeným v různém tvaru
jako vlny mléčných varů,
kouř jak bílý, sněžné peří,
prostíněné lehkou šeří.

Hle! tu v dáli divukrásně
zarděly se mlžné řásně
a v té růžovaté páře
plamenného polokruhu
oslnivá bleskla záře,
jako slunce tvář kdy svitá,
zpola ještě poukryta,
v červánkovém nebes luhu.
Než, kdy blíže konec stezky
a když oko ustrnulé
na oslepné zvyká blesky
zří: to není slunka půle,

ale do zdi do safírné
čnící k výši nedozírné
ohromná to zlatá brána
rubínem kol obkládaná,
po ní divné živé hřeby:
spousta hlavinek to něžných
na křidélkách růžných, sněžných —
Taková je brána k nebi.

Hoch teď, vílou dobrou veden,
v otvor zámku po tichounku
z nebes klíčů vetkl jeden,
otočil jej po lehounku.
Ale přece z jasné duti
— trochu zrezavělé asi —
ozvalo se zaskřipnutí;
leč ne skřipot hrubohlasý
zemské rzi; než libý hlásek,
jakby ze sna zlatovlásek,
když jej ukolébá máti,
vidině se zasmál skvělé. —
Vytáh' klíče obezřele
smělý jun; kruh dveří chvátí —
i ty vrzly — milo sluchu,
jakby při kolébky ruchu
máti nad robátka smíchem
sama hvězdné noci tichem
zasmála se v čirém blahu. —
Stanul hoch na ráje prahu.

Nesdělí řeč, daná lidem,
marně vypsat brk se snaží,

co tam pojal uchem, videm,
stoje ráje na zápraží.
Hlava rozkoší mu víří,
prsa burně rozechvělá
blahem nesmírným se šíří,
jakby rozskočit se chtěla,
rty se třesou, řasy chvějí,
lící krůpěj za krůpějí
blýská rosným třpytem ranním...

Zašeptla v tom víla za ním:

»Dále, hochu, dále spěj!
Nebeská tu předsíň pouze —
druhý klíč si uchystej,
ke druhé se bráně dej:
Tam cíl věčný každé touze!«

Krok — leč náhle na práh coufá,
sotva vzhlednouti si troufá.
Zastřelať mu rajské vnady
jakás hrůzně krásná bouře,
plno sněhu před ním všady,
plno bělostného kouře,
plno blesků duhovatých.
Není bouř' to, ale vlání
ohromných dvou křídel vzpjatých,
jejichž třásněmi se sklání
tváře hněvná, sluncem skvělá
Michaela archanděla.

Zbrojnoš ráje rozpřáhá se
k ráně mečem, který hledu
démantovým ohněm zdá se,
šlehajícím z jilce středu;
z luny stříbra jilec kován,
zlatem hvězd je vyšperkován.
Na obranu maně zdvihl
jinoch klíče nade skráně —
ranou strašlivou je stihl
rozhorlený zbrojnoš Páně:
drahé klíče rozlítly se
v tisíc jisker meče rázem,
jiskry branou zakmitly se,
zlatým deštěm sprchly na zem.

K nové ráně meč se točil;
než tu z rajské fortny kročil
svatý Petr. Mne si řasu,
rovná v lunojasné skráni
stříbrné dva mráčky vlasů —
zdá se jaksi po vyspání.

V cestu stoupá Michalovi;
ale důtku sobě klidí:
»Aj to řád je z brusu nový —
dokořán tu ráje brána
a tvé klíče v rukou lidí!«
Vece klíčník nebes-pána:
»Jaký děs, že v naší kobě
opět host po také době?!
Beztoho již teskno věru
sedět z rána ku večeru

*

v poušti fortny té a hluši,
nespatřiti lidskou duši,
zřít jen stále krásy známé —
k čemu to tu všechno máme?
Nadobro snad ve člověku
zhasla žádost rajských vděků!
Mní snad, že je vskutku tady,
jak jim líčí nebes vnady
malíři a kazatelé:
spousta oblakové běle,
serafové, plní nudy,
cherubíni sklenné pleti
a to drobné kolem všudy
hlávek okřídlených smetí;
ze všech retů že se lije
nekonečná symfonie,
do strun harf se prsty hrouží —
Jaký div, že nezatouží
po takové blaženosti —?
Koncertů tam dole dosti. — —
Zajdi sem jen, hochu, časem
— nejlíp' s večernice jasem —
v bránu ťukni po třikráte, —
závory vnitř sejmu zlaté.
Můžeš chvíli zde, jak nyní,
rozhlednout se po předsíni,
nech tvůj ret i dole hlásá,
jaká to zde u nás krása.
Jenom dvé střez jako v hrobě:
Neprozraď jim k nebi cestu,
znamení, jež děl jsem tobě —
jinak dojdeš krutých trestů!« —

Nazpět hocha v zemská sídla
snesla víla duhokřídlá.

Od té doby jinoch milý
každý den, kdy nebes luhy
hvězdným kvítím zazářily,
ubíral se stezkou duhy,
klepal třikrát v nebes bránu,
prodléval tam často k ránu.

Ale rozkoš neobsáhlá,
již tam duše tajně ssála,
v těsných ňadrech šumně vlála,
po sdělení mocně práhla.
Až kdys v tajemném tom vlání
bloudě hvozdem, z nenadání
sedl na kmen, padlý bleskem,
vložil na koleno blánku
a svým tajným blahem, steskem
vyplnil tak mnohou stránku.
Domů nesl plod své tísně
a tam přepsal krasopisně
na velin ve zlatém rámku,
poštovní též přilíp' známku
a vše ztajiv pod obálku
redakci to zaslal v dálku.

S konceptem však chodil snivě,
kde byl jaký přítel mladý,
předčítal jim zádumčivě
veršíků těch divné vnady,
zvěsti o tajemných slastech,
jimiž dýší rajské luhy.

Schvátila též jeho druhy
touha po nadhvězdných vlastech;
škemrali a žebronili,
až ho k zradě naklonili:
Vyjevil jim k ráji dráhu,
znamení též trojím ťukem,
a teď s halasem a hlukem
dav se valí k nebes práhu,
na bránu tam klepá, buší;
nedojde-li odpovědi,
aspoň v otvor klíční hledí,
k němu přichyluje uši.
Pustí-li je Petr svatý,
mívá teprv potíž s nimi:
věsí se mu všude v paty,
na fortnu mu píšou rýmy,
čtou mu sladkou svoji notu,
posouzení skromně ždají —
Michael smích jedva tají:
»Vidíš, to máš za dobrotu!«

A ti veršovníci s hůry
hvězdic plné kapsy nosí,
rajských květů celé fůry,
džbery nebeské i rosy,
bečky blankytové jíchy,
spravedlivě plné cíchy
peří z křídel nebešťanů:
že již málem pozemšťanu
protivna je rajská vůně
a že člověk až se stydí
v společnosti slušných lidí
mluvit o hvězdách a luně.

Ale zrádce rajské cesty
stihly zasloužené tresty:
V potu tváří sbírat musí
květy slov a rýmů zvonky
v ladných veršů zdobné sponky,
studovati steré Brusy,
poslouchati přátel znělky,
velebit jich talent velký,
o honorář míti strachy,
zdobit všechny almanachy,
literárním klepem břísti,
kritikářů rady čísti,
úvah roje nespočetné
o zdravém a chorém směru
a, co nejhorší je věru,
proslovy též psáti vzletné!

A kdy v řádných lidí kruhu
někdy shlédnou veršotepce,
v loket občan ťukne druhu,
ukáže naň stranou, šepce:
»Hleď, tam poëta ten velký —
Zdá se, že mu nejdou k duhu,
jeho ghasely a znělky!
Kabát má též ledajaký.
Zdaž to důstojno je muže
chytat hvězdy nad oblaky,
trhat pomněnky a růže,
s motýli si hráti dětsky —
Moh' být užitečným tvorem,
doktorem či professorem,
snad i mandát poslanecký

ulovit — —« A vážně na to
klepne v tabatěrky zlato,
na níž Kristus pěknou prací —
koupena je v licitací.

———

X.

Ale svaté nebes klíče,
když se jako prška skvělá
rozprysknuly v tisíc jisker
pod čepelem archanděla,
k zemským hájům, borům sletly
a kam zapaď prášek světlý,
  nad zemí se vypnula
  zlatojasná primula.

Nad heboukným štíhlým stvolem
  povynesla do výšky
zlato rajské, zkvetlé kolem
  líbeznými kalíšky;
rosa nebes plá jim v lůně,
edenu v nich dřímá vůně.

Kdykoli se jaro sličné
motýlím k nám křídlem snese,
povyhlednou fial očka,
vlna zahrá v šumném plese,
háj si spřede roucho nové
z lístků, třásně jehnědové,

a žežulka na buku
zateskní své kukuku!

Pokaždé tu, kde se klene
hebký pokrov listový,
mechem svitnou roztříštěné
zlaté klíče Petrovy,
a kdo jejich kouzlo znají,
ráj si jimi odmykají.

Jinoši tam chodí švarní,
dívenky tam bloudí smavé,
srdéčka tam ryjí na kmen
břízy bílé, olše tmavé,
při tajemném lesa šumu
upřádají sladkou dumu,
sbírají si do zvůle
zlatojasné primule.

Snílkové ti šťastní znají
petrklíčů divný taj:
že nám posud otvírají
jedno nebe, jeden ráj —
eden to, jejž zem' si pěstí:
blaho mládí, jara štěstí.

Také já jsem kdysi chodil
s jarým srdcem, junou duší
tam, kde mládí nebes vánky
v listí šepotavém tuší,

tam, kde s ambrou rajských dechů
pod břízou mu pro potěchu
  zlatý kvítek rozkvétá —
  byl jsem také poëta.

Kdysi také ret můj chvějný
  křídlaté se věštky ptal
a ten ptáček blahopřejný
  dosti let mi zakukal;
díky za ta všecka leta —
jen že po těch mladých veta!

Rád bych smazal roků řadu,
v háje mlád se vrátil zase,
skráň tam opřel o kmen buku,
snil tam jako v zašlém čase,
petrklíčů zlato sbíral,
ztracený ráj otevíral;
  ale ach! — — zlá srdce tíž' —
  neumím je trhat již!

Když je trhá ruka jedna,
  musí druhá spočívat
v ručce jiné, ústka medná
  k nim se musí usmívat
a zrak dvojí v tichém blahu
ronit na ně rosnou vláhu.

Navracím se z lesa právě
kytičku jich k srdci vina;
sem tam v nich cos ovšem blýská —
ale to je rosa jiná.

Povadly mi cestou taky —
dárek je to všelijaký;
  ale což!? — buď za vděk vám! —
  Nedám více nežli mám.

Pro čtenářku oklamanou
  také dobrou radu vím:
Moji knížku pohoď stranou,
  k lesům vyjdi májovým —
krásnější tam báseň klíčí
zlatistými petrklíči!

PRAVDA.

Tato báseň byla uveřejněna ve »Květech« r. 1885 a vyšla r. 1886 v knize »Pravda a drobné básně«.

S. Č.

I.

Kdys perutěmi z červánkových per
vzlet' básník do tajemných oněch sfer,
kde Pravda září na slunečním trůnu,
a kleče rozechvěl své lyry strunu:

Ó Pravdo, zářivá ty duše světa,
ty všehomíra pevná stěžeji,
dum božích věstitelko zlatoretá,
ty věčná kotvo v časů peřeji,
ty dcero nebes nejvzácnější, prvá,
ty sestro světla, matko ctností všech,
ty, jížto všechno vzniká, roste, trvá,
co krásné, dobré v zemských oblastech,
ty živné slunce duchového kraje,
jež prosvěcuje všechen lidstva ruch,
ty zlatý klíči všelikého taje —
ó vrať se, vrať se na pozemský luh!

Zde mezi hvězdy skvoucí čelo pneš,
však tam tu kouli prachu kolotavou
tvá odvěká odpůrkyně Lež
potupně stíní berlou svojí tmavou.

Lží velikou je celá společnost,
lží víra, zákon, řád i mrav i ctnost,
lží každé slovo, které ze rtů plyne,
nechť modlitbou, nechť přísahou se zve,
lží stejně etiketa láhve vinné
jak vzletný nápis svaté korouhve.
Lží každý pohled, každý ruky mach,
i vzdech a slza, líce stoudný nach,
dlaň přátelská, když ruku druha stiskne,
i zápal nadšení, když okem blýskne,
i lásky úsměv, sladký touhy plam —
vše lež a klam!

Než, rázem vrátký mamu trůn se shroutí,
ty chceš-li zbraně světlé poskytnouti.
Dob drahně člověk, klamu bídný rob,
jen v pohrdavém smíchu škubal retem,
když jako bajky pomněl dávných dob,
kdy's ještě, Pravdo, chodívala světem.
On na tvář šklebnou chutě masku bral,
k níž věsila mu Lež své třpytné cetky,
a vesel bouřil v šalby karneval,
v ty pestré kejkle, úskoky a pletky;
než posléze, kamkoli hleděl kolem,
když viděl mrtvé škrabošky jen samé,
v nich ztrnulé ty rysy, šklebý známé,
ten lepenkový hrbol za hrbolem,
tu z hubky vymačkanou slzí vláhu,
ty malované citů stíny, záře:
ni špetku nikde poctivého tahu,
ni pídě pravé, ryzí lidské tváře:
tu přesytil se pusté maskerády,

lži jeho zhnusila se vlastní líc
a po vděku tvé zašlé jasné vlády
v něm touha vznikla, denně vzrůstajíc, —
teď žízní po tobě ve žhoucí snaze,
jak zprahlá niva po nebeské vláze.

Ve zříceninách tvého druhdy sídla,
jež smutně zírá omšenými krovy
tam, kde se pyšní královský hrad nový,
v němž sídlí Lež, s ní věrných četa zřídlá —
v těch rozvalinách shromážděn v tu chvíli
květ národa, jenž odpřisáh' se klamu,
a po tvém návratu jen toužně kvílí,
chtě na věky jen tebe ctíti samu.
I vyslali mne, jemuž přálo nebe
vznést jasná křídla nad pozemskou sluj,
bych letěl před nebeský prestol tvůj
a prosbou úpěnlivou pohnul tebe:
Ó vrať se, vrať se v smrtelníků stany,
kde vstříc ti bije srdcí na tisíce,
kde před zábleskem pouhým tvojí líce
Lži chabé vojsko prchne bez obrany.
Lid všechen poveze tě s čistým plesem
ke trůnu, jejž ti urval šalby tem,
zas korunu ti světa v čelo vznesem',
a věrnost na věky ti přisáhnem' —
Ó nakloň, svatá, k mému lkání sluch:
Ó sestup, sestup na pozemský luh!

Pravda.

Můj věčný trůn plá jenom nad oblaky
a nikdy neprodchne můj plný jas

hruď tvorů smrtelných a zemské šlaky
Lid vrtkavý mne nyní volá zas,
jenž vypudil mne druhdy ze svých mezí —
však při tom v nitra hloubi Lež mu vězí
Dnes Pravdu vítá — však než zítřek mine,
má hvězdná stopa tmou tam opět zhyne.
Přec vyplním, zač tvoje píseň prosí —
mé záře odleskem je zápal tvůj,
ty slzy třpytné, jež ti víčka rosí.
Nuž, sestupme již ve Lži rmutnou sluj —
Snad povznesu z té chmury duši mnohou
do svatých výšin, ve svůj čistý jas,
snad přec na krátko vítězící nohou
Lži zpupné šlápnu na úporný vaz.

II.

Půl v rozvalinách teskní Pravdy hrad
a blankyt volně zírá v síni širou,
kde trosky stropu, který dávno spaď,
rum pustý kupí na podlahu sirou.
Nad zbytky skrovnými té klenby zdobné
ve výšce chví se břízek listí drobné.
Opřádá pavouk svými vlakénky
ve stěnách vetchých zpustlé výklenky,
kde hrdin Pravdy stály sochy četné;
teď sotva poznáš v šípků cloně květné
tam obemšené Sokratovy rysy,
trup zhyzděný, jenž zračil Krista kdysi,
kostnických mučenníků zryté hlavy
a jiné reky nebem vyvolené,
jimž nyní vrabčíků roj štěbetavý
svá hnízda lepí v líce skomolené.
A s černých pilířů se vánkem chví
směs cárů, plísně — zbytky korouhví,
jimž ledva vyčteš z ošumělých řas
vybledlé písmo: Vincit Veritas!

Zde vyvolenci lidu vážným sborem
do výše spěli nedočkavým zorem.

Aj! shora všecko zastřelo se náhle
tak jak by polet Roka, bajné stvůry,
tam nebem rozpjal křídlo neobsáhlé,
a spadlo to jak valný oblak s hůry.

Síň celou naplnil ten oblak hustý,
v němž svítalo cos jako blesků plamy;
a jako zvonů kovovými ústy
v něm zaznělo: »Dlí Pravda mezi vámi!«
Bezděčně vůkol na kolena klesl
sbor ustrnulý — ústa žasem spjata —
až ze rtů hlahol bouřlivý se vznesl:
»Ó vítej, Pravdo mocná, věčná, svatá!«

I vystoup' muž, jenž zásluh valnou řadou
a duchem vynikal nad celým sborem;
Lži vládnoucí kdys býval tajným radou;
teď odboj vedl, řečníků jsa vzorem.
Ten vystoupil a nízko sklonil čelo,
pak s gestem velebným je vypjal smělo
a bil se v prs, jak za řečnění vždycky,
a rukou k nebi máchal patheticky.

»Dík nekonečný vzdán buď nebesům,
že splnila mi vroucí tužbu žití,
že zrak, jenž slzou myl ten svatý rum,
v něm jitro nové slávy může zříti.
Že konečně nám s potupené šíje
jho těžké sňato mrzké tyranie,

hnět obludy — Ne! Ne! To kleté jméno
buď v zapomnění navždy pohrobeno!
Po hnusné noci vstává jitro vnadné,
den, jehož slunce nikdy nezapadne.
Ó shrň již, Pravdo, tento závoj mraku,
zjev líc nám božskou, triumfem se beř
v týn královský, zkad bleskem svého zraku
rozprášíš mamů, klamů temnou zběř
a korunu si přitkneš k božské skráni,
jíž kořiti se budem' do skonání!«

Jak by se závoj horských mlh a par
zdvih' pojednou a v oslněné oči
svit' chodci velehory bleskný tvar,
s démanty ledu sněžném na vrkoči:
Tak oblaky, jež měla za oděv,
v kotouče prchavé se rozplynuly
a Pravdy náhle odestřený zjev
všem vůkol oslepil zrak ustrnulý.
Zrak ten se skrýval za mžikavou řasu
před mocným šlehem nezvyklého jasu,
a když pak pozvolna se obodřiv
tvar lepý rozeznal v té prudké záři,
tu překvapení mocnější než dřív
všem zjevilo se na ztupělé tváři.

A drahnou chvíli dleli bez hlaholu;
ten rděl se, bled'; ten krůpěj s čela stíral;
ti pohled plachý vyměnili spolu;
tam jiný před se jako bezduch zíral;
až vůdce znovu vybavil je z tísně,
dál řečně takto.

»Neposuzuj přísně,
ó královno, náš dětský úžas němý;
vždyť oči naše tvému čarojasu
a vděku odvykly tou délkou času,
co chmurám Lži jsi zůstavila zemi.
A nyní dovol, bychom venku lid,
jenž pode hradem, hlava vedle hlavy,
jak moře vlní se, ždá nedočkavý,
na božský zjev tvůj směli připravit.«

I vyšli, klaníce se k zemi málem.
Než k lidu nesešli. Jen chodbou šerou
za vůdcem rychle, mlčky tam se berou,
kde v jednom křídle hradním zachovalém
se kryje podnes Pravdy svatyně.
Jsouc opravena na útraty státu,
až dosud mluví k duši účinně
ve slohu svého prostém majestátu;
v ní chová se též mnohá relikvie
pro znalce umění a historiky;
jen žel, že tupá nešetrnost kryje
veršíky špatnými, jmen všedních šiky
ty drahé památníky minulosti —
neb často zřícenina zajímavá
ve zdech svých tlupy cestovníků hostí
a mnohdy městských výletníků vřava
za letních neděl bouří snící rumy;
tu Pravdy zašlý čas si připomíná
kruh šosáků, neb hovor prázdný šumí
při kýtě studené a číši vína . .

Teď v onu svatyni, ve tmavý chor
všel zamyšlený vyvolenců sbor

a sestoupil se vážně na poradu;
jen jeden venku střežil dvorní branku,
by nikdo z lidu nedotřel se k hradu
a nezahlédl skvoucí nebešťanku.

V tajemném šeru, jímžto prosvítá
tu tam skel pestrých záře barvitá
ze zdobných oken staré svatyně,
sbor vážný stanul s lícem starostlivým
a rozpačitě, v teskné tišině
lpěl na svém vůdci zrakem žádostivým.

Ten posléz' vece: »Před začetím rady
slib slavný složte na té půdě svaté,
že v taji hlubokém vše zachováte,
co tam jste zřeli, oč se snesem' tady.
Tak zřetele mi důležité velí.«

I přísahal mu v ruce zástup celý.

Pak vůdce začal: »Hle, jak dobře bylo,
že lidu vstup jsem na hrad zapověděl —
líp' v tajnosti se daří každé dílo!
Jak byl bych věštně do budoucna hleděl
a tušil: v lidské štěstí svrchované
vždy aspoň jedna krůpěj hořká skane.
Ta, po níž volali jsme v žárné touze,
dlí mezi námi; ale naše plesy
stín jeden zakalil — ač lehký pouze,
přec v peruť radosti nám péči věsí.
Vše schystali jsme k uvítání božství,
jen té se nenadáli věci jedné —

Zda možno takto vézt' Ji vřavou množství,
na tense otevřené, městem, ve dne!«

Moralista.

Ne, nemožno! Jen pomněte, že k městu
řad ozdobených dítek vroubí cestu,
by před Ni sypal ratolesti svěží,
že s košíčky, jež plny jarních vděků,
sbor ověnčených dívek tam se sněží,
by proměnil Jí dráhu v růží řeku —
a rcete mi, jak nevinné ty zraky
by dojal — hrozno pomyslit — zjev taký?
A vzpomeňte si na jinochů dav,
na svoje ženy — — A jak zhoubné sledy
z té věci hrozí pro veřejný mrav — —
Nad Pravdu samu vážnější to vzhledy.
Ach, že Jí nebe neskytlo do vínku
jen pavučinu aspoň, pavučinku!

Básník.

Jak nízký, úzkoprsý, lichý zřetel!
Mně před výsostí božských tvarů těch,
jež utkány jsou z čistých rajských světel,
ni nejjemnější smyslnosti dech
jas duše vytržené nezakalil —
vše pozemské ten svatý plápol spálil.
Po lepých rysech vzdušné postavy,
odleskem věčné záře posvěcených,
jak po oblacích, sluncem prozlacených,
jen vzhůru stoupal duch můj plesavý
tam, v oblastech kde nedostižných plane
trůn veleby a krásy svrchované.

Radikál.

Tu jeden ctnost a druhý krásu hlásá —
však Pravdu chtěli jste! Ji třeba vzíti
jak jest, nechť sovám příliš ostře svítí.
Dím ostatně, že s Pravdou ctnost a krása
vždy svorně stojí, družky nerozlučné.
A tvrdí-li ten scvrklý školomet,
že nesnese ctnost čiré pravdy vzhled,
tož chlup jest v jeho břečce mravoučné
a jeho cudnost, přihlédneš-li blíže,
je staré těsto z Tartuffovy díže.

Vůdce sboru.

Ah, urážeti zasloužilé lidi,
jen sebe vynášet ve žvástu chlubném
a hřmotit bombastických frází bubnem —
v tom planých mluvků velikost se vidí.
My také známe Pravdy božskou cenu
a chcem' ji chovat ryzí, nezkrácenu;
my pro ni horujeme z duše hloubi,
ne hluchým slovem, ale zdatným činem:
leč u nás zápal s rozvahou se snoubí,
my opatrně nohu k cíli šinem'
a nebouříme slepě ku předu,
kde nepřestupné závady nám brání;
my kladem' napřed každé odhodlání
na zlaté vážky moudrých ohledů.
A dnes, kdy po svízeli tolikerém
dlaň dostihuje pouti metu vnadnou,
víc, než kdy jindy, třeba s myslí chladnou
vše uvažovat, zkoumat každým směrem.

Nuž chladně zkoumejme! Jest arci jisté,
že mysl naši záře oněch krás
jen do nebeské vznáší sféry čisté —
než dojme-li dav stejně jako nás?
Zrak vytříbený kouzlem uměn zpitý
v muzéjích s čistým požitkem se kochá
ve tvarech ladných nahé Afrodity —
však hodí-li se na odiv ta socha
ve středu tržiště neb školní síni?
Sám onen rýpal sotva vážně míní,
že možno Pravdu, jak tam vedle stojí,
vést řadou dítek nevinných a děv.
I národ pohoršil by onen zjev:
onť v lesku zlata, v nejvzácnějším kroji
uvykl vídat svoji vládkyni —
a teď by, rovna mrzké bohyni,
již kdysi luza sansculottů vezla,
tak bez ostychu vjela mezi davy?!
Tím zlehčila by vážnost svého žezla
a vydala se v láje šprým a smích
I vzbouřilo by také vyšší stavy
to přestoupení mravů královských —
tak první krok by přines' těžkou chybu.
A duchovenstvo — Zda by stálo v slibu,
že všechny zvony kovovými rety
v náš jásot zazní Pravdě na ústrety? — —
Než déle o tom slovy neplýtvejme —
že věc ta nemožná, jest příliš zřejmé.
Vždyť, potřeba-li bude, možno časem
lid spřáteliti s plným Pravdy jasem,
píď za pídí, krok za kročejem k cíli,
až zvolna předsudky se rozeptýlí.

Než nyní pilně vážiti nám jest,
jak umožniti Pravdy slavný vjezd —
Ha, šťastná myšlenka mi hlavou blýská —
tak byla na snadě! Hle, pomoc blízka:
zde přichystán je panovnický háv —
ten hermelín a purpur, zlatohlav
až ke kotníkům hojnou řasou sahá
a z drahokamů v bocích spona drahá —
to výtečně se hodí v každém směru.

Sbor.

Ó výborně! Toť božský nápad věru!

Radikál.

Ach, ano božský! Vždyť se vylíh' z čela,
jež mistrně zná chytré kličky plést;
Lži bývalému advokátu dělá
ta finta potměšilá plnou čest.
Aj, vstup to pěkný! Úskok pravdu vítá
a pleticha jí v průvod rámě skýtá!
Jen dále tak! Jen pokrytecky k ňadru
jí navěste těch dávných šalby hadrů,
i škrabošku jí potom hoďte v líce —
jen pozor, ať vám posléz pod rukami
bez Pravdy nezůstane mumrej samý!

Sbor.

Dost, ústa zlolajná! Ni slova více!

A sboru souzvuk téměř jednohlasný
povděčně schválil vůdcův návrh spasný.

Zpět slavně kráčeli do hradní síně.
Tři na polštářích z nachu, zlata, perlí
meč říšský nesou, korunu a berli;
pak vůdce jde, půl ukryt v hermelíně,
jejž rozestřený zdvihá před sebou,
že pod rameny s obou stran se šíří
a povívá jak blány netopýří.
Tak blížili se Pravdě s velebou,
až schytralým k ní okem vzíraje
za hermelínem, k němuž sklonil čelo,
jich vůdce zvolal: Nech, ať jasné tělo
již talár knížecí ti ovlaje,
ať kruh ten zlatý s drahokamů žárem
a meč — —

Pravda.

Pryč s těmi tretami, s tím cárem!

Couf' mluvčí ohromen a byl by k zemi
pad' málem, zamotav se v nachu lemy.
I druzí stáli v tísni beze slova,
až onen k pokusu se vzpřímil znova:

»Ach, velebná, vším pohrdajíc skvostem
chceš zjeviti se v rouchu lepě prostém —?
Ó, vol jen, poruč — antickou snad pallu —«

Pravda.

Bez roucha zůstanu! Kdo mne si přeje,
tak přijmouti mne musí, bez obalu.

Vůdce sboru.

Však rajský lesk, jímž krása tvá se skvěje,
rci, nebude-li příliš mocný, břitký
pro lidu sešlý zrak? Snad v lehkém šláři
jej snese spíš —?

Pravda.

Ať zvyká. Na své záři
ni chmurky neztrpím, ni jedné nitky!

Tím rozhodnutím zdrcen zástup stojí.
A mluvčí vece: »Lichým každý důvod,
jenž, Pravdo, na odpor je vůli tvojí.
Již spějem', bychom spořádali průvod
ku slávě tvého vítězného vjezdu.
Slyš dole jásot! Jistě v dálku kluše
Lži poděšený voj, tvou blízkost tuše,
jak stádo chmur, kdy zvětří denní hvězdu.« —

Bez rady tlupa na předhradí stála
Líc každá byla zachmuřena pečí,
hrál úšklebek jen tváři radikála.

Než vůdce zarazil jej břitkou řečí:
»Jest předčasným ten škodolibý smích!
Již východ nový svítá v dumách mých,
jímž bezpečně se z tísně vybavíme.
Pryč s volnou tensou! Povoz jiný zcela
sem pro vládkyni rychle dopravíme.
Buď karossa to obrovská i skvělá,
leč na všech stranách pěkně uzavřená,

sklo v oknech bude zvenčí neprohledné —
Tam Pravda v čiré velebnosti sedne
a všechno vidouc, sama nespatřena,
se poveze skrz jásající davy.
Vůz před slavnostní branou nezastaví,
vypadne z programu řeč uvítací
a koně polítnou jak běsem štvaní,
by nikdo z lidu nepomyslil ani
k ní s nějakou se dotřít suplikací.

Hle! Nizounko již slunce nad lesinou —
vhod stíny večerní nám k zemi splynou.
Vůz dojede až vzhůru k této brance
a noci závoj nádvořím se tmící
i shluk náš clonou bude nebešťance,
by vozka nezahleď ji vstupující.
I v sídle královském až povoz stane,
vše zařídím, by vešla božská žena
do komnat svojich nikým nespatřena.
Však město nechať mořem hvězdným plane,
v den kouzelný ať noční chmuru mění
všech ulic velkolepé osvětlení
a nad královským hradem v polokruhu
nechť písmem obrovitým Pravdy jméno,
ze světel stobarevných sestaveno,
ku hvězdám vzepne čaroskvoucí duhu!«

Všem s duší svalila se trapná tíže
tou řečí vůdce; v rozjařeném shluku
mu blahopřejí, vřele tisknou ruku;
jen rýpal opodál se do rtu hryže.
A v různobarvých světel plápolu,
za slavného všech zvonů hlaholu,

za plesné vřavy národa, děl hromu,
bran vítězných pyšnými oblouky
a městem, kde jí z ozdobených domů
vstříc míhaly se šátky, klobouky,
přes moře květů, jež jí odevšady
na cestu stlaly bílých družic řady,
sklem neprůhledným lidu zastřena
v karosse, jež se zlatem, stříbrem skvěla,
jen sborem vyvolenců spatřena,
do sídla královského Pravda vjela.

———

III.

Ve dveřích, jimiž vešla do komnaty,
za Pravdou spěšně otočen klíč zlatý
a ještě předsíň pevně uzamknuta,
v příč zapuštěny okované tyče
a státní pečeť na vše přitisknuta.
Skryl vůdce pečlivě za ňadry klíče
a rozestaviv stráží hustou řadu
ku zlaté ptáka nebeského kleci,
šel s ostatními znova na poradu,
co dále konati v té trudné věci.

Leč Pravda zastřela své zářné vnady
mlh božských neprůhledným vzdušným hávem
a v trpkém úsměvu i pohrdavém
šla zamčenými dveřmi bez závady,
šla neviděna tlumem stráží bdělých
ven z paláce až tam, kde básník snící
dlel samoten pod houští větví ztmělých,
jíž prohlédala luna stříbrolící
a květů vonných sněžení se chvělo;
zde v tichém sadě, na dlaň chýle čelo
do vzletných dum o Pravdě pohřížené,
zřel s touhou v zámku okno zamřížené.

Tu dotkla se ho náhle tajná ruka
a v úžasu když do prázdného vzduchu
zrak upjal ztrnulý, řeč tichozvuká
rtů neviditelných mu vála k uchu:
»Jsem Pravda. Bláhovci se těší darmo,
že lapili mne do bezpečné tvrze,
že s mojím jménem ztropí kejkle drzé,
jím lidu vyšperkují staré jarmo —
Lži drábové v mé barvy převlečení.
Ne, mezi těmi není mého dlení.
Však hodlám zemi tuto obhlédnouti,
zda přece kdes můj ryzí lesk se cení;
ty, duchu lepší, buď mi druhem pouti!«

Hned zastřela i pěvce tajná clona,
též chodu nabyl vzdušného jak ona,
a spolu večerním se nesli šerem
jak lehounké par stíny nad jezerem.

IV.

Ruch slavnostní se dosud městem vlní,
vše světlem, hemžením a hlukem plní.
Pod kvítím, prapory a věnci chvoje,
jichž spoustou ulice den velký slaví,
jak řeky pestré proudí lidstva roje
a Pravdy jméno všude zní z té vřavy.

Ze skvoucích krámů řinou slunné jasy,
bud řada strakatá tu onde sbita,
na rozích vřeští dryáčníků hlasy
a Hebrej v podloubí tě za šos chytá.
Zde sošky Pravdy vyhlédají z krámu,
tam obraz Pravdy v pozlaceném rámu;
zříš hlavu Pravdy v holi vyřezanou
a perlami v hedbávný vějíř tkanou;
zde Pravdy autogram na skvostné dýmce
ti ohlašují kupci s vážnou lící,
tam Pravdy vonné mýdlo, Pravdy límce,
a účes à la Pravda kadeřníci.

Zvlášť večerníky denních listů měly
ve zvědavých těch davech odbyt skvělý.

Tam v sáhodlouhých sloupcích mořem černě
ve slovech třpytně broušených a květných
i v apostrofách dojemných a vzletných
zjev Pravdy nespatřený líčen věrně;
ba, pro jeden z nich autor zasloužilý
psal ódu Pravdě v zanícení svatém,
již objednal si na kvap žurnál čilý
a jejíž každé Ó mu platil zlatem.

A před hospůdkou, v lip kvetoucích stínu,
pod štítem, na němž místo kachny zlaté
dnes nápis plápolá »U Pravdy svaté«,
břich sobě hladě za pohárem z cínu
dí v kole druhů měšťák nabobtnalý:
»Já málo dbám o pravdu, ideály
a jak ty blíktry jmenují. Leč vezdy
si chválím slávy takové a vjezdy;
neb nejsou-li již proto chvalné, rcete,
že přijdou peníze zas mezi lidi?«

Pravda

(k básníkovi).

Zde z vína přec kus upřímnosti kvete,
kdy kolkolem lhář lháře Pravdou šidí.

---

*

V.

Ze vřavy trhu v části města tišší
šla jejich pouť. Tam stavil nohou spěch
dóm velebný, jenž z chumle všedních střech
jak olbřím strměl ku hvězdnaté výši.
Níž v oknech špičatých svit pestrých skel
o pozdní pobožnosti vyprávěl
a z nitra zněl i temný hymnus lidu.
Leč nad okny ve svatodumném klidu
hloub jímaje do lunných svitů rosť
tlum pilířů a fiál nebetyčných
i smělých oblouků a kružeb sličných,
jak báchorkový zkamenělý hvozd,
jenž v úchvatný zjev chmurné nádhery
své zdobné liany a větve splétal;
v nich míhaly se šklebné příšery
a květů křížových sad lepý zkvétal
tam, ku hvězdám kde tíhnul mocný štít.

Básník.

Chceš dovnitř vstoupit?

Pravda.

Nech nás mimo jít!

———

VI.

Teď palác širý upoutal krok obou,
jenž hrdě pjal své stěny, stářím stmělé,
se sloupy, balkony, říms hojnou zdobou
na římsonošů čupřinatém čele.
A nad branou, jež vedla do průjezdu,
dva nozi nesli v erbu meč a hvězdu.

Zář jasná z průjezdu i z oken plane;
však mezi spodky sloupů, telamonů
tká pozdní večer stínů hustou clonu.
A žena vetchá v kytli rozedrané
tam v šerém koutě schoulena se kryje
jak netopýr. Na zprahlé prsy vije
vyzáblou rukou robě stenající
a jiných dítek tlupa k ní se tiskne.
Když paprsk luny zabloudilý tryskne
na tento chumáč vpadlých, bledých lící,
zříš hrozný výjev srdcervoucí bídy
u nohou posupné karyatidy.

Ke vchodu povoz ozlacený hrčí.
Křik — skok — a před vozem, jenž vázne v letu,
dvě ruce suché, deset ruček trčí
a »Slitování!« stená z chorých retů.

Tu nožek dvé se na stupátko smeká
v hedbáví sněžném jak dvé lilií
a vděkuplná tvář, již kadeř měkká
jak ručej zlatých vlnek ovíjí,
ku bědné skupině se nakloňuje.
Kmit světel kočárových odsloňuje
zjev hrdě majestátní a přec něžný
ve třpytném rouše, s diademem kněžny
jak vidinu, již báje sad jen chová.
Lze postřehnouti mocné srdce hnutí
ve zraku ztrnulém a ňader dmutí,
na chvějném rtu, jenž vzdychá beze slova
Již ruka jemná v roucha záhyb sáhla;
však vrátila se prázdna, chvilku váhá;
skvost perel s šíje uchvacuje znáhla...
Tu přetrhla se v rukou šňůra drahá
a k zemi prší lastur slzy jasné
před tlupu zmámenou. Ve smíchu, pláči
teď honí, sbírají ty třpyty spasné
jak rozházené zrní havěť ptačí.
Než ustali od radostného díla,
v paláci zmizela jich dobrá víla...

Básník.

Toť cherub!

Pravda.

Pojďme za ním v sídlo skvoucí!

Zrak žádný nezřel ty dva stíny jdoucí
po schodech zářivých, soch dvojnou řadou,
jež svítaly z řas květných sněžnou vnadou,

po chodbách, jejichž mramor vykládaný
kryl koberec, děv perských rukou tkaný,
po dvoranách, kde pjala zeleň tropů
od lesklých stěn své listy lepotvárné,
kde záře lustrů plály ode stropu,
jak sterých hvězd a slunci shluky žárné.
Kol mužů hrdých sličné děvy, ženy
ve třpytu perel, v sametu a zlatě
tu líbezně se chvěly, rozmnoženy
odleskem hojné zrcadlové hlatě,
v níž míhaly se lahodné ty zjevy,
jak v zámku křišťálovém vodní děvy.
Jak v úctě bezmezné se k čelu čelo
zde kloní, ruce jak se tisknou vřelo,
co v obličejích přátelství a lásky,
co oddanosti vroucí v každém hledu,
co srdečnosti vane z každé hlásky
a každý úsměv sladký jako z medu!

A Pravda s poetou se tajně vpletá
v ten vábný rej, tím zemským nebem kříží,
kde jasné hvězdy vznešeného světa
vždy v nová souhvězdí se dělí, víží.
Zde mléčnou drahou v hustém roji plynou,
tam skupeny jsou menším, větším kruhem,
a v zákoutích, pod palem tlupou stinnou
pán dámě koří se, druh šeptá s druhem.
Muž s mužem tiše rozmlouvají stranou:
»Hle! jak tam hrabě v dumách čelo mračí —
niť novou asi, peklem samým tkanou,
do přediva svých černých piklů stáčí.
Jak okem nyní potměšile svítí —
již ovinul nás v duchu zhoubnou sítí!

Ó ďáble, netušíš, že blízka chvíle,
kdy rozervem' tvé přástvo potměšilé
a rozšlápnem' tě, pavouku ty pekla,
kdy s rozkoší — — «

Řeč ústa nedořekla;
neb hrabě s tváří laskavou se blíží.
Vstříc chvátají mu oba, v úctě před ním
dlaň tisknou na srdce i hlavu níží
a nadšeně ho slaví dechem jedním. —

Na křesle skvostném odpočívá žena
let břemenem i šperkův obtížená.
Klam ličidla chce marně líci vpadlé
pel navrátit, jenž mladou krášlil kdysi,
žár opojný zas vkouzlit na rty zvadlé —
spíš víc jen hyzdí ohyzdné ty rysy.
Pod tváří tou jak žhavá satira
ten vějíř velký, plný jarních květů
a brousících své šípy amorettů,
svůj laškující oblouk prostírá
ve zhublých prstech, na nichž prsteny
žhou různobarvých kamů plameny,
jak duholesklá křídla motýlů
na drsných hrbech lesních pahýlů.
A švarný dvořan, v jarním žití květu,
zří toužně na tu vděků mohylu,
jí koří se, dlaň suchou vine k retu
a šeptá vzdychaje o lásce, kráse,
o sladkém rtu, o ručce z úběle,
o chvíli, která svitem ráje zdá se,
o závisti, jíž blednou andělé —

Zde z nízké pohovky tré dívek vzhlíží,
jak s jedné snítky trojí poupě svíží.
Jich duška, jedva sladce porozvitá,
snem ještě dětským z jasných oček svítá,
a těžko říci, po které z nich stele
vděk nevinný víc rozkošného pele.
Před nimi mladý muž. On jedné hrouží
zrak žhavý v líc, kde broskve nach se zžíhá,
i zdá se, že v tom zraku láska touží;
a když se očko modré k němu zdvihá,
tu mníš i v jeho zamlženém třpytu
zřít první zábřesk milostného citu.
A druhé dvě, jež tulí se jí k boku,
nad vějíř kloní hlavinky své něžné,
smích tichý na rtech, nevinný sen v oku
jak za listem dvě konvalinky sněžné.
Strýc odveď mladíka. Již zmizel v davu.
A dívka rozhlíží se, vzpíná hlavu,
pak družkám s úsměvem se kloní k oušku·

»Hle! již se muška třepetá v mé síti!
Mní, že mi srdce plamenem již nítí —
Bloud! Málo krásy má, dost za to dloužků ..
Nuž, ať se marnivý v mé síti třepe,
mně zmírá u nohou a verše tepe
k mé zábavě, než dovzdychá se koše.
Ač raději bych měla za panoše
tam barona — Hle, jakou zkouší muku!
Zlou poručnicí svobodná je teta!
Jí, ubožák, tam líbá scvrklou ruku
a tajně, vím to, po mně touhou vzlétá!«

Dál kývají se s tajným šeptem, smíchem,
jak fialinky v jarním dechu tichém
a sem tam krutým šípem vtipu míří
ty hlavinky tři krásné za vějíři. —

Tak vyslechli, kol skupin tajně jdouce,
řeč mnohou ještě Pravda se svým druhem,
až umlknuli všichni zraky pnouce
v hloub síně, kde dav stanul polokruhem.
I vyšla pěvkyně tam hrdým krokem
pnouc nadšeně tvář krásnou s dumným okem
a sladcemohutný hlas zazněl sálem.
To bylo, jak by udeřil zvon svatý
v ty marné šumy v hymnu nenadálém
a rozvál třpytivé ty trety, laty,
vzduch nasycený světských vášní dechem
jak očistil by harf andělských echem
a v srdcích našel posvěcenou strunu
a povznesl je rázem k nebes trůnu.

Dech poesie vznešené se chvěl
v té písni pěvkyně i v jejím zjevu.
A dlouho ještě zástup v tichu dlel,
kdy zvolna zmlkajíce vlny zpěvu
jak šepot duchů dozněly kdes v dáli.
Pak zaduněla síní bouře chvály.
Pán lysohlavý k sousedu se kloní:
»Ó božské umění! Ó kouzlo hudby!
Ó krásna čaromoc! Jen ono roní
zář čistých slastí v temno lidské sudby!« —
Tak zněla slova nadšencova hlasná
a soused v zanícení hlavou kývnul;

jen Pravda spatřila, jak ctitel krásna
po vzletné řeči za rukou si zívnul.

Však jakýs hýřil obrátil se stranou,
kde muž stál mladý s lící zadumanou
v zem klopě zrak, ret ke rtu tiskna přísně:
»Jak nebeské ta nymfa umí písně!
Zda všim' si's diamantů půlměsíce,
jenž probleskoval mračnem její kštice?
Ten knížete stál asi dvorec hezký.
Ó dobře znám ty jeho tajné stezky.
Já míti ženu, jakou kněžna jesti —
ta sličná tvář, ten obrys vděkuplný
a z jejích očí svítá moře štěstí!
Jen jednou pohroužit se v jeho vlny!
Hleď, ty jsi pobožnůstkář, věsíš hlavu
a věčně kážeš o víře a mravu;
však u mne na skálu tvé zrní padá.
Ji pošli ke mně! V její zbožnost věřím
a bude-li mi vůdcem její vnada,
snad najdu cestu ke kostelním dveřím.
Když vídám ji, jak hlavu čarojemnou
před křížem, obrazem kdes tiše chýlí,
tu cosi zavlaje mou duší temnou
jak andělského křídla zákmit bílý,
tu s dogmaty se přízním, mravoukou,
a mním, že na světě přec láska čistá — —«

Druh zasmušilý hněvně máchnul rukou:
»Mlč! Kaj se! Nestoudný jsi atheista!«

Teď po pěvci se Pravda obrátila.
Ten za hýřilem tamo kvapí sálem,

kde zočil tu, jež venku před portálem
jej činem svým a vděkem uchvátila
Jak růže nejkrásnější v pyšném věnci
tam kněžna září mezi urozenci,
všech zrakův obdiv připínajíc k sobě
Kdo poznal by, že šňůra perel schází
v těch nesčíslných drahokamů zdobě,
jež roje bájných světlušek jí sází
na luzná ňadra, vlasů světlý pramen,
pod ouška růžová, na sněhy ramen?
Však nejvzácnější klenoty jí skýtá
pel cudnosti, jenž dřímá v obličeji,
zář dobroty, jež z tichých očí svítá,
sny zbožnosti, jež kolem ní se chvějí.

A po boku té čarokrásné ženy
choť její kloní pohled zamlžený
a jedva slyší, o čem řeč se snuje:
že v paměť dne, jímž vzchází Pravdy vláda,
sbor lidumilný šlechta sestavuje
a náčelnicí kněžnu sobě žádá.

Leč ona čest tu přijmouti se zdráhá,
až posléz vece, k nebi točíc hledy,
v nichž perlami se třpytí citu vláha.
»Nuž, přetěžký ten úkol přijmu tedy
a k němu silami se připnu všemi
Jak tíha skal to moje srdce kruší,
jak ostrý meč to proniká mou duší,
když pomním, co je bídy na té zemi,
co nešťastníků v nouzi lká a hyne,
co rukou zoufalých se k nebi vine

Před chvilkou zřela jsem, jak žalů tíže
máť sedmibolestnou k mým nohám strhla —«

»A než jsem vyňal sáček« — vpadl kníže —
»má choť jí perly svoje na klín vrhla.«

Na lících kněžně růže studu pučí,
tvář klopí se a zrakem chotě kárá;
leč kolem ní již hlasná chvála zvučí
a v očích obdiv nelíčený hárá.
V tom sluha v zlatém premování hustém
zve na zákusky panstvo. Všechno vstává
a v komnatu se bere s šumem, šustem,
kde spousta pamlsků je očekává.
Jdou vzrušeni, za úvah ještě pilných
o velkých záměrech svých lidumilných.

Pravda.

V líc šklebnou sokyni své věčné patřím
Jak chechtá se, když chválí tito lháři
svou štědrost, lidumilnost, lásku k bratřím!
Žhou poličky ta slova na mé tváři.
Ti smějí tklivě mluvit o soucitu,
kdož ve svých komnat pohádkovém třpytu
na měkkých polštářích, dlaň línou v klíně,
a při lukullských mísách vrchovatých
pít dovedou pot bratří z číší zlatých
i slzy jejich v drahocenném víně,
den ke dni růže rozkoší si sbírat
a žíti v marných hrách neb nudou zmírat —
kdy bližních ston jim bije v pyšné domy,
kdy na prahu jich bída ruce lomí

a zimní bouře, která v sen je hýčká,
tam v ledy mění hladných dítek líčka!

Básník.

Než pamatuj, zda moc, jež světy řídí,
tak sama nestvářila osud lidí?
Vždy na zemi se světlem stín se střídá
a srdce lidské blaho zná i muku —
tak na věky snad bude v lidstva shluku
tu rozkoš jásati, tam skuhrat bída.

Pravda.

Ty zíráš na svět chmurou svého věku.
Než buďsi! Jestli strádat jedni mají
a druzí poznávat jen země vděků —
nechť aspoň tito ku pravdě se znají!
Nechť sobectví, jež zovou svojím právem,
vždy odívají vlastním hrubým hávem,
ať nezhalují jeho lstivé vrásky
na posměch bídě maskou sdělné lásky
a slzy nad osudem bratra svého
ať tklivě necedí do šampaňského!
Nechť obětovnost nelhou chlubným retem,
když rozmarem neb vratkým citů vznětem
kdys na klín žebračce své perly vmetou,
jež jindy nevěstce do vlasů vpletou!

Básník.

Než ona kněžna — třeba na ni metá
sluj lidských rozporů mrak charých stínů,

jak sněhobílá růže v temnu zkvetá,
na skráni sladkou dumu serafinů.
Ty skvosty, které k nohám bídy cizí
pod rukou soucitnou se zablýskly —
zda nebyly to perly citu ryzí,
zda z čistého jí srdce netryskly?
Zda ona tvář, s tím rajským očí svitem,
můž' hostit jedinou jen črtu klamnou?
Jen ctnost a dobro může dlíti bytem
v tom jasném zjevu andělském — —

Pravda.

Pojď za mnou!

Jdou po kobercích jemných řadou síní
v odlehlou komnatku, kde v rámci malém
vkus divy tvoří. Řásné listy palem
jak jeskyni zde vábný koutek stíní;
v něm šeptá vláhy trysk; sem nezabloudí
šum společnosti; do tiše a stínu
jen k osamělým snům a šeptům loudí
ta skrýše z hedbáví a muselínu.

Hle! kněžna zde. V tom koutku polostmělém
o mušli z mramoru, v níž trysk se čeří,
jest lehce podepřena luzným tělem;
dlí v čerstvé zeleni, ve snivé šeři
jak rusalka, jež vyšla z peřeje
a dosud nese třpytné krůpěje
na hebkém rouchu, v šíji, na kadeři —
to démantů jsou kmity drahocenné.

I tváře kouzlo rusalčí teď šíří,
zvou k rozkoši; vznět vášně nezkrocené
ve zraku andělském teď blýská, víří.
A změněn tone v jejím čarokruhu
muž onen přísný, tváře zasmušilé,
jenž kázal mravnost hýřivému druhu.
Teď oko žhoucí, sladkým chtíčem zpilé
do řasy z atlasu se lačně vpíjí,
z níž obrys vlny opojné mu kyne —
To k Nymfě roztoužený Faun se šine
a napřahá již dlaň po svůdné šíji . . .

Tu paní ucouvla, přes rubín ústek
prst ostražitě sklenul něžný můstek;
leč jak tůň zářná sladkých mysterií
zrak opojně vstříc vyvolenci plane,
slib větší příští rozkoše mu dává,
vír nejsvůdnějších představ rozpoutává
a ze rtů chvějících se šepot vane:

»Zde nejisto! Již opusť moje sledy!
Klíč tento přijmi! Brankou, kaple chorem
znáš cestu opuštěným korridorem —
tam v půlnoc shlédne nás jen měsíc bledý . . .«

Tvář básník odvrátil, řka s těžkým vzdechem:
»Pryč odtud! Pryč!« — A z komnat vyšli spěchem.

Když zírala k nim zase hvězdná báně,
zpět Pravdy dlaň se vzpřáhla k pyšné bráně
i zachvěli se hněvem její rtové:
»Hle, bozi světa, jenž se vyšším zove!

Ať s erbem nicotným, ať beze znaku,
lži pozlátkem jest jejich nádhera,
lež na rtu jejich, v čele, tváři, zraku,
lží jejich život, bytost veškerá.
Lží vypjali se nad zástupy bratří,
lží třímají dav slepý za otěž,
na skvoucí štíty jejich sídel patří
jen jeden nápis: Sobectví a lež!«

VII.

Muž z paláce kol chodců tajných kráčí.
On, měšťan vážený, na křesle drahém
před chvilkou zmíral pokorou a blahem,
že panstvo vznešené s ním kvasit ráčí,
že kněžen oči milý vzhled mu přály,
a s pýchou tajnou v tom se slonil třpytě,
co zatím hrdí urozenci skrytě
nad hostem z lidu nejapným se smáli.

Básník.

Znám toho bracha. Svědčí rázně v klubu,
že pevná hrdost volné muže zdobí
a statně vesluje tam proudem doby,
rum předsudků všech metá přes palubu;
však za hrst cetek, úsměv milostivý
rád před mocnými páteř hbitou křiví
a mním, by mohl koupiti své skráni
sfér vznešenějších lichou aureolu,
že dal by jmění svoje bez váhání,
dům onen krásný a svůj princip spolu.

Pravda.

Ba, krásný dům! Jak malebně pne vzhůru
ten výstupků, hran, štítů divný zmatek —
dob minulých to vzácný pozůstatek!
Má v líci středověku snivou chmuru,
leč v jeho nitru jiné, lepší časy
strou vzdělanosti, jemných mravů jasy
a měšťanstvo tam volné v ryzí síle
jest hrdo, šťastno ruchem zdárné píle.
Pán domu arci — pravíš — duchem jiný;
než pohledněme za ním do rodiny!

Řad pokojů. V nich ještě světla hoří.
Tu leckde vidět neladnost a vadu,
však jeden prostor klenotnici tvoří,
kam shrnul dům svou všechnu zář a vnadu.
Jak v paláci tu přepych vládne málem;
ba skoro těsno nádheře té různé,
jež pestro všude nakupena sálem:
tu v koutě zápasí o místo různé
skříň baroková s tlumem jiných kusů,
jež provedeny po gotickém vkusu;
tam antika se tísní v jiném rohu —
jsou ukázky zde věků všech a slohů.
Lesk zlata, stříbra rozsypán tu všude
a na čalounech žárných v barvotisku
mnich zkoumá mošt, chán vraždí odalisku,
třpyt lagun sní, žhou Alpy krvorudé.

I společnost tu shromážděna četná,
dav pánů v černi, pestrý zástup dam

v rouch pyšných ozdobě jak tlupa květná,
z níž rosou leckde blýská drahokam.
Vše žezlu mody horlivě se koří,
ač místy přál bys jemnějšího brusu —
to péro zde snad příliš rudě hoří
a malba vějíře tam prosta vkusu.
Leč na všem odlesk vyšších stavů zříti;
vše snaží se brus onen třpytný líčit,
tvář stejně maskou vážnou, smavou krýti,
vlas čechrat stejně, stejně malík týčit
a mluvit stejně sladkohluchým tónem.

Dí Pravda šeptem: »Buď mi ciceronem!
Viz muže onoho! Tvář mírnost čirá,
než s prsou blýská kyrys bohatýra,
knír krutý stíní ostýchavé rety,
kol ramen vlají skvoucí epauletty
a palaš s boku blýská, přilba stranou
tká v chochol fantastický celou duhu —
Rci, jaké voje v takém lesku planou?
Jak zbloudil Mars ten do tichého kruhu?«

Básník.

Ah! Bednář nevinný, jenž k poctě tvojí
dnes opásal se lepenkovou zbrojí,
v níž pro potěchu dětem straší vrabce.

Pravda.

Ó, ó! Tož hračka neškodná, jíž halí
hruď hrdou volný občan v lesklé střapce,
by žoldnéřem se jevil aspoň z dáli.

Tam švarný jun! Leč k ozdobě mu není
ten účes, šat a směšné opičení
po mravech šlechtických. Ta ruka ženy
as práci nezvykla; duch málo zušlechtěný
zří z jeho tahů. A zrak hledí matně,
tvář jako nudou malátně se chýlí —

Básník.

Však chrabře pívá šampaňské a zdatně
po sportu panském do holubů střílí.

Pravda.

Jak princezny se skvějí šatem, vnadou
ty dívky dvě. Leč mluví divnou řečí —

Básník.

To cizí řeč; jen přízvuk špatný kladou.
Jsou vychovány po cizinsku s péčí
a pyšní se, že takto žvatlat umí —
má škodu malou, kdo jim nerozumí.

Pravda.

A časem též se cizinkami tváří?
Lež kolkol. Kýváš, laškovný jich druhu,
ty krásný papoušku tam v lesklém kruhu
a svoje »Bon jour!« meleš, pestrý lháři?

Dál pěvec Pravdu sálem doprovází.
I naslouchají. Někdy kolem ucha

šíp klepů zafičí. Řeč jinde hluchá
zní ševelením ošumělých frází.

Pravda.

Rci, pěvče, kde tu zábavy jsou ducha?
Kde díla umění? Kde knih je skrýše?

Básník.

Tam za okrasu v pyšných vazbách leží,
jich listy bělem panenským se sněží.

Pravda.

Již dosti viděla jsem. Pojďme výše!

VIII.

Výš domem stoupají. Tu v nočním šeře
jas chodbou svitl; rozlétly se dvéře
a pyšná komnata se jeví oku,
kde na stole ve váse skvostné strmí
směs květů vzácných prostřed jemných krmí
a třpytných sklenek zámořského moku.
Sbor hostí vybraných se baví v kole —
víc vkusné nádhery tu nežli dole!

Tu služka k vyfintěné paní šeptá,
jež zašustila v chodbu: »Pekař reptá,
chléb nechce čekat —«

Zlobu v tichém hlase,
si dupla paní: »Bídák! Co té chátře
již výdělku jsme dali!«

Pravda.

V dolním patře
lhou vznešenost a bohatství ti zase.

IX.

I pod střechou nahlédli do brlohu.
Tam žebrák rámě pod halenou skrýval,
s níž rukáv prázdný žalostivě splýval,
a cárem obaloval zdravou nohu,
pro sebe mumlaje: »Dnes chytře též
ze vjezdu svaté Pravdy těžit musím;
co chromec bezruký to ještě zkusím.«

Pravda.

I ten —! Ó truchlosměšná bídy lež!

X.

Níž sešli zase. Noc se chodbou šeří.
Na schody sejdou v zadu z oněch dveří!
Již došli k nim a z lehka otevřeli;
leč couvli rázem: v jasném lampy svitu
do jizby střízlivé a nudné zřeli,
kde suchý muž se tyčil u pulpitu.
Kol něho listin zaprášené kupy
a před ním strměly knih šedé tlupy.
Vzal časem některou a v bystrém letu
prst kostnatý se mezi listy kmital,
až pevně zabodl se v jednu větu;
pak s lící vítěznou muž péro chytal,
jež papírem jak vichr plání spělo,
a v obličej se lstivé vrásky vryly,
rtem zahrál úsměv chytrý, potměšilý;
tu s gestem důstojným zas vypjal tělo,
dlaň napřáhl, spěl vůkol vážným zorem
jak v řeči dojemné před slavným sborem.

A v koutě pološerém socha pne se,
jíž páska tuhá oči obetkává,
dlaň jedna meč a druhá vážky nese.

Pravda.

Zpět! Zpět! My zabloudili k muži práva.

XI.

Když poznovu se nesli ulic šumem,
vřesk, rachot bubnu doletěl jim k uchu
a k nároží je zvábil davů tlumem,
kde písmem obrovitým v šerém vzduchu
ze světel pestrých »Doktor Buňka« hoří.
Chlap s kuklí strakatou tam v buben třískâ
a hlasem ochraptělým v zástup vřískâ:
»Sem spějte, všichni trpící a choří!
Zde pomoc všem a věčné zdraví kyne.
Hle, doktor Buňka, který v lidstvu celém
svou neobsáhlou učeností slyne,
všech neduhů a hlíz je léčitelem!
Zde vizte diplom almae matris slavné,
tam žasněte nad valným spisů řadem,
jež velkých jeho myšlenek jsou skladem
a svědky bádavosti neúnavné.
Kdo rýmou, hostcem, migrénou se soužíš —
pilulky Pravdy, jeho výtvor, kup si!
Kdo ztratil's chuť, po spánku marně toužíš —
pilulky Pravdy, perlu léčiv, kup si!
Kdo žádáš léku pro vadnoucí plíce —
pilulky Pravdy, vědy triumf, kup si!
Kdo zbaviti chceš pih a vrásek líce —
pilulky Pravdy, zázrak světa, kup si!

Kdo na churavé nervy sobě stýskáš —
pilulky Pravdy, novou sílu, kup si!
Kdo šedivíš neb lebí hladkou blýskáš —
pilulky Pravdy, mládí návrat, kup si!
Kdos hypochondr, nenávidíš ženy,
kdos rozervanec žitím přesycený,
kdo zapomětliv, slabé mysli, hlup jsi —
pilulky Pravdy, vrchol všeho, kup si!«

A na lešení pestrou látkou krytém
za stolem velkým tučný mužík stojí
od hlavy k patě obdán aksamítem
jak doktor Faust ve starodávném kroji.
On rovná před sebou knih tlustých řadu
i spoustu pestře malovaných krabic
a důstojně si hladě vážnou bradu
tak řeční v kole služek, dětí, babic:
»Můj duch se hroužil v hustý závoj tmavý,
jenž halí mysterium života,
a bádal, řešil, zkoumal bez únavy,
až náhle břeskla spasná jasnota:
mně zjevila se v blesku mocná víla,
jež hýbe světem — životní to síla;
já lapil ji a zaklel v jemný prášek
a shnětl umně v divotvorný hrášek.
Hle! v této něžné kuličce je skryta,
jež sílu, svěžest, zdraví, krásu skytá.
Jen vizte na mně samém její divy:
tu kyprost údů, červeň obličeje;
hrá veselím duch pružný, čilý, živý,
i sladká Venuše mně, starci, přeje.
Zde vizte děl mých slavných valné šiky,

v nichž dotvrzuju sterým důkazem
svůj vynález, své drtím protivníky.
Na věky, šťastno mojím odkazem,
mne lidstvo dobrodincem bude zváti.
Jak chceš, můj objev — závistníku — tup si,
však chceš-li mým se chvalozpěvcem státi,
pilulky Pravdy za dva groše kup si!

Básník.

Ó věda nebohá! Ji drze smýká
již po ulicích vozík dryáčníka!

Pravda.

Klam učený — jen proběř kronik listy! —
již astrology sytil, alchymisty.
Tu z toho řeční zisk. Leč v kole druhů,
již nad ním lají, rdí se, ruce lomí,
se rozhledni! Jak vesele v tom kruhu
klam kvete vědomý a nevědomý!
Co lží se učeně tu hlásá, píše!
Věk tento shlíží v hrdém usmání
na bludy zašlých pokolení s výše,
jak byl by dostih' vrchol poznání,
a zatím tápe ještě v hustém mraku
a braku dosti vleče v chudém vaku!
Čas příští shlédne v útrpném jen smíchu
na leckterého nadutého obra —
Věř, pro marnivou vědatorskou pýchu
pilulka trpké pravdy časem dobra.

XII.

Zní píseň bouřlivá, hluk četných kroků,
jde zástup nadšený, žár v každém oku,
ve svitu pochodní se prapor skví,
v němž tkáno: Volnost, rovnost, bratrství.
A s pěvcem Pravda spěje ku náměstí
pod rouškou mlhy v šumném průvodu,
jenž spoustou květů, stuh a ratolestí
jde ověnčiti drahou Svobodu.

Ta v sádře naspěch utvořena krásně
tam k nebi strmí, kolos velkolepý,
jak podobou ji daří malby, básně:
Pout spadlých zbytky nohou mocnou třepí;
meč jedna, pochodeň pěst druhá svírá —
zde z pochodně se znímá živý plam
a plachou září postať obestírá,
jež hrdosměle tyčí ku hvězdám
skráň sličnou s volně rozpoutaným vlasem,
kde čapka Frýgů kmitá rudým jasem.

U nohou podoby té obrovité,
jež velebně tu nočním šerem svítí,
stůl na tribuně, rudým suknem kryté,
a na stole je sklenku s vodou zříti.

Za stolem stojí řečník suchý, starý,
jí pokroutky a rovná okuláry.

On za časů, kdy volnost byla v modě,
psal mnohou tlustou knihu o svobodě;
než kdy boj zaplanul o práva lidu,
vtáh' růžky své jak hlemýžď do skořápky
a boj když prohrán, kryl se s tichošlápky,
žil přírodě, překládal Aeneidu,
a mocným skuhral s nahrbenou šíjí,
že pěstil svobodu jen v theorii.

Teď vlna příznivá jej opět vznesla...
Hle, šedý bojovník za svatá hesla!
A s obdivem sto zraků vstříc mu plane,
an mluví v řeči pilně studované:
Vždy pravda vítězí! Dnes v její záři
zas padlá svoboda se tyčí z hrobu —
tou chvílí bohatě nám splácí stáří,
co trpěli jsme za ni valnou dobu!
Ó, volnosti, ty ubíjená věky
i vítězná, kdo sčítá tvoje reky?
Kdo přehledne to valné krve moře,
z níž vycházela's, z červánků jak zoře?
Kdo procítí —

A takto dále řeční.
Jsou za konec mu posluchači vděčni.

A volá ještě v bombastickém vzletu:
Nuž, Svobodu již zdravte mořem květů!

Tu v rukavičkách bílých, s černým šatem
sbor vážných pánů na tribunu spěje,
tíž věnců v rukou, hedbáv stuh se chvěje,
v nichž řádky vzletné vetkány jsou zlatem.

V jich čele řádem, lysou hlavou září
muž obrovského břicha, správní rada,
jak hráchy slzy plynou tučnou tváří
a pohnutím se chvěje trojná brada.
On skvostným věncem vzhůru k soše mává
a volá nadšen: »Vítej, dcero nebe!
Tvým zjevem krásný, zlatý věk nám vstává,
jak ptenci jaro pozdravujem' tebe!«

Továrník.

Pryč s copem cechovním! Buď volnost zisku!

Venkovský lichvář.

A dělitelny buďtež selské lány!

Dodavatel

A státní zakázky nám buďtež přány!

Theoretik.

Buď volnost ve všem!

Novinář.

Hlavně volnost tisku!

Právník.

My vypracujem' zákonníky nové!

Tak hrnuli se dále nadšencové,
své věnce pyšné k nohám sochy nesli
a nítili dav plamennými hesly.

Tu k lešení se kdosi prodral z davu,
dvojbarvý věnec vznáší nade hlavu
a volá: Jménem národnosti svojí,
té ubohé, již dosud v lítém boji
vy, plémě mocnější, jste tiskli k zemi,
sem kladu věnec, vítám volnost zlatou!
I nám rozváže peruť věky spjatou,
že nebudem' již cizích otrok němý,
leč v řeči rodné, po způsobě vlastní
chcem' závoditi s vámi volni, šťastni!

Než jak by zadul vichr nepříznivý
na mořskou pláň, tak muže toho zjevem
byl vzrušen dokola ten příboj živý,
výš', výš se čeřil, hlasněj' šuměl hněvem,
blesk záště z očí šleh', nad tlupy šeré
se vznesly pohrůžlivě pěsti steré,
řev zloby, potupy řeč onu dusí:
»Pryč s chámem! Věnec rozsápejme v kusy!«

»Proč tento hněv?« muž s věncem dolů volá.
»Či vaše svoboda má dvojí tváři,
z níž na vás pravá její podstať září,
a k nám se mračí tyranie holá?

Tu volnost vymyslil jen mistr klamu,
jež rukou jednou lidské právo dává
a druhou béře naši bytost samu,
cit vrozený a řeči svatá práva.
Rci, starče ctihodný, jenž's kouzlil kdysi
nám obraz volnosti před toužné zření,
rci: svého idealu božské rysy
zda poznáváš v tom bídném zpitvoření?«

Tu stařec chvilku rozpačitě mrká,
své brýle rovná hned, zas vody srká,
až lehce zapýřiv se v odvět vece:
»Jest in abstracto volnost ke všem stejná,
však in concreto třeba lišit přece.
Nám velí hrdá meta světodějná
vás, nižší kmen, svým duchem vyšším vznésti
a vaší posilou v lesk plný zkvésti.
Nechť lichý vzdor váš z násilí nás viní,
v té věci úkol vznešený nám káže
nad volnost poslání své cenit dráže
a vnutit vám své řeči dobrodiní —«

»Jak šlechetné!« dí onen v hořkém smíchu.
»Však proč pak zápal pro svobodu lžete,
proč místo sochy té sem nevypnete
svou hrabivost a národní svou pýchu?
Hold takých přátel svobodě se rouhá
a nadšený váš průvod fraška pouhá!«

Tu z dola orkán hněvu zaburácel,
kol muže zakypěla vřava vzteklá

jej rvala, tepala, od sochy vlekla,
až ztýrán v chumle zuřivé se skácel.
A deštěm květů sprchl na vše strany
za šprýmů hrubých věnec rozškubaný.

Tu kdesi vzadu nová bouř se nítí.
Tam prapor cáry červenými kane
na drsné tváře, vlasy pocuchané,
pod nimiž oči rozjitřené svítí;
kyj mnohý trčí nad zedraným šikem,
i kosa, píka semotam se blýská,
dvé rukou začerněných v buben tříská,
blíž dav se valí s ohlušivým křikem:
Pryč s vádou plemen! Všichni k sobě stůjme,
své pravé škůdce svorně zaplašujme!
Kým právem k soše posvátné se třete,
vy svatokupci! Ku svobodě lásku
vy jenom pro svůj zisk, svůj prospěch lžete!
Sem, lide! Zažeň hrabivou tu chásku,
jež berouc za pláštík své tyranie
cár lžisvobody, ze tvé bídy tyje!

Proud útočníkův obuškem a pěstí
ke stupňům řečniště si průchod klestí.
Již panstvo vážné na útěk se dává,
i řečník zmizel v davu rozbouřeném,
jen krásnou paruku jim nechav plenem,
jíž jako skalpem hrubý vítěz mává.

Hlasy z lidu.

Jsme vítězi. Ať Petr slavnost řídí!

Jiné hlasy.

Chcem' Pavla vůdcem! Petr ať se klidí!

A rozbouřeno dvojím různým větrem
to moře lidu semotam se zmítá.
Pryč s Pavlem! hučí zde, tam: Vari s Petrem!
a v zápasících klubka dav se splítá.
Kol sochy velkolepé se všech stran
lid nesvorný se tepe v půtce ryčné
jak bouře vln kol výspy nebetyčné;
tu tlakem zástupův a deštěm ran
hle! uvolnil se podklad kolísavý
a socha vrávorá — Vše prchá s křikem —
Však již se kolos řítí v husté davy
ve hřmotném pádu gigantickým dříkem,
tlum lidu sráží rozbitými ňadry,
mrak prachu bílého z té spousty vzlétá
a všechno halí — —

Pravda.

Po svobodě veta,
a štěstí jen, že byla z pouhé sádry!

---

*

XIII.

Pravda.

Nuž, dále nech nás poutí trudnou jíti,
na kterou měsíc lhář nám vhodně svítí.
Zář jeho klamná samotna již vládne
nad městem setmělým a spící nivou,
tká stříbro falešné a krásu lživou,
kde vidíš chudou zeď a bláto za dne.
Jak lidská společnost! I ona vine
lži třpytnou roušku na své stránky stinné:
Co nízkých pudů, vášní, mravních kalů
se kryje za šlechetných citů jmény
a maskami, jež svůdně vyfintěny
nejčistším leskem svatých idealů;
vznět pro víru a pravdu, pro svobodu,
cit práva, dobro, láska k vlasti, rodu —
vše pouhým zbožím pro zchytralé kupce,
ze všeho pro lid věřící a hlupce
dav šejdířů si robí duté modly,
v nichž pletichy své předou sobci podlí!

Básník.

Tvář věku našeho lež hyzdí mnohá.
Leč v jednom útěcha: že pevně k předu
po dráze lidskosti jde jeho noha,
že blízka již se objevuje hledu
zář nezkalená ryzí humanity —

Pravda.

Nuž, nahledněme v její slibné třpyty!

——

XIV.

Vůz mrakový je pojal v nitro tmavé.
Kol jeho paprsky jsou blesky žhavé
a zápřeží mu slouží spousta kání,
vran krákajících, havranův a supů.
Již nesčíslných křídel třepotání
vůz povzneslo nad věží snících tlupu
a přes nivy a hory šerým vzduchem,
s ním zavichřilo v dálku nočním hluchem.

Pod nohou jejich prchal ve hluboku
kraj nezřetelný s matným stříbrem toků,
až posléz mračno krkavcův a kání
se sneslo s vozem k neobzírné pláni
a s divým skřekem rozletlo se kolem,
svých druhů rozmnožujíc chmurnou chasu,
jež nad krvavým, zpustošeným polem
se shromáždila k pekelnému kvasu.
Vůz povětrný rozplynul se mrakem
a bledé šero, první posel zoře,
na smutném luhu osvětlilo spoře
zjev příšerný před ustrnulým zrakem.

Srp záhuby tu skončil žatvu hrůznou:
Kam oko sáhá v širodalném kole
jak snopů spousta mrtvol na mrtvole
se kupí polohou a směsí různou,
zde po jednom, dva přes příč, v místě mnohém
těl hromada, jak vzrůst by chtěla stohem;
krev mákem vlčím protkává ty klasy,
kde místo vrabčíků shon dravců kvasí.

V tom obraze črt každý hrůzou vane;
zde jeden odvrací ti líce zbledlé
a strašnější hned oko mrazí vedle.
Zříš siných tváří rysy potrhané
a sklenné zraky vytřeštěné, lebi,
v nichž rána palašem se děsně šklebí,
zříš těla bez hlav, rozdrcených údů,
zříš prsty křečovitě vryté v půdu
neb svírající ještě pistol v pasu,
koš břitké šavle — běsný zápas věstí
ve ztuhlé onde, ledovaté pěsti
ten hustý chumáč zkrvácených vlasů...

Vše krví potřísněno dálnou nivou.
Kol trupů mnohou kaluží se šíří,
na přílbách, zlatém třepení se pýří
i kadeřemi, padlých koní hřivou;
jí rdí se děla roztříštěné lůže
i bubnu strakatého puklá kůže
i žerď, již třímá praporečník padlý,
i zbylý na žerdi kus pestré látky,
i tráva zdupaná i kvítek zvadlý —
krev barví do ruda ty širé jatky,

kde pobitých se kupí statisíce — — —
V lem pláště básník zahalil své líce.

Pravda.

Hle, lidskost velebená věku tvého!
Kde v knize dějů minulých jest blána
jak tato krve oceanem psána
pro věčnou hanu rodu člověckého?
Sem tisícové krutým bičem štváni,
by omámeni polnic, bubnů skřekem
druh na druha se řítil s'epým vztekem
a vraždil bez oddechu, slitování,
by krví bratrů koupali své ruce
a divě jásali k jich smrtné muce —
I satan ustrnul! — Ve chvíli jedné
v prach klesly spousty lidu nepřehledné,
bez počtu mladých životů zde zvadlo,
bez počtu srdcí ohnivých tu schladlo,
bez počtu hrdých nadějí tu skláno,
a něžných, svatých citů rozdupáno,
žal nekonečný zplozen. Hvězdy trnou
nad země obrovitou rudou skvrnou,
z níž stotisíců krev se vzhůru kouří
a strašné kletby k nebes trůnu bouří...

A kdo zde rozestřel ten obraz pekla?
Proč zpuštěn kraj? Zač krev ta valná tekla?
By trůnu některého lesk se zmnožil,
by národ opojil se marnou pýchou,
by jho své na šíj' sousedovi vložil;
snad zájmem, ctí neb jinou třásní lichou

svůj zločin ověsí, ba zneužije
snad samu lidskost — děsná ironie!

Viz, kterak génij lidskosti tam v dáli
nad hrozným divadlem tvář smutnou halí,
jak zraky odvrací od rudé země!
Slyš, jak mu ze rtů vane povzdech hoře:
Ó lidstvo, z toho krvavého moře
jak daleko, ach, daleko máš ke mně!

Leč uvidíš, jak národ, jehož skráně
laur opne vyrostlý z té strašné pláně,
jak lid ten vítězný ve zpupné pýše
brk supům vytrhne, jimž schystal kvas,
a čerstvou krví v desky dějin vpíše
své dnešní slávy nesmrtelný jas,
jak bude hrdě shlížet na sousedy,
že hrubou silou tolik rozsil bědy,
jak vavřínem tím zkrvavělým zpitý,
ač vychloubá se květem humanity,
na lebkách nepřátel svých křepčit bude
a vyličovat zaníceným retem
den tento strašlivý, ty nivy rudé,
jich jména vštěpovat svým útlým dětem
A slavit budou jeho pěvců lýry
jak duchy velebné, jak bohatýry
ty, kteří vedli ku vraždění dav,
ty, kteří hnáni na jatky jak brav!

XV.

Jak čilý život kypí přístavem!
Směs postav, krojů peřestá se míhá
v lan, stěžnů, plachet hvozdu třesavém,
kde časné jitro první svity zžíhá;
i na břehu, zkad páky jeřábů
sta beden sypou v nitra korábů.

Loď veliká pne hrdě stožár k nebi
a roztouženě vlajkou třepetá;
děl jícny z boků zářivých se šklebí
a hruď jí krášlí nápis: Osvěta.

A s břehu hlahol šumné oslavy
ji zdraví na posled, sto šátků mává,
an řečník s reky smělé výpravy
tím slovem nadšeným se rozžehnává:

»Ó lodi šťastná, duch můj dráhu stíhá,
již mořem vyryje tvůj smělý kýl
a v nedohledném daleku se míhá
tvé pouti klopot plné krásný cíl!

Hrst smaragdů tam padla z boží dlaně
v klín moře sličného: tlum atolů,
jimž zeleň tká nad koralové skráně
šperk řásných vějířů a chocholů,
jež bleskem nebes jižních prozlaceny
ráj stíní tajně zemi navrácený.

Tam úsměv jara věčného se třpytí
na tváři luzné přírody, jež věnce
tká sobě z ohňů báječného kvítí
a v živé drahokamy zdobí ptence
i motýle a v dosah ruky lidské,
jíž práce neznáma, pod listů řásní
v dar věsí sladké plody gigantické,
jež božskou rozkoší jsou oku, dásni.

A stínem listů obrovských se šeří
chýš upletená z větví; před ní sedá
dvé postav ztepilých, jichž těla hnědá
jen skrovně halí pestrá zdoba peří.
Jak prarodiče žijí ve svém ráji;
leč jako zvěř jen pudy svoje zkájí,
ni slabě nekmitá jim v duchů tmavu
zář blahé osvěty a jemných mravů.
Ty, korábe, jim neseš žití jiné,
dum vznešených a citů nový svět —«

Couv' mluvčí před plavcem, jenž k lodi šine
žok perel skleněných a pestrých cet —

»K těm dálným výspám ztraceným se blíží
tvou světlou brázdou vzdělanosti duch —«

Řeč přehlušil tu soudků hřmotný ruch,
v nichž spousta líhu v lodní hruď se níží —

»Již, posle osvěty, spěš jasnou drahou,
šiř duchového světla obvody
a vzdělanosti přiveď v náruč blahou
ty opuštěné dítky přírody!

Spěš! Bezpečně jak Argo budeš plouti,
vždyť lidstva strážný duch tvé žehná pouti!«

Již k letu hrdému se plachty šíří,
v loď osvěty se berou pionýři:
tu podnapilý plavec tabák žvýká,
a vzhlédá schytralá tvář obchodníka,
tam vojáci se kupí, dobrodruzi
a v temných řízách různých církví sluzi,
jenž bible, růžence na prsa tisknou
a časem na sebe zlým zrakem blýsknou.

Pravda.

Ó lodi, na břeh tichý doneseš
víc věru pekla žhavého než nebe
a s jasem osvěty tu velkou lež,
jež nitro lidstva vzdělaného střebe!

XVI.

Terč zlata bájného se vznáší z moře,
štít boží, světlem nadpozemským hoře.

Zrak upírajíc v tyto svaté plamy
dí Pravda k básníkovi: Po kraj samý
jsem prošla zemi — Rci, mé pouti druhu,
co květů svých jsem našla v jejím luhu,
co medle z písku jejího a bláta
jsem zdvihla zrnek poctivého zlata?
Či mám se na výpravu vydat znovu?
Mám ještě pátrat po tom vzácném zlatě
pod sivým doškem vesnického krovu?
Lži méně najdu snad — lež v jiném šatě —
však pravdy jistě míň, než hledám v zemi.
Pouť moji končuje tvůj souhlas němý.
A tys jen vnímal povrch toho ruchu,
jak smrtnému se jeví zraku, sluchu —
což kdybys vnikal se mnou v ňader skrýše!
Jak mnohý ještě lichý škvár by ztratil
pel zářivý, jenž povrch jeho zlatil —
Ach, lidstvo daleko jest mojí říše!

Básník.

Víc, než jsem pojal okem, uchem těla,
tvá blízkost sama zjevila mé tuše;
tvým dechem slední mha se odechvěla
se zjevův okolních i vlastní duše.
Teď vidím zřetelně lži bezdno tmavé,
jež zeje kol; zřím, kde co čisté, pravé,
že k šalebnému aspoň sahá jménu,
jímž přilhává si vyšší lesk a cenu.
Než jasně též u vlastní nitro svoje
zřím skroušen, k tobě vzhlédnouti se boje:
lež také v ňadrech mých, v mém srdci hnízdí
i zlato těchto strun svým rezem hyzdí.
Slyš moji zpověď: Pouhá slávy žízeň
mou ruku často k těmto strunám vzpjala,
ne svaté nadšení a boha přízeň,
jež píseň hluchá pokrytecky lhala;
jí chvěly často vzlety, touhy, boly,
jež byly cizí nitru mému — Zbavím
skráň nehodnou té liché aureoly
a přílbu manů tvých si v čelo vstavím:
Již umlkne můj zpěv, jenž klamné svity
stlal bídným světem, slavil mrzké děje,
jenž vkládal velebnost a rajské city
tam, kde jen páchne rmut a prázdeň zeje.
Jen tobě, Pravdo, služ můj život příští!
Hle! vrhám do moře svou lživou lýru —
již o bok srázné skaliny se tříští,
již utonula v pěnícím se víru.

Pravda.

Co's učinil? Nechť časem lichá tříseň
tvé struny clonila, přec mého kraje
pták jasný hnízdil tam, tvá pravá píseň.
Když orel nadšení tvé spánky tepe
svým křídlem tajemným, m'ha zrakem vlaje,
však duchem září zjevy velkolepé:
v těch dobách s Krásou, sestrou svojí, skláním
dlaň žehnající ku tvým zňatým skráním.
I světa toho trud a rmut a klamy,
když projdou žehem těchto svatých žárů,
se mění v čisté, vzácné drahokamy
s mým rajským jasem, prosty zemských škvárů.

Patř v ono slunce! Brzo, raněn, v řasy
zrak chabý skrývá se a ztápí v slze —
tak nikdy nesnese mé plné jasy
zem zvyklá stínům zla a bludů mlze.
Však touto mlhou z moře mojich blesků
svit nejeden si v oči klestí stezku,
jež slunečnicí po mně pnou se v touze.
Té touhy, lásky ke mně třeba pouze;
jí paprsek můj v zemských mračen valu
tká luzný nach a zlato idealů
jak jitřní červánky, než v plném třpytu
mé slunce vzejde věčném na blankytu.

Jen srdce nechať hoří láskou ke mně,
byť ducha kalil blud. Než patři světem:
Co chová lásky té tvůj věk, to plémě?
Lež drze vyznává, slov dutým vzletem

jen jako pozlátkem druh druha šidí;
kdo ctí mne upřímně, jen posměch klidí.

V té době, kdy jak popelka se šatí
v cár upřímnost a teskní v koutě tmavém,
co zatím lež se pyšní vzácným hávem,
jejž leskem cností kradeným si zlatí:
je třeba srdcí, jež by pro mne vřela
a jiné nítila svým svatým plamem,
je třeba úst, jež bez bázně by hřměla
soud plamenný nad pokrytstvím a klamem.
je třeba pěvců! — Lýru tobě vrátím.
Již z vody chví se ke mně, už ji chvátím.
Ty rohy zvolněné zas vazbou kovu
spoj, mezi nimi struny napni znovu!
Chceš býti manem mým — Nuž, touto zbrojí
říš srdcí dobývej pro kněžnu svoji
a burácej v mé vrahy hlasem hněvným,
buď mojím Tyrtéem, mým rekem zpěvným!

Tak Pravda s poetou se rozžehnala
a vzdušnou nohou k nebi zpět se brala.
On, k'eče nad útesem břežní skály,
zřel, kterak nad mořem ta postať skvělá
po dráze blesků slunečních se chvěla,
vždy menší, matnější, až znikla v dáli
ve slunci jitřním, vyšlém z vodních klínů
jak žhoucí kružba blankytného týnu.

XVII.

Sen o Pravdě jak upír vůdce týral,
noc celou strachem srdce jeho svíral
a když den zlatý naklonil se k lůžku,
hned ruka chvatná sáhla pod podušku —
klíč těžký nahmátla. Buď bohu sláva!
A s ulehčeným srdcem vůdce vstává.

Leč nové starosti jej trápí v mále
a ze rtů vane vzdech: Jak bude dále?
Zda zaštítit před tlumy všetečnými
dál Pravdu podaří se, všemu vidu
ji záclonami zastřít bezpečnými,
jí zabránit, by nevystoupla k lidu?

Zda nezmaří plán smělý nebes dcera,
jenž v tajné radě přijat za večera?

Své důvěrníky přední pojav k sobě,
šel chvatně k zámku, k uzavřené kobě.
Pod šatem kryli meče, karabiny,
dva provaz, okovy a roubík jiný,

a za nimi na schodech, přede branou
řad vojska stál se zbraní přichystanou,
svou tlamu hrozivou i velké dělo
ke vchodu hradních komnat obracelo.

Přec nejistě klíč v otvor šinul vůdce,
prst jeho chvěl se, srdce bilo prudce
a ještě na prahu pln bázně váhal,
pěst pevněj' tiskla skrytou zbraň i pouta,
v kout oko plaše toulalo se z kouta —
leč prázdno bylo vše, kam pohled sáhal,
ni sledu nikde po nebeském vězni
v těch komnat hebkém, čaroskvoucím lůně,
nic kromě jejich kročejů tu nezní,
jen lahodná tu zbyla, rajská vůně.

Co druzí stáli překvapením němi
a ještě zdvihali clon různých lemy,
z nich jeden vzkřiknuv náhle, ruku zdvihl
a všichni zřeli jeho prstu směrem:
nad trůnem prázdným ve výklenku šerém
na stěně nápis plamenný se mihl.
To Pravdy slova hněvivá se vzňala,
jež tamo prstem na odchodu psala:
»Zde není místo mé! Čas lepší schystá
trůn bezpečnější pro mne: srdce čistá!«

Chvil drahně s vůdcem důvěrníci pnuli
na slov těch blesky pohled ustrnulý,
až posléz': »Uletla!« vše tupě hleslo.
Leč vůdce z hluboka si oddech', okem
též zajiskřil a lusknul prsty skokem;

pak jako zdrcen kles' na blízké křeslo
a dlaněmi tvář dlouho pozastíral.
Vstav, objevil svým druhům smutnou líci,
s ní setřel slzu zvolna stékající
a dral si šat, an bolem hlas mu zmíral:
»Ó běda, třikrát běda! Pravda drahá,
již volali jsme léta v touze žhavé,
nám odešla po krátkém kmitu blaha,
svět nazpět uvrhla v klín moci tmavé.
Zas očím truchlým v nedostižné dáli
jen hvězdou kmitá mezi idealy —
Ó hoře dravý sup mi srdce kline!
Jak chodec pustiny, an žízní hyne,
když s bouřným plesem na obzoru vítá
háj datlový, jímž safír vláhy svítá
a chvilkou příští vidí s trpčím žalem,
jak mizí parou přelud vod a palem:
tak na ten prestol Pravdy opět sirý
zřím s bolem, steskem bez konce a míry!«

A štkání druhých líčí stejné žaly,
ač úsměv na tvářích, jež ruka halí.

Zrak vlhký otřev, onen mluví znovu:
»Jsme sirotci. Leč prospěch říše velí,
by nezvěděl to národ nevyspělý —
taj tento smutný chovejte jak v rovu!
Nechť národ mní, že Pravda v jeho středu
a já že s vámi za ni vládu vedu.
Lid vládě Pravdy, aspoň jménem, zvykne —
tak ze lži šlechetné jen dobro vznikne.«

*

A tak se stalo. Národu, jenž dole
již nedočkav se vlnil na vše strany,
s pavlanu hlásal kancléř samozvaný,
že Pravda usedla již na prestole
a věčně vládnouti chce šťastné zemi;
leč neshlednou ji dříve lidu zraky,
lži pokud neodvrhne všechny šlaky
a neobrodí srdce ctnostmi všemi —
pak teprv hoden bude, čistým zorem
se kochat jejích vděků zářným sborem.
Až dotud bude — takto kněžna velí —
on, kancléř Pravdy, jejím okem, uchem,
on každý její rozkaz lidu sdělí,
vlást bude její vůlí, jejím duchem.
On s ministerstvem, jež mu dala k ruce,
je hlavou nové Pravdy konstituce.

Lid slyší s úžasem ty divné zvěsti
a hluchým repotem hlav moře šumí;
však brzy ozbrojenci pažbou, pěstí
od zámku rozehnali zpurné tlumy.

A když pak demagogů havěť klatá
lid bouřila, že ministrové spiklí
lež hlásali, že Pravda zrádně jata —
tu záhy jejich drzé tlachy znikly,
neb konfiskace ob den byly v modě
a hejno slídičů po štváčích páslo
a nejvzdornější změkli jako máslo
ve tmavých celách o chlebě a vodě.

Mír utěšený rozhostil se zemí,
jíž kancléř ústavu dal Pravdy jménem,
až radost čísti, s výbory a sněmy
ve slohu jinde slavně osvědčeném,
tak vtipně sestrojenou v každé části
a plnou tůček umělých a kliček,
že moh' jí jako kejklíř kartou vlásti
a provádět svou vůli na puntíček,
že menšiny moh' z většin dělat hravě
a při svobodě osob, tisku, spolků
ruch volný všude poutat bez okolků
a hráti volností jak Bosco právě.

XVIII.

Leč pod hladinou klidnou v temné hloubi
zlý leviathan dřímal, ukryt kalem
tam procit', natahoval dračí klouby,
až smělým vzmachem vodu vzbouřil valem
a vynořil se děsně v denní záři.
Jak bývá, zednáři a karbonáři
pod pevnou stavbou pořádku a mravu
zem tiše hloubili v podzemním tmavu,
síť podkopův a chodeb tajně ryli,
až doutnák vmeten ve příhodnou chvíli
a v tisíc trosek hrdá stavba domu
ve mžiku rozletla se třeskem hromu.

Lid vskočil náhle jako hněvná lvice
a zdrtil, rozmet' kejklíře a lháře,
moc vyrval jim a hlavu oposice
ve hluku vítězném ved' ze žaláře.
Ten k zámku vedl je, kde mněl, že jata
lká v žaláři a poutech Pravda svatá.
Spěl vzhůru v čele nejužší své rady,
sám srazil závory a vnikl v kobu;

než kterak užasli, když našli všady
jen prázdno truchlivé a tichost hrobu,
když posléz okem ustrnulým četli
nad trůnem prázdným nápis onen světlý!

Po chvíli vůdce rychle zavřel dvéře
a pravil k soudruhům: »Jak netušenou
ach! tvářnost, truchlivou, věc na se béře!
Zlé hrozí nebezpečí touto změnou.
Ač zjevno jest, že protivníci lhali,
přec v líc nám vmetou utrhačství hanu,
že tvrdili jsme, kterak Pravdu jali,
a lid se obrátí snad v jejich stranu.
Ba, svobodě tím hrozí škoda valná.
Nuž, učiňme svých soků po příkladu
— však pro věc dobrou lež to bude chvalná —
a lidu zatajme, že pusto v hradu.
Pak sirého se chopme vlády vesla
ve jménu jejím, svatá svoje hesla
ve skutek uveďme, po pravé dráze
krok lidu řiďme! Nechť je skryta hledu,
vždy Pravda milovaná v našem středu
zde bude dlíti, žehnat naší snaze!« — —

A starý kancléř, který v cizí říši
žil z výtěžku své vlády v teplé skrýši,
div uvěřit si troufal svému oku
a pak se rozesmál, až chyt' se boků,
až třásl se mu pěkný laloch brady,
když četl v proklamaci nové vlády,
jak Pravda, krutou vazbou usoužena,
v níž chovali ji násilníci kletí,

je v nebezpečnou nemoc pohroužena;
ač netřeba se o dceř slunce chvěti,
přec dlouho nespatří ji pohled lidu,
an lékař žádá nejhlubšího klidu.
Však dříve odevzdala země správu
kancléři novému, jenž chce ji vésti
ve jménu, duchu jejím k země štěstí,
pro blaho národa i Pravdy slávu.

Leč hrdý manifest jen pravdu věstil,
neb nový kancléř volnost pravou pěstil:
Směl každý psáti podle vlastní hlavy
a hovořit, co bylo komu milo,
i všechno slušné činit bez obavy,
jen jedno ne: co nevhod vládě bylo.

———

XIX.

Než vypuzený kancléř úskok jiný
si chytře smyslil: že s ním do ciziny
před luzou prchla jasná nebes kněžka
a po jeho zde boku skrytě mešká.
I dovedl tou bájí národ zmásti
a lišák starý v krásné noci jedné
vjel triumfem zpět do radostné vlasti,
s ním Pravda — v karose zas neprůhledné,
neb za trest, že se bralo v exil božství,
se nechce zjevit nevděčnému množství...

A tak se pěkně vláda vládou střídá,
tu jedné straně zdar, tu jiné vzchází;
z nich každá Pravdy zámek prázdný hlídá
a pozlátkem se blýská krásných frází.

XX.

Však ptáte se, co konal pěvec sirý?
On, oplakav uletlou nebes děvu,
spjal opět rohy porouchané lýry
a struny napjal k nadšenému zpěvu.
Leč, běda! jaké divosměšné zvuky
z nich skřípły, zařinčely tknutím ruky?
To znělo pitvorná jak tonů fraška,
jak chřestot rolniček na kukli šaška,
smích trpký, puklic rozpustilý třaskot
a jako vzduchem pádných důtek praskot.
Ach! marně rovná oblouk, sponu krátí
a struny ladí — nikdy nenavrátí
tu božskou hudbu minulého času,
ten souzvuk velebných a libých hlasů!

Pln hoře básník dlouho těkal v dáli,
na lidi zanevřev, šum borů hledal,
vzdech marný opáčely pusté skály,
když toužně náruč ku blankytu zvedal.
Však po čase v ruch života se vrátil
a když se rozhlédl v tom pustém reji,
ve smíchu hořkém divnou lýru schvátil:
»V ten mumraj příhodně tvé struny znějí!«

I vytepal z nich hudbu drsných hlasů
jak roje šotků pitvorných a ďasů,
jež rozletly se s divým skřekem, smíchem,
dav obsypaly deštěm ran a štilců,
líc nalíčenou drhly ostrým víchem
a rvaly masky s tváře potměšilců,
lež na všech stranách kopřivami žehly
a mnohdy v maso skorpionem šlehly.

Hle, jakýs blázen! volají tu mnozí
a jiní poutem zpěvákovi hrozí,
a smíšky baví písně fraškovité;
však vlastenecký čilý nakladatel
ty verše nové získal za pakatel
a přidav spousty kreseb, čistě ryté
(neb u čtenářů našich každý brkne,
kdo chce je krmit pouhou péra prací
a literatura se záhy scvrkne
na bledý rámec skvostných illustrací),
spis doporučil ve prospektu chlubném,
po vlastech zarachotil reklam bubnem
a na dračku šla, z ruky v ruku letla
ta perná satirická na lež metla,
nad ranní kávou hltali ji lháři
a slzy smíchu splývaly jim s tváří...

HANUMAN.

Tato báseň vyšla poprvé v »Poetických besedách« r. 1884 a v 3. vydání r. 1896.

S. Č.

I.

Vzdychal jsem jak světec pouště
po vidinách rajské síně,
zatím rarach pokušitel
vhopkoval mi do jeskyně,
po mně drze tančil vzhůru,
usadil se nad nosem
jako bůžek na pagodě
s bajným v ruce lotosem.

Zamáv' čaromocným květem
a hned tisíc divných knotků,
okřídlených pitvor, gnomů,
skřítků, rarášků a šotků
před muší se vyrojilo,
v nížto mořští koníci
vezli píseň rozpustilou,
rolničkami zvonící.

Nadarmo jsem volal: Vari!
Jinde huď tu skočnou notu
na cymbále žertů sistrem
satirických hran a hrotů.
Já chci píseň, jejíž struny

z duše krásou nadšené
ryzím zlatem poesie
zvoní hymny vznešené.

A tvůj úbor fantastický,
falešné ty cizí cety!
Řeknou: Tolik vábných květů
čeká jenom na poety
v našich luzích, tolik hrdin
v dějů knize domácí —
a ten kams až do Indie
pro šašky se trmácí! —

Marno všecko: dále chřesti
rolničkami v bujném skoku,
hledí na mne vyzývavě,
posměch v jiskřícím se oku,
lichým duhojasem křídel
papírových třepetá,
jako můra krouží vůkol,
škemrá: Pusť mne do světa!

Nuže, leť si! Zasviť klamně
nalepeným křídlem rajek,
poetické duše chytře
vlákej do pralesa bajek
a pak n rkvičku jim strouhej
na houpačce liany,
třeba pohoršila's moudré
neindické bramany!

II.

Kdesi ve pralesích Hindostanu
rozvaliny města obrovského
truchlí v upomínkách slávy zašlé,
nádhery, jež klesla do hrobu,
sníce o velebném davu chrámů,
o hemžení nábožného lidu,
o palácích, kde se drahokamy
třpytil prestol pyšných nabobů.

Nyní trosky pagod, minaretů,
hrdých radžů rozkotaná sídla
skrývají se pod vějíře palem,
pod mohutné koše bananů:
prales ukryl soucitně tu spoustu
v těžký rubáš z lupení a květů,
na líc slávy zahynulé spředl
v hustý závoj sterou lianu.

A v té vzdušné přízi úponkové,
jako mrštná chasa námořnická
v síti lan, rod opic dovádivých
provádí své reje závratné;

báječného opa Hanumana
(s nímžto Višnu, přijav tělo Ramy,
slavně dobyl výspu obrů, Lanku)
potomstvo to jesti posvátné.

Před časy zde opice ty svaté
chovány jsou v chrámu velkolepém
něžnou péčí Hindů bohulibých
pod záštitou Durgy bohyně,
a když chrám i s městem klesl v rumy
zlobou nepřátel, zde pozůstaly
nad troskami, bydliteli jsouce
jedinými v této pustině.

Sytily se různým sladkým plodem
lesních obrů, jejichž zeleň hustou
oživoval z jitra do večera
opičí té obce vřesk a rej;
pitvorných těl byly; ohon dlouhý
větví hbitě chápal se jak lasso;
pod náčelkou chlupů rozježených
téměř lidský měly obličej.

Žily po způsobu jiných opů,
ale po zákonu zasvěceném
vždycky jeden mezi nimi králem
uznáván byl z času dávného;
dědila se královská ta hodnost
utvrzeným posloupnosti řádem
přímo od božského Hanumana,
opičího reka slavného.

Poslední teď Hanuman jim vzrůstal
pod laskavou péčí jasné matky,
ctností mnohou všechna srdce opí
v tuchu příští slávy ztápěje;
ale Parvati svým hrozným srpem
srubla list, jenž poupě skvostné stínil,
a žár sudby nepřátelské sžehl
všechny hrdé sny a naděje.

Kdys ve stinném koši sykomory
královna jej v loktech uspávala,
něžně odstraňujíc z hebké srsti
smělce ssající tam vzácnou krev;
náhle vyšel z bambusové houšti
netvor lidský v námořnickém šatě,
neobměkčil kamenné mu srdce
mateřské té něhy tklivý zjev:

Rozlehl se lesem rachot, výkřik,
dým se vyvalil a s hůry kněžna
kácela se z listnatého trůnu,
zastižena smrtným olovem.
Vrah pak syna z loktů matky mroucí
vyrval, odvlek' na mohutný koráb,
do neznámé odvezl jej dálky
spoutaného mrzkým okovem.

III.

Jaké boly zmítaly tvým nitrem,
  Hanumane ubohý,
když ti v dálce soumrak zahaloval
  rodné lesní ostrohy,
když jsi s kormy rozhlížel se v hoři
po neznámém, nekonečném moři
  pod hvězdami cizí oblohy!

Ty, kol jehož skrání svity hvězdné
  tkala dávnověká báj,
jehož chválou zněla svatá Ganga,
  zněl i sněžný Himalaj,
jemuž Indů lid se zbožně kořil —
nyní hrubých šprýmů terč jsi tvořil
  pro surovou námořnickou láj.

Tebe, jenž jsi býval světlou modlou
  bytostí všech sourodných,
který's poznával jen vroucí lásku
  v matky loktech lahodných,
v jejích pohledech tak plných něhy —
tebe nutily teď důtek šlehy
  do poklon a kejklů nehodných.

Takto vzácný zajatec se plavil
  mnohou nocí, mnohým dnem;
cizokrajných břehů pestré zjevy
  vůkol míjely jak snem,
až pak v dáli koráb na severu
v albionské mlhy smutném šeru
  stanul ve přístavu hlomozném.

Tamo v dýmu námořnické krčmy
  na rohožce z rákosu
op se choulil smuten — až tu náhle
  větve známých kolosů
rozpjaly se nad ním přeširoko,
z tůně šeřivé jak báje oko
  zasvítil mu kalich lotosu.

Listů obrovitých řásná zeleň
  osvěžila skrání plam,
větví soumrakem se motýl zaskvěl
  křídlatý jak drahokam,
svitla listím datle zlatohnědá,
sáhl po ní — chytil vzduch — Ó běda!
  všechno bylo pouhý spánku klam.

Z jitra pán mu zřídil roucho vzácné:
  Dobrodružný jevil tvar
klobouk dvourohý a chochol zářil
  báječně jak víly dar;
rudý frak, pln okras filigranských,
klátil párem šosů dlouhatanských
  kolem fialových šaravar.

Sedě na kvikavém kolovrátku,
  pánovu jenž tížil plec,
vypravil se na pouť uměleckou
  do Francouz, Vlach, do Němec,
od rév jihu k jedlím na severu
půl Evrópy proputoval věru
  opičí ten kníže bezzemec.

Vítán dětí jásotem a smíchem,
  musel jeviti svůj um
v ruchu měst i před vesnickou krčmou,
  bavit obecenstva tlum,
ukláněť se dvorně, klobouk snímat,
v karty hrát, z lodnické dýmky dýmat,
  chodit po hlavě a píti rum.

Obvázav si zručně kolem šíje
  bílé cípy ubrousku,
krmě krájel, pěkně na vidličku
  sbíral kousek po kousku,
sklepníku frank podal velkodušně,
posléz parátka též užil slušně,
  víno čistě setřev s licousků.

Peníze pak sbíral v pestrý klobouk;
  někdy umělci též vhod
z ručky štědré zapadl tam sladký
  sadu severního plod,
spával v loktech svého velitele —
zdálo se, že pustil z mysli cele
dálný prales a svůj božský rod.

Ale posléz omrzela plavce
  kočovnická světem pouť,
zatoužil zas navinovat lana,
  širým oceanem plout,
a tak jednou vstoupil ve přístavě
na koráb, jenž uchystal se právě
  plachty k cestě dálné rozepnout. —

Impressario kýs genialní
  záměrem byl velkým jat
jako Alexandr umělecký
  dobýt Himalaje pat,
Musám žíznivým v panenské půdě
pod Indem a Gangem, na Nerbudě
  nový živný pramen vytepat.

A hned sbíhaly se mimů davy
  z východu a západu,
sletěly se balleriny, Divy
  chtivé slávy, pokladů,
dobýt pirouettou, ariemi
Golkondu tam s diamanty všemi,
  všechny skvosty Allahabadu.

Snily zlatovlasé primadonny,
  jak jim sprchne do klínů
zlatý déšť a liják almandinů,
  safírů a rubínů,
a sbor baletní tam čekal milce
pod turbany z perel, chystal štilce
  pro velebné nosy bramínů.

Stěží koráb, archa umělecká,
  stačil pojmout do svých cel
vše, co svět, jenž z prken buduje se,
  k Indu přeplaviti chtěl:
ohromnou tu spoustu různé zdoby,
beden, krabic, skřínek, garderoby,
  vaty, vlásenek a ličidel.

Zpěvem hlaholíc loď Argonautů
  hrdě brázdí mořský luh.
Na ní lodníkem pán Hanumanův
  a s ním op dlí, věrný druh;
ó jak svitlo Hanumanu oko,
když kol něho volně, přeširoko
  rozepjal se oceanu kruh!

Jaké city srdcem jeho vlály,
  an skrz lan a rahen mříž
nocí teplou opět v záři skvostné
  uvítal ho jihu kříž,
když loď, na obzoru zamodralém
zas mu jevíc sličné sbory palem,
  k otčině ho nesla blíž a blíž!

A čím blíže k ní, op častěj v dumy
  jakés vážné poklesá.
Jednou vyskočil — zrak postih' v dáli
  rodného zjev pralesa — —
než tu náhlá bouře vzteklou rukou
rozvířila hudbou hromozvukou
  moře hlubinu i nebesa.

Hoj, tu na korábu přenešťastném
davy pěvců, akterů
tragedii svedli srdcelomnou,
hrůzně krásnou operu,
k nížto v tympany a tuby řvoucí
bouře hudla průvod dušervoucí,
o němž nesnilo se Wagneru.

Hanuman z té vřavy vyšplhal se
na stožár — v tom blesku žeh —
hromu rachot — vrchol stěžně klesl
v rozkypělé vlny šleh
a s opičkou, jež se na něm pevně
držela, hloub oceanu hněvně
vyplila jej na indický břeh.

IV.

Ó pralese, ty spousto nádherná
krás, velebnosti, kouzel, hrůz i žasů,
ty pokladnice tvarů nezměrná
i barev, světel, stínů, vůní, hlasů,
jak půvabně jsi rázem procitla
dne polibkem! Jak hrdá temena
tvých velikánů pod ním zasvitla,
vrcholků valných zeleň plamenná,
vln smaragdových bleskotavé moře!
Leč korunami knížat pralesa
i v nižší oblasti den poklesá,
kde druhý les, těm podrost obrům tvoře,
však spodní houšti sám jsa mocný štít,
své listy svěží, veliké a malé,
v bohatství forem skládá neskonalé.
Tu báječné je nakupení zřít
vějířů ohromných a chocholů,
jež s palmových se šíří vrcholů
a složeny jsou skvostně, divukrásně
z čepelů zelených a jemné třásně.

V tom listů mnohotvárném zpeření
noc potýká se hravě s denním svitem
v odstínu sterém, vábně rozmanitém,
až dolej' hustší, hustší šeření
přechází zvolna v soumrak pověčný,
kam do úžasné směsi bylin všakých,
v mok, plíseň, v kořenů spleť křivolakých,
den nikdy nesklání zrak všetečný.
Než ve výši svit budí na sta duh
a pablesků. Tam rozepjatý v kruh
terč lupenů, jichž konce zohýbané
jak zdobné třepení jej vroubí kol,
uprostřed šera osaměle plane
jak zlatý velmogula parasol.
Zde liana, jež visí guirlandami
se sykomory, v zápleti svých spon
hrá zvonců sličných barvitými plamy,
že řek' bys: rubín, safír, chalcedon
to svítí s nádherného bandalíru —
den rozmetal zde skvostů plnou míru.

A pralesem teď táhne svěží dech,
jak vál by z Jitra slastiplné hrudi,
sto vůní nese, v listech šeptá všech,
ruch žití mnohotvárný kolkol budí.
Tu papoušek svým skřekem slunce zdraví
a rozkyvuje purpur třepetavý
svých křídel, čechrá smaragdový bok.
Páv divoký se míhá v přeletu
jak zářný oblak z duhobarvých ok.
Tam kolébá se motýl na květu
jak oheň křídlatý. Výš opice

sen střásají, ve větví, úpon směsi
jak šotků roj hluk pustý tropíce:
níž střemhlav letí, za ohon se věsí,
po kmenech spouštějí se jako blesk
a houpají se směle na lianách
v pitvorných obratech. A na všech stranách
zní shora, zdola jejich šum a vřesk.

Dnes opic roje bouří divná zvěst:
že vládce živ, že v jejich středu jest,
že navrátil se náhle z dálných stran
ve kroji divném božský Hanuman,
jejž dávno oplakali — obec sirá —
že k jeho rozkazu ve valný sněm
teď odevšad se národ opů sbírá.
Jak rarášků by lesem bouřil tem,
vše spěchá tam, kde v lůně ssutin charých
své sněmoviště mají z časů starých.

Ve středu města — spousty trosek nyní —
jež prales větevnatým krovem stíní,
zřít rozvětralou sivou pagodu,
jež nesčíslné bůžků podoby
a zvířat, vížek jeví v obvodu —
mech pokrývá ty zpustlé ozdoby —
a shora čtverým sloním nad chobotem
báň malou nese s lupenitým hrotem.

Na této baňce jako na prestolu
již sedí Hanuman a kolem něho
na soškách, vížkách po pagodě dolů
tlum předních opic rodu vznešeného.

Již také vůkol odevšad se rojí
sbor sněmovníků ze ssutin a stromů...
Les větve stromů nad pagodou pojí
jak šerou klenbu ohromného dómu;
než kopule ta zdá se žíti celá
úžasným rejem drobných satanů:
Ve mračna opic bouřně rozechvělá,
zdá měniti se listí bananů,
chleboňů, mangiv, banyan a palem,
zdá živým ovocem se plnit valem
a všechny větve do kola se chvějí
pitvorným hemžením těl chlupatých
a sterými se šklebí obličeji.
I po lianách svislých, rozpjatých
se kupí hustě, od lesního stropu
v dol houpají se těžké hrozny opů.

Jak slovy pojmouti tu zvuků směs,
ten vřesk a šum a skřek, jímž opů sněm
les rozvířil, svůj projevuje ples
nad krále ztraceného návratem!
A král tam klidně seděl na pagodě.
Skrz otevřenou nad ním lesní báň
proud světla mihotavý padal naň,
kol těla skvoucí glorii mu plodě,
v níž zřetelně se jevil vzácný zjev:
Frak šarlatový s hojnou třásní zlatou
a spodky fialové za oděv
sloužily králi; hlavu hrdě vzpjatou
kryl divotvárný klobouk veliký,
podobný onomu ve tvaru, slohu,
jejž nosil slavený syn Korsiky;
leč zlatý střapec v každém visel rohu

a nad ním chochol mohutný se skvěl
ze zlatých drátků, pestrých per a skel.
Ten oblek věru důstojným byl bohů!

Sněm opů na vše s úžasem se díval
a mnohý vydával křik obdivu,
ač také leckterý op hloupý skrýval
smích nad fračiskem v lian pletivu.
Až posléz zahřímalo ze všech stran:
»Buď zdráv nám kníže, velký Hanuman!«
Tu vládce opů klobouk skvostný sňal
a řečí plamennou sněm započal:

»Buď Višnu veleben, měj vroucí dík
i svatý praděd můj! Přímluvným slovem
on jistě, kdysi Ramy pomocník,
jej pohnul tam ve stanu oblakovém,
by unésti mne dal přes valné moře
tam, poznání kde zasvitla mi zoře.
Teď odsloněný zrak můj pravdu stihá
a rozevřena leží přede mnou
osudů opičích a lidských kniha —
čtu každou její známku tajemnou.

Op, všeho tvorstva vrch a diadem,
z ruk božích vyšel nadán v plné míře
vloh duševních a hmotných pokladem.
I množil se, svá sídla zemí šíře.
Leč jedna část té velké rodiny
v původním stavu ztrnula, byt majíc
na větvích stromů, jejich plodiny
— dar přírody — bez práce pojídajíc,

své vlohy vzácné zůstavujíc ladem,
že mnohé zakrněly, zašly zcela,
a víc a více s tupých zvířat stádem
se sbližujíc, jež za soudruhy měla.
Část druhá naopak vždy výš a výš
své dary rozvíjela čilou snahou,
zem poddávala sobě, tvorů říš,
vždy pokroku se ubírajíc drahou;
po valné, nespočetné řadě věků
tak povznesla svůj um, tak vyspěla
ve brusu zevnějším a žití vděku,
od lesních bratrů svých tak docela
se odlišila, že jen s těží bys
teď uvěřil ve stejný původ obou,
by nevěstil jej tváře, těla rys.
Což ach! řeč opičí se zdráhá mdlobou
vznět líčit můj, když pomnín na Evropu,
vlast nejkrásnější vzdělaných těch opů!
Ta líčit města, plná třpytných skladů,
ty karossy, ten vyfintěný dav,
tu žití rozkoš, pohodlí a vnadu,
ten vybroušený společenský mrav.
Ach, vyznávám, stud hanby na tváři:
My proti nim jsme míň než barbaři.
Jak němá tvář, jež s námi v lesích žije,
jen jídlo známe, šplh a přemety,
nám nesvitl ni paprsk osvěty,
nás hudba nešlechtí ni poesie
a sotva jménem divadlo nám známo
a politika, salóny — ó Brámo!

Ký div, že opic pokročilých, lidí,
(neb již i za to jméno »op« se stydí)

rod osvícený pohlíží tak s patra
na pralesního surového bratra.
Ba, bratrství to dávno zapřel zcela.
Nedávno teprv slavný člověk jeden
to bratství doznal, velkým srdcem veden —
a jaká bouře proti němu hřměla!
Však líp', než on, já chci jim dokázat
náš stejný rod, že pouhou vůlí snadně
ten zapřený a povržený brat
k nim povznésti se může, ne-li nad ně.

Když tamo prvně, v duši stud a lítost,
jsem s lidským porovnal náš bídný los,
tu náhle čelem zajiskřilo cos
a mžikem prohřálo mou celou bytost:
to jiskra byla velké ideje,
jež rostla dechem blahé naděje
a přede mnou teď vůdčí hvězdou plane,
k níž pohled nadšený se obrací:
bych z potupy své plémě zanedbané
vznes' osvětou a civilisací,
bych prsť, jež předků mnohověkou nedbou
nechána ladem, zplodnil ducha setbou
a učinil svůj národ činem slavným
kulturních plemen druhem rovnoprávným.

Dnes ještě ruka má se díla chopí.
Než přistoupím k duševní sféře vyšší,
tré vyhladím, co zevnější zjev opí
od člověckého nejnápadněj' liší.
Věc první dotýká se ohonu,
jenž k posměchu jen za námi se vzdýmá;

nuž srubnem' zbytečnou tu příponu
a nepěknou, ba neslušnou — dím zpříma.
Pak nohu, která zneužitím dlouhým
se stala ruky pomocníkem pouhým
a místo řádné chůze bídně tápe
neb větví palcem všetečným se chápe,
vrátíme k původnímu určení
a řádná obuv, spínajíc ji pevně,
tvar její záhy vhodně promění.
A teď — ach žel, že promlouvat mi zjevně
o věci té — ve valném shromáždění —
jíž neslušno se dotknout beze rdění —
Ach, žel, tak děsně zanedbán tvůj cit,
že bez ruměnce, národe můj drahý,
as vyslechneš, co nahlas vyslovit
se zdráhá cudný jazyk můj: Jsi nahý.
Ne — Neukazuj větší pro potupu
na hrubou srst, ten zvířecí háv chlupů —
ten halí jen — Však řeč mi vázne studem.
Dost o tom předmětu. Jen povím krátce,
že do sukně a kalhot, do kabátce
po lidsku nadál oblékat se budem.
Tak předem zjednáme si lidský vzhled
a dál pak chutě bude stoupat nám
po stupních mravu, umění a věd
ve člověčenství jasný velechrám!«

Král odmlčel se; vůkol opic mračna
též visí bez ruchu. Jak meteory
ty velké myšlenky jich slní zory,
ta perspektiva skvělá, nedozračná.
Po chvíli teprve ty mraky těl
ruch udivení bouřně rozechvěl:

sto šermujících ruk tu vzduchem lítá
a vrtí se a kývá sterá leb,
sto postav sebou hází, škube, zmítá,
na tváři sterý posuněk a škleb.
Než co jich tamo vykládá své umy,
jen pustý slyšet šum — hlas všichni tlumí —
a rozpačitě slavný řečník mnohý
se škrábe za ušima palcem nohy

Až starý jeden opičák — zjev chmurný
se stříbrem vážných šedin v řídké srsti,
ve tváři tisíc vrásek, pohled zpurný —
plod mangovníku drže v jedné hrsti,
se sivým vousem levicí si hraje
a třetí rukou lehce objímaje
úponku vzdušnou tropického svlačce,
v němž volně seděl jako na houpačce,
teď čtvrtou ruku ke knížeti vztáhl
a takto po řečnickém lauru sáhl:

»Dím od plic: Nesouhlasím s tebou, králi.
Ne lidé nad námi, než nad člověkem
my stojíme, jak předci naši stáli.
Hle, jasný důkaz v ději starověkém:
Když bohu, jenž tvar lidský na se vzal,
milostnou Situ olbřím Ravanas
kdys unes' na Lanku, tu nehledal
u lidí pomoci, než volal nás,
na Hanumana spoleh', na Sugrivu.
A co ta slavná opí knížata
pak vykonala udatnosti divů,
jak Hanumanem obru odňata

choť Ramova, jak mostu oblouk smělý
přes moře na Singhalu vystavěly
pak ruce opičí — to v dějin desky
je slavně psáno nesmrtnými lesky.

A přednost naši uznal člověk sám:
Že Indu rod náš polobožským, věstí
od Himalaje k moři mnohý chrám,
kde sbory opic nábožně se pěstí.
Jen žijme dál, jak žili předci naši.
Plod mangivy — co sladší širým světem?
A život zde, na větvích s vonným květem
ve stinném pralese — co můž' být krasší?
Jen hloupostí jsou věda, osvěta
i vzdělanost a blouznění ta všecka —
víc pro mne ceny má ta mangy pecka
Já vyhléd' také trochu do světa,
až v Madrasu jsem byl i v Bombaji
a zřel jsem život evropských těch bloudů,
jak naškrobeně kruhem sedají,
podobni loutkám tragantových oudů,
a váží úzkostlivě každé hnutí
i posuněk, jak fráse jalové
vždy přežvykují, do poklon se nutí —
dík pokorný za žití takové!
By bláhovci ti měli rozum větší,
k nám prchali by v náruč svobody
z těch samovolných pout a marných péčí
na čistá ňadra matky přírody.

Ba, k čemu nám ty floutky napodobit —
spíš oni k nám se mají přizpůsobit!

*

My zůstali, jak nejmoudřejší bytost,
jak duše přírody nás utvářila —
nač o to dbát, čím lidská fraškovitost
původní výtvor boží znešvařila?

Jak libo, králi, ohon ten si haň —
já s plesem nosím jej, jsem hrdým naň.
Viz štihlounký ten útvar, jemně hravý,
tu graciósnost měkkých pohybů —
on v každém zbudí vroucí oblibu,
v kom nezkalen pro krásu smysl zdravý
On k životu na stromech potřebný
a zasvěcen je nespočetným věkem:
děd, praděd náš se honosil tím vlekem,
jím Hanuman se pyšnil velebný;
i hvězdy nejkrásnější v zářné prouze
po nebi vlekou jiskrnatý chvost:
a my jím pohrdneme — proto pouze,
že člověk vzácné ozdoby té prost?!
A nohy, jejichž prsty volné, hbité
jsou schopny hmatu, práce rozmanité,
zdaž ochromlé jich palce máme s mukou
vtěsnávat krutě do španělské škorně
a prachem, blátem hápat nemotorně?
Ne! Raděj budem o svých čtyrech rukou
nad hroudu pozemskou, s níž člověk spjat,
dál k čistým výsostem se pozvedat.
I na té hebké srsti mějme dosti,
jíž, kde je třeba, příroda nás kryje;
co's o nahotě mluvil, o cudnosti,
to, králi, směšná lidská pruderie.

Nám dány přírodou ty tvary všecky
a známe je — nač krýt' je pokrytecky?
Mne nevpravíš do strakatých těch cárů,
já sešedivěl bez kalhot a k stáru
ze sebe neudělám tatrmana —«

»Dost!« vykřikl tu kníže, hněvem plana.
»Tak neurvalý tón a vyzývavý
as nepoznaly sněmů annály.
Ach! pohádkou vám parlamentní mravy
a jak se sluší mluvit ke králi.
Pryč ze sněmovny! Kliď se a buď rád,
že nevydal jsem dosud trestní řád,
sic byl bys, troupe, odevzdán již katu
pro hrubé uražení majestátu!«

Op starý zaražen pohlížel k němu,
pak zády obrátiv se k opů sněmu
výš po lianě na pipal se soukal
a tamo listím ukryt ve vrcholu
ssál mangy šťávu, přesedával, broukal
a pecky zlostně odhazoval dolů.

A král teď pádných argumentů vojem
tak ničil řeči odpůrcovy dojem:
»Můj velký praděd se hvězdnaté výše
prohlíží asi s malou rozkoší
zastance takového; stud má spíše,
že praotcem je tomu hastroši.
Ctít velké předky své, to dobré jesti;
leč kdy tak vnuci nejzvrhlejší právě
svou směšnost sluní ve svých předků slávě,

zbabělci sami, jejich mečem chřestí,
jich velkostí se dmou jak větrem měchy:
tu mním: tak mohou chlubiti se blechy,
jež ztrpěl ve královské hřívě lev,
že lví jim krouží útrobami krev.

Ten břídil vážil cestu dalekou
pro důkaz svůj až v dobu pravěkou.
Jeť nedoukům nejlíp' v onom kraji,
kde v mlze pestré obrys všeliký
se tratí oku vážné kritiky.
Než prohléděm' si střízlivě tu báji.
Ctím Hanumana, vím, že slavný jest,
však pravda neukrátí jeho čest.
Bůh v Ramu vtělil se, tož ve člověka,
ne v opa — člověk tedy přednost měl —
a člověk ten byl vojska velitel,
jen v pomoc maje opičího reka —
toť opí přednosti jsou pravé ruby.
I mostem zázračným se marně chlubí:
Jej, pravda, ruce opic vystavěly,
však Samudra, bůh moře, napřed celý
plán stavby načrtal; jen hbité svaly,
jež přiznávám, k té práci opi dali,
ni um ni vtip — toť věru sláva levná —
i sloní rypák nosí k stavbám břevna.

Je směšno chlubit se tou skrovnou rolí,
již Ind nám ve své bohoslužbě dává,
když ledačemus úcty rovné přává —
vždyť znáte v Benaresu svaté voly!

A zvrhlý vkus ať chválí sebe více
ten praničemný vzadu přívěsek:
je přírody on zjevný poklesek
a přímo ve tvář bije esthetice.
Tvar nohy člověka prý k zemi víže,
co zatím op se k nebi vznáší blíže:
však ještě výš se nese papouš hloupý —
snad proto lepší nás ti pestří troupi?!
Noh našich zvrhlý způsob nynější
je ku šplhání, pravda, schopnější:
leč nechcem' právě s ledajakou zvěří
na dále šplhat po stromu a keři
ni skotačit po vzdušné úponě —
než pěkně sedat v řádném saloně.

Co nahoty se týká konečně,
ó buďme rádi, že v ten lesní taj
až dosud nepronikl všetečně
z Evropy žádný novin zpravodaj
(z té Evropy, kde leckde v tyto časy
i ňadra dívčí opěvat je hřích
a policie trpí nahé krásy
jen leda na bohyních antických):
ten kdyby debatu tak nemravnou
zde vyslechl a sdělil svému listu,
k ní přilhav mnohou črtu zábavnou,
jakť obyčejem pánů žurnalistů —
což byl by vydán v potupu a šprým
náš sněm před celým světem vzdělaným!

Leč dosti slov. Jen končím přísahou,
že přes odpor všech hlupců, netečníků

a tmářů, copařů i zpátečníků
dál s neoblomnou půjdu odvahou,
kam jasná, vznešená mi kyne meta:
budoucnost velká opičího světa.«

Zněl po té řeči křik i potlesk chvalný,
ba jeden op až příliš loyalný
chtě tlesknout všemi čtyřmi dlaněmi
se octnul pádem hřmotným na zemi
(jsouť byzantinci mezi opstvem taky);
než dobře poznal kníže bystrozraký,
že nejdou ze srdce ty hlasy chval
a proto mrzut obrátil se dolů,
kde op, jenž Bhandragurou sebe zval,
pod baňkou chrámce, nejblíž u prestolu
na sloním rypci seděl po jízdecku
jsa vznešen nad opičí šlechtu všecku.
Té vzácné osobnosti ptal se vládce:
»Nuž, milý Bhandraguro, sděl ty mně,
co soudíš o mém plánu? Pověz krátce
a bez obalu, zcela upřímně.«

Tu poklonil se nízko Bhandragura
a pravil. »Bez lichoty, Milosti:
tvá řeč, to skvostů myšlenkových šňůra,
v níž každé slovo perla moudrosti.
Spíš na slunci bych našel skvrn a vad,
než na díle tvé geniální hlavy:
jeť ono zázrak důvtipnosti pravý
a veskrz dokonalé odevšad.
I najdeš zvláště, co se šatů týká,
vždy nadšeného ve mně učenníka

Ach, s jakým plesáním bych zdobil čelo
tím pyšným kloboukem a halil tělo
v ty spodky malebné, v ten skvostný fráček! —
Než kde je vzít? — — V tom jediný as háček.«

Souhlasným šumem svědčil opů sněm,
že výtka tato z duše vzata všem,
a zraky chtivě na krále se pjaly,
jak asi tíhu námitky té svalí.

Než král se hrdě nad pagodou zvedl
a sněmem vítězně se porozhlédl:
»Čest budiž upřímnému tvému slovu,
tak mužnému, bez cety pochlebné —
svým prvním ministrem tě odtud zovu;
však věz, že dílo svoje velebné
jsem pilně vážil v *každém* ohledu:
Tam nedaleko, kde náš prales vroubí
břeh písčitý, pod nímž se moře hloubí,
na místě, kam vás nyní dovedu,
v dar přinesly nám oceanu vlny
rozkošných šatů výběr nesčíslný
i klénoty a šperky vzácných krás,
že z pokladnice této každý z vás
můž' zapyšnit se od hlavy až k patě
v hedvábí, krajkách, sametu a zlatě.«

Ta zpráva teprv uchvátila duchy
radosti prudké nadšenými vzruchy.
Zněl jásot hlučný ze ssutin a stromů,
bouř' chvály zahučela se všech stran
a pozdravila krále hlasem hromu:
»Buď dlouho zdráv náš velký Hanuman!«

Pak nečekajíc jeho vedení
ta spousta opů jako smečka divá,
jež za příšerným lovcem báje hřmívá,
ve větví, úpon hustém spředení
od stromu k stromu v šumném přívalu
vzdušnými hupy, přemety a skoky
tam letěla, kde s tesu koralů
lem pralesa se díval v mořské toky

V.

Vod valná pláň, kde věžil orkán včera
hor plynných davy nad údolí sterá,
kde sršely tmou žhavé mračen střely
a s hromu rachotem vln jeky zněly,
dnes v majestátním spočívajíc míru
pod nebes jižních skvoucím blankytem
safírem ohromným se modrá v šíru
se zlatých jisker hravým zákmitem.
Jak modrá říza jemných krajek lemem,
roj tichých vln se čeří sněžnou pěnou
pod nízkou prouhou břehu, ozdobenou
malebných palem skvostným diadémem.
To nádherný je předvoj pralesa
se šperkem pyšným rostlin opínavých,
jenž v kadeř tká jim věnce květů žhavých
a guirlandou až k moři poklesá.
Pod nimi vlnek stříbrem průzračným
plá sadu podmořského divná krása,
jenž koralovým kvítím břeh tu pásá,
polypů něžných dílem zázračným.
Ty trsy z tyrkysů a rubínů,
na jejichž snítky ozdobné jsou sety
kol kolem lepotvárné živé květy

v rozkošných barev sterém odstínu,
těch medus barvy, tvary přesličné
i jiných tvorů, jež kol hrají v letu
jak motýlci těch koralových květů
a na dně lastur formy rozličné,
jež perletí se lesknou v barvách duhy —
toť jako pohled na báječné luhy.

Leč bouře včerejší, jež s lodí Muz
tak mnohé pyšné sklála naděje,
v těch krásách vůkol nechala svých hrůz
nejedny kormutlivé šlépěje.
Na břehu sem tam divná směsice
se kupí v písku Mořem vyhozeny,
vln prudkostí a vláhou poškozeny,
tam leží koše, bedny, krabice.
A v moři samém nedaleko břehu
hle! mezi skalin útesy a bradly,
jež černají se v jasném pěny sněhu,
vrak lodi vězí, zpola na bok padlý.

Slyš! Zdá se, jakby do pralesa kdes
byl náhle zadul vítr s hukotem
a blíž a blíže k pobřeží se nes'
v rostoucím šumu s větví praskotem.
A již v tom hluku rozeznati skřek
a vřeskot hrdel četných Povzlétá
nad palmy zděšen mnohý papoušek
a, vzduchu tulipán, tam třepetá
peřestým křídlem. Z houšti lupenů
op nyní vyrazil a po kmenu

sjel k zemi bleskem; za ním druhý, třetí
a dav už jiných vřeště dolů letí;
teď chumelí se řásných listů houští
již celé mračno opičích těch stád
a překotem se po lianách spouští,
jak dštil by plavých pitvor vodopád.

Vše na krabice, na bedny se vrhá,
rve vaků řemení a koše trhá — —

Teď, Breughle pekelný, svůj štětec dej,
bych z dáli zachytil ten divý rej!
Mé péro chabé nepodá než stín
té orgie, těch mumrajů a šprýmů
nad zůstalostí utonulých mimů
a pěvců, primadon i ballerin.
Jak vichří nedočkavé ruce opí
v té strakatině třpytných oděvů,
co s nimi za posuňků směšných tropí,
co groteskních tu zříti výjevů!

Zde s fantasticky opřilbenou lebí
tvář opičí se do zrcadla šklebí;
tu strká v Mefistovy spodky rudé
opička ruce; nohy opět jiná
cpe v rukávce živůtku Markétčina;
jich soused žezlem na trianglu hude;
op vedle s hustě osněženou srstí
kol sebe metá pudru plné hrsti,
že brzy tu jak v sádrovnické dílně;
druh za ním karikuje umělce,
po zádech štětkou čmáraje mu pilně,
již v tuši namáčí a rumělce;

ten lorgnonem zas mává v poskoku
půl oděn anticky, půl v rokoku,
a přes tympány metá kozelce — —
Tu obleky všech národů a zemí,
tu zbraň, jíž hrozíval kdy který věk,
vlásenky, kníry s nosů druhy všemi,
mask bez počtu a lýtka baletek,
tu věnce vavřínové s fábory,
vějíře, noty, číše, prapory — —
vše oživeno šklebivými běsy
a rozvířeno v nevídané směsi
a rej ten vhodná hudba doprovází,
směs tónů, jaké neuslyšel svět:
vřesk opů, tamtam ohlušnými rázy,
chřest rolniček a klapot kastanět.

A nové ještě davy s palem prší,
již sotva jímá břehu těsný pruh
ten bohopustý masopustní ruch,
kde pestře klubka zmotaná se vrší
opičích maškar, jež se o plen škubou
a na se cení dáseň ostrozubou
ke rvačce hotovy. Tu jedna zrakem
zalétla na skalisko s lodním vrakem
i zavolala jiné. Vyšplhala
hned tlupa opičí na sykomoru,
jež sama strměla tu v palem sboru
a nejdál k moři větev silnou stlala
S té v době kratší, než můj popis trvá,
pás visel utvořený opicemi:
na větvi nohama i chvostem prvá
se drží pevně, hlavou visíc k zemi,
a rukama chvost dolní družky jímá,

ta třetí zas, ta čtvrté ohon třímá
a tak op četný — směšné divadlo! —
lbí dolů, zády obrácen jsa k moři
až k zemi téměř svislý řetěz tvoří.
A teď to dlouhé živé kyvadlo
všech ruk a nohou prudkým rozmachem
vždy prudčeji sem tam se houpá, zmítá,
že brzy daleko za břehu lem
op nejspodnější k lodní trosce lítá,
až ruky vzpřahem kloun tam obepjal
a dokončen tak živý oblouk mostu,
jenž zbudován je z opích těl a chvostů
tak docela, jak Ulloa to psal,
(čímž tuto nezvratně se potvrzuje,
co učencům dnes bajkou směšnou sluje).
Po mostě opičím dav jiný pílí
a do dna vypleněn je v malé chvíli
nešťastný koráb. Nový tarmark pravý
přibývá na břeh do strakaté vřavy.

V tom objevil se posléz mezi svými
též vládce Hanuman. Teď teprve
— ač vůdce — dostih' kroky belhavými
své poddanstvo, jsa ztýrán do krve.
Onť arci nesměl pádit opím skokem
po lianách, než bral se lidským krokem
po zemi, opřen o kus bambusu,
a šlo to v bídném dosti poklusu,
an každou chvíli rovnováhu ztrácel
a leckde pádem v trní zakrvácel —
neb ten druh opic dovede jen stěží
jít zpříma jako gorilla neb čego —
tak dopachtil se posléz' na pobřeží
a stanul jako vtělené Quos ego!

»Ah!« zkřikl, »rozkošné to divadlo!«
a bambus napřáh' v ruce hrozebné;
než zbaveno tak berly potřebné
v ráz jeho veličenstvo upadlo
na přední ruce a tak o čtyrech
dál plísnilo své zbrklé poddané:
»Dost nemoudrých a dětských šprýmů těch!
Co v koších dosud, ať tam zůstane
a vše do lesní naší državy
ať nejdřív pozorně se dopraví;
tam teprve po řádném sepsání
z té spousty vyberu, co svědčí komu
dle rodu, povahy a nadání,
a naučím vás, jak se tvářit k tomu.«

VI.

Jak, Hanumane, důstojně bych líčil
ten velkolepý převrat všeliký,
jímž's rázně, druhý Petr Veliký,
nad opstvem prapor vzdělanosti vztyčil!

Jak bystře znal jsi užiti všech věcí,
jež přinesl ti koráb v šiřé pleci,
těch kulis, kostýmů a sterých tret,
z nichž buduje se divadelní svět,
bys založil zde ve pralese hluchém
svět skutečný, svět osvícených opů,
jenž brusem jemným, vzdělanostním ruchem
div že se nepovznesl nad Evropu!

Kdo věřil by, že v rouně chlupů holém
nedávno lezli po stromech a svlačcích
ty postavy, jež teď se pestří kolem
ve spodkách, sukních, mantilách a fráčcích,
jež nosí vějíře a lorgnony
a sekají si dvorné poklony!
Kdo spodní ruce opičí by tušil

ve skrýši hebkých střevíců a bot,
jež — řek' bys — švec jen příliš volné ušil
A málem přímý je těch postav chod
i v kyčlích při tom houpají se s chikem —
lze divy tvořit vytrvalým cvikem.
A chvost? Pad' bez milosti břitkým kovem,
teď neslušno jen dotknout se ho slovem,
za smeták prachu slouží, ubohý!
Jen damám nechán, výborně se hodě
na místo jiné různé podlohy
pod šaty vzadu, jak to nyní v modě.

Kde radžů dávných palác pobořený
ve středu ssutin vznáší sivé stěny,
jsa zpola zastřen hustým krovem lesa
a svlačců zvonce na průčelí nesa,
jež dřevní slávy chová mnohou stopu,
tam sídlo zařídil si vladař opů.
Před vetchou branou, jejíž zdoby čctné
mech obalil a skryly hvězdy květné,
přechází semo tamo stráží bdělou,
kdy třeba poctu po vojensku čině,
op marciální; uniformu skvělou
má z Gerolštýnské velkovévodkyně.
A pod té brány sličným obloukem
op vrátný se dvourohým kloboukem
a s kožešinou skvostně premovanou
hůl stěží třímá zlatem okovanou,
má lidských kollegů i zpurné hledy —
portýrskou loží budka napovědy.
Pak uvedou tě pestří komoří
dál po kobercích s jemnou perskou prací

na vnitřní rozložité nádvoří,
kde mocnářova síně přijímací
je z kulis nejkrásnějších sestavena
a s nevídaným pychem upravena.
Tu stříbrem jemné čalouny se třpytí,
tu skvostná křesla rytířská je zříti,
antické vázy, čínské porcelány,
krb moderní, v němž tančí plameny,
řad obrazů, jež přímo na stěny
i s rámci vkusnými jsou malovány,
a prostřed v plné panovnické slávě
král Hanuman se jeví na trůně
ve skvoucím Leara nešťastného hávě,
na polo schován v zářné koruně,
jež — trochu volná — přes uši se svezla,
ve pravé ruce zlatou lil'ji žezla
a v klíně zlaté říšské jabko maje,
s nímž ruka levá jenom tak si hraje.
Po straně pulpit nese spisy státní:
to partitury jsou a role psané
i vonné něžné lístky delikátní
a krejčích účty, zřídka saldované.

A chce-li kníže do komnaty jiné,
tu jenom žezlem komořímu kyne
a řekne na příklad: Sál holdovací!
Hned hejno sluhů stěn se chopí kolem,
je odnáší a s jinými se vrací,
otáčí, strká, buší horem dolem
a za chvilku jak proutkem čaroděje
sál žádaný se kolem krále stkvěje.
Tak, aniž potřeba mu hnouti nohou,
král vystřídati může síni mnohou

*

a nevíš, která krásnější je v řadě,
jak dlel bys v báji na zakletém hradě.

I šatna knížete je přebohatá:
on každou chvíli oblíká a svlíká
tu středověký ornát z perel, zlata,
tu šaty patnáctého Ludovíka,
tu Bonaparta známý oděv prostý,
tu španělským se strojí generálem —
tak za den šestkrát mění šat a skvosty,
jsa ve všech velebný, chlup každý králem.
Když hostinu svým hodnostářům dává,
tu na tabuli spousta drahých krmí,
dort rozmanitý, paštika též z páva,
a prostřed váza vzácných květů strmí.
A hosté vznešení kol sedí slavně,
nůž, vidličku též drží zcela správně
a krájejí až radost patřit na to
ryb útvar lahodný, jenž z mísy kyne,
a vzácné ptáky pečené jak zlato,
ač na oko jen semtam nůž se šine,
neb ani opům nejde pod vous asi
chuť obarvené papírové massy —
než kdo by v osvíceném státě syt
chtěl od hostiny dvorní odstoupit!

I vkusný park má kníže při paláci.
Houšť palem, úponek a květů žárných,
tropické Flory dítek lepotvárných,
tam opi vymýtili krušnou prací,
a nyní přendavky a kulisy
sem tamo postaveny baví hled

křů, květin barvitými obrysy;
i starožitný fontán uprostřed
proud vody malované metá vzhůru.
V tom sadě plátěném náš Hanuman
rád prochází se, vážně zadumán,
na čele panovnických péčí chmuru,
a někdy v taji, za barvitým křem
starosti plaší mrštným kozelcem.

Poddanstvo arci skrovněji se neslo
a zvláště o nábytek byla nouze:
tu jednomu se dostal divan pouze
a druhému zas rytířské jen křeslo;
a proto zákon dobrého byl tónu,
svou židli s sebou přinést do salónu

Než za to šatů bylo víc než dosti,
že mohl říše populaci všecku
král ošatit si řádně po člověcku
a že tu našel všechny příslušnosti
ku všelikému povolání. stavu,
z nichž buduje se osvícený stát.
I nezbylo než návod opům dát,
jak chovati se mají ve svém havu,
jak upravit má každý tvář i zor,
jak v pohybu i v posunku si vésti,
by ve všem dostihl svůj lidský vzor.
A knížeti v tom přálo plné štěstí.

Říš jeho ve všem lidské měla řády,
i dobrodiní konstituční vlády;

dal opům právo, po evropských vzorech
mít krásné řeči ve zvolených sborech.
Tu poslancové klidně přemýšleli
o nových daních, říše rozkvětu,
ba někteří též opponovat směli
a všichni správně brali dietu.
O různých zákonech se usnášeli
a snesení svá králi přednášeli,
jenž v plné slávě, sedě na svém tróně
— toť velkolepé bylo divadlo —
vždy snesení ta vyslech' blahosklonně
a potom dělal, co mu napadlo.

Stát spravovali četní úřadníci.
Ti sedávali, péro za uchem,
za kupou fascikulů s vážnou lící,
zkad řítili se s hněvným výbuchem,
když občan smělý vyrušil je z píle.
A časem ve fraku a pásce bílé
křivíce záda téměř k úpadu
šli představit se hlavě úřadu.

I právníci tu měli vděčné pole.
Ti dávali si pohled zchytralý
a sporné spisy — herecké to role —
bez únavy a konce střídali,
i stání odkládali, lhůty brali,
na léta vlekli spory sumární
a na palmových listech posílali
svým stranám dlouhé účty palmární

Kdo z lékařství zas vykonali zkoušku,
ti velmi učeně se tvářili,
poltivky očkovali do papoušků,
kukátkem počítali bacilly,
puls studovali z rána ku večeru
i sluchem střehli vnitřní úkony
a předpisovali — líp' našich věru —
svým chorým divadelní bonbony.

Dav byl tu také professorův opských,
na nosích brejle, zasazené v zlatě,
pedanti suší od hlavy až k patě,
že stěží rozeznat je od evropských.
Ti knihami se obírali stále,
jež vylovili z lodi ztroskotalé·
na kusy mnohou roztrhali knihu
a z kusů novou sestavili v mihu.
Leč slyším ostrý professorský hlas:
»Meť raděj' před svým prahem, nedouku,
sic posvítíme řádně na ocas,
jímž prý op indický se chápe suků,
též o tvém hindostanském pralese
a jiném leccos mohli bychom říci —
jsou věci, jichž ni bajka nesnese — —«
Již mlčím skroušeně, nach studu v líci.

Též bohoslovci s oblou, lesklou tváří
zde slonili se v nadpozemské záři —
by zbožní kritici se nebouřili,
dím výslovně, že Bramu opi ctili.
Ti opští bramánové v řízách řásných
vzdor postům divně tučněli a kvetli

a do politiky, věd, uměn krásných
a zkrátka do všeho své vědy pletli.

A rozumí se vědám záštita
též opí byla universita.
Tu professoři pilnou měli snahu,
by v každém kroku, mrknutí a tahu
tak tvářili se na vlas docela,
jak v Lipsku, Halle učenci se tváří,
a všechny v Němcích zastínila září
hůl skvostná opičího pedella.

Též umění zde rozkvétalo valně:
Tu s chlupy zcuchanými nad hlavou
a s rukou v ňadrech pěvci genialně
líc nesli v odiv bolně dumavou,
po velkých vzorech jedli, pili, spali
a opičími Byrony se zvali
Malíři pyšnili se v sametu
a klobouk šírostřechý měli v týle
a znali božsky držet paletu
a popleskali barvou plátna míle
A když se sešli opi hudebníci,
ten v buben hlomozil, ten v činely,
ten hlučel do pozounu vzdulou lící
a jiní smyčcem vztekle vrtěli:
tu měl jsi věru slyšet skladby lidské
ve slohu vážné hudby dramatické.

Tak z nepřebrané šatů zásoby,
jíž poskytl mu koráb utonulý,
král vytvořil si všechny podoby,
jež Evropa do svého lůna tulí,

z výrobků prostých mistra krejčíře
vykouzliv barony a rytíře,
drah podnikatele a bursiány,
i vážné purkmistry a radní pány,
myslivce, námořníky, kramáře,
bělostné kuchaře, a cukráře,
i černé notáře a kominíky,
i pestré hasiče a městské šiky,
sklepníky, listonoše, hokynáře
i blatošlapů zástup darebný —
a kdo už nijak nebyl potřebný,
ten za vládního sloužil novináře.

A mimiky to byly pravé divy,
jak brzy národ opův učenlivý
svou celou bytost vpravil v role svoje,
jak uměl zachovati chodě, stoje,
v posuňku každém, hnutí, úsměvu,
co příslušelo k jeho oděvu.

Věř, kdybys na opičím korsu tady
byl spatřil opa ze šviháků řady,
jak oděn ve francouzském slohu přesném
tu volném jako sak, tu příliš těsném
znal binoklem neb tenkou hůlkou mávat
a fraškovitý účes načechrávat:
tu byl bys zabuda, že's v říši opů,
řek' dojista. Hle, dandy ze Příkopů!

A což ty modní lvice opičí,
kdož jejich chic a půvab vylíčí!
Ty roby nádherné, šperk jejich skvělý,

těch jemných ruček svůdné pohyby,
když jako lásky sítě rozestřely
vějířů skvostných pestré záhyby.
A slyše jejich štěbetání sladké,
mněl's vnímat jiných krásek zábavu,
ty známé prázdné průpovědi hladké
a hluché cizí tretky z ústavu.

Jak těžký sen již ležel za opy
čas mravů barbarských se šplhem, skokem
By ve všem chován byl řád Evropy,
bděl každý nad soudruhy přísným okem
Hned krutý posměch provinilce bodal,
když, zapomenuv se, op do salónu
všel bez kravatty nebo pantalónů
neb místo ruky dámě nohu podal.
A chronique scandaleuse hned na vše strany
zvěst šířila všem k potupnému smíchu,
že ten neb onen soused nevzdělaný
na banan za dne šplhal bez ostychu.
A prošpetla-li někde opí dáma
cos o lotosu aneb o papoušku,
hned sklonila se družka družce k oušku
»Jak naivní! Nu, hlupačka to známá«
Neb opstvem vzdělaným se hovor nese
jen o Hydeparku, o Boulognském lese — —

Leč vidím v duchu, kterak nad mou básní
jak sněžný motýl, když se k růži nese,
zbytečně k ústkám něžná ručka pne se
— neb rtové jich i v zívnutí jsou krásni —
a slyším vzdech, jenž přes tu stránku věje:

»Na místo růží, něhy hrdličí
nám líčí šklebné tváře opičí
a ještě ztrácí slabou nitku děje!«

Ach, cítím tíhu spravedlivých hněvů.
Však usmířím je, bohdá, v příštím zpěvu:
'am panýr bitvy bouřlivě se vzdýmá
a proud mé bajky kataraktem hřímá.

VII.

Čas dlouhý v míru kvetla opů říše,
král veselil se zdarem svého díla;
jen drzost papouščí mu časem sila
hořkosti krůpěj do té blaha číše.
Ti pestří hlupci mají totiž zvykem
co slyší, napodobit pustým křikem,
i stalo se, že zaskřehotal brzy
kdes »osvěta i lidskost« papouš drzý,
tu »pokrok«, jinde »volnost« vřísklo s hůry,
tam »ideál« skřek vedli hlupáci
a nejradš pěly papouščí ty kůry
ve sboru »civi — civilisaci«.
Ta slova vznešená v tom blbém echu
kol zvučela jak opům ku posměchu
a bodala je z rána do noci.
A král tu neznal jiné pomoci,
než kamenem ty troupy plašit v dálku —
vždyť s papoušky přec nemoh' vésti válku.

To mráček, opičí jenž nebe kalil;
však za ním těžký, bouřný mrak se valil.

Kdys do paláce chvátal Bhandragura,
děs v oku, čelo kryla péčí chmura,
a proti mravu ani nezazvonil
před závěsem, jenž kobu krále clonil
Zdvih' oponu, však rychle nazpět skočil,
neb v čirých nedbalkách tam krále zočil,
jak vyšplhav se na baldachýn trůnu
tam zlatým říšským jab'kem sem tam hází,
je vzhůru vymršťuje žezla rázy
a chytá zase divných za posunů
a vůbec věci všeliké s ním tropí,
jež činívají rádi s jab'kem opi.

Ministr s jemným taktem postál chvíli,
pak hlasně zakašlal, zas chvíli čekal
a zvoncem udeřil pak teprv k cíli.
Přec asi vládce zabraného zlekal —
hřmot ozval se, jak by cos padlo dolů,
a prchly minuty, než zaslech': Dále!
Leč vstoupiv Bhandragura, na prestolu
již spatřil vážně sedícího krále,
an říšské jab'ko hrdě třímal pěstí
a velebně vstříc hleděl jeho zvěsti.

Ministr kolenem se sklonil k zemi
a k nebi vznesl bolný zrak i ruce.
»Ach, králi! Žel, že není ret můj němý,
bych nemusel to vyřknout — revoluce!«

Král zachvěl se, tu slyše hroznou zprávu,
i koule zlatá vypadla mu z dlaně
i shýb' se po ní, zastrčil ji maně

do zadní kapsy královského hávu,
pak teprv ministra za ruku chvátě
vzkřik': »Revoluce? Možno-li? V mém státě?«

»Ach, pane,« s žalem Bhandragura líčil.
»Věz, kterak odboj pozvolna se plíže
pak z nenadání smělou hlavu vztyčil. —
Snad na starce se pamatuješ, kníže,
jenž, jménem Vindragupta, v plném sněmu
kdys drze čelil majestátu tvému;
on dál se příčil vzdělanému řádu
a když pak oc— hm, zbytečnost tu vzadu
jsi kázal odrubat, tu činil vzdory,
ba, pobouřit se snažil druhů sbory;
však nepořídiv, s vaňkem poradil se.
A bylo slyšet jen, že usadil se
jak poustevník v odlehlé lesa straně,
kde bydlí na obrovské banyaně
se sborem papoušků jak barbar pravý —
Týž, králi, ach! je původcem té vřavy

Již déle znamenal jsem kleslost mravů,
jež zmocnila se části nižších stavů.
Jich svůdci sešlé existence byly,
jež z nedbalosti nebo mrzké zvůle
svůj prve slušný oděv sešpatnily:
právníci, ztrativší svých fraků půle,
učenci, rozbivší své okuláry,
a poeti, z jichž plášťů zbyly cáry.
Ti hleděli teď na každého křivě,
kdo zachoval si zdravé švy a šosy,
a brumlali o právech lidu cosi.

Ba, drzé zraky upírali chtivě
i na tvou šatnu, králi, reptajíce:
Nám z rukávu se dere loket holý
a tam tlí hávů skvostných na tisíce,
v jichž pyšném sametu se pasou moli.

Ah, pomyslil jsem, socialní krise!
Nůž třeba přiložit k té škodné hlíze
I trestal jsem, mé oči pilně bděly —
než pozdě se mi zcela otevřely.

Jest obyčejem nízkých zvrhlých duší,
že všechno servat hledí do svých kalů
a jiným aspoň slinou hany ruší,
co sami ztratili, lesk idealů,
a tak i tento ošumělý tlum
bil drze ve tvář slušným způsobům
a tupil pěkné, zachovalé šaty
a všechny věci, které nám jsou svaty.

Dnes na lianě, oděn pouze vestou,
z nich jeden seděl, nad veřejnou cestou —
zjev pohoršlivý u nejvyšší míře
(opičkám mladým z ústavu, jež tudy
šly právě s ředitelkou, za vějíře
krýt bylo obličej svůj studem rudý)
a k tomu ještě — hnus mi tlumí hlas —
ten barbar, v klíně ptačí hnízdo maje,
na pestrých vajíčkách měl divý kvas,
jich obsah syrový rtem vyssávaje.

A když jsem začal smělci domlouvat,
tu vzpříčil se mi: — Mluví se to krásně
v purpurném fraku, na němž zlaté třásně;
však stranou hleď, zda poznáš lidský šat
tam v menčikova mého troskách smutných!
A co se týká vajec těchto chutných,
proč bych je nejedl, když liběj' fíků
se rozplývají medem na jazyku
a jdou mi k duhu. Syrové ty žloutky
vždy předkům našim byly za pochoutky
a jsou i nám Bys potrestat měl všecky,
kdož srkají je v taji pokrytecky,
ač veřejně k nim odpor nutí v tváře:
sám s celou říší šel bys do žaláře.
Vždyť povídá se — váhám věru říci,
co pronesl ten jazyk zlolající —
že mívá kníže sám jen k pastvě zraků
své mísy malovaných ryb a raků
a když se vynadívá v hostí kruhu
na srnce, bažanty a křepelky,
že jdou mu za španělskou stěnou k duhu
bambusů mladých svěží výstřelky — —«

To pravě Bhandragura klopil k zemi
hled zapýřen, co zatím králův zrak
nad ruměncem se točil do oblak;
tak drahnou trapnou chvíli dleli němi,
až ministr se řeči ujal znova:
»Já ztrestat chtěl ta velezrádná slova,
než op mi čelil ve zločinném vzdoru
a zpustlý dav mu přispěl na podporu.
Ten padouch volal: Mluvil pravdu břitkou

kdys Vindragupta králi v plném sněmu,
když slavně vyvracel řeč jeho plitkou.
A dobře radí nám. Již pojďme k němu'
My žili v míru po způsobu dědů
na stromech veselí a péče prostí,
až přišel kníže s torbou cizích jedů
a lidských nesmyslů i zvráceností.
Nač máme zapírati bytost vlastní
a předků mrav, s nímž bývali jsme šťastni,
tím pohrdat, co příroda nám káže
a k čemu potřeba i zvyk nás váže?
Pitvorně napodobit lidské loutky
jen k ukojení směšné krále choutky,
jenž přece z opů nenadělá lidí
a leda posměch u člověctva sklidí?
Ne! Měj si nazpět pestré cáry svoje,
my hrdě vypnem' volnou opskou šíji,
hruď vnoříme zas v čisté opství zdroje —
dál sami hrajte směšnou komedii!

S ním všichni souhlasili a hned s těla
své cáry strhli; po lianách mžikem
na stromy vyhoupla se tlupa celá
a s posměšným se vzdalovala křikem
Teď teprve se rozbřesklo v mé hlavě
řeč ona jistě byla pouhým echem
slov, jimiž Vindragupta v tomto davě
žár odboje rozdmýchal mrzkým dechem,
as dávno s nimi tajné maje schůze,
jsa hlavou skrytou pobouřené lůze.‹

Král s tváří chmurnou naslouchal té zvěsti;
teď okem zableskl a sevřel pěsti.

»Ha, zrádci! Přísahám u Parabramy,
u Bramy, Šivy, u Krišny a Ramy,
u bohů všech, u Gangy proudů svatých,
u posvátného svého arciděda,
u nebes, k nimžto ruka má se zvedá,
u trůnu, koruny té lesků zlatých,
přísahám na svůj purpur, na tu zbraň,
na říšské jablko, jež třímá dlaň,
na toto — —«

Kníže na klín oko schýlil,
pak vnořil ruku marně do purpuru,
pak hledajícím zrakem vůkol pílil,
až maně pohlédl na Bhandraguru,
jenž okem teskným poletoval vzhůru
na trůnu baldachýn a nyní hbitě
před zrakem pánovým je sklopil k zemi;
než král již vzhlédl v baldachýnu lemy
a pozoroval jaksi rozpačitě
hrot žezla drahého, jenž s pyšným skvěním
v té výši čouhal rudým nad třepením.

Po chvilce dále mluvil hněvný vládce:
»Ba přísahám, že tíhou krutých trestů
ty zaslepence zastihnu a zrádce,
je mocí vrátím na osvěty cestu.
Ve jménu vzdělanosti znesvěcené,
za ideály lidstva drahocenné
již rozviň, Bhandraguro, prapor boje
a seber bohatýrské vojsko moje;
až zítra slunce vzejde nad pralesem:
před blýskavicí mečů zbledne děsem,

před mrakem hrdinů, v jichž půjdu čele
do prachu svalit odbojníky smělé.« — —

Teď, Muso, boje varyto mi dej
a zachvěj do strun křídlem nadšení
a písní důstojnou mi slavit přej,
co vykonali reci vznešení,
jak za královským hřmíce bohatýrem
les rozbouřili války děsným vírem.

Již seřaděn je pěších valný šik
a slunce, hledíc kradmo v lesní hloubi,
zří poděšeno hroty dlouhých pik
a pušek otvory jak sluje zhouby.
Zří s obdivem též uniformu sterou,
z nichž každá téměř barvou kvete čtverou,
že vypadá ten zástup opičáků
jak záhon valný nejpestřejší Flory,
malv, tulipánů, pivoněk a máků —
až zastínil by naše městské sbory.
A jsou tu kroje ze všech armád světa,
kam hledíš jen, vše zlatý třapec samý
a samá šňůra, hvězda, epauletta,
čák výběr s chocholy a kokardami
i grenadýrské rudé čepice,
jež pnou se do špičky jak hlavy račí
a pod jichž lemem zlatým opice
vstříc bitvě slavné hrdinsky se mračí.

A jaký teprv jízda lesk a třpyt,
že trudno zraku na ni popatřit!

*

Tu zlaté kyrysy na slunci hrají,
tu skví se přílbic divné hřebeny,
s nich žíní sáhodlouhé hřívy vlají
i palaš blýská z pochvy tasený.
Až po zemi se vlekou ostruhy
bot jízdeckých, jež pevně pod pažemi
jsou přivázány dvěma popruhy,
neb — volné příliš — svezly by se k zemi:
jen do půl holeni v nich noha sahá,
ač popruh téměř ke kyčlím je tahá.
A bujně skáčou dragounů těch oři,
jež z nedostatku koňstva opi tvoří.
Král s generálním štábem v čele temu
hrá duhou, krásy bohatýrské div;
na lesklé pásce v pouzdře vkusném jemu
po boku visí polní perspektiv —
ten kdysi z lóže stíhal nožky luzné,
teď zasvěcen je Marta službě hrůzné.

Jak mračno zkázonosné středem lesů
voj valí se; kol třepotá se v děsu
roj papoušků a prchá s pustým skřekem
před bubnů rachotem a polnic jekem.

Ač statně sobě vojsko vykračuje,
přec jde to zvolna; k rychlé chůzi rovné
až dosud opů noha nestačuje
a svízele jim zmáhat nevýslovné:
tu podrost hustý v pochodu jim brání,
tam šik se boří v bahna, plísní skrytá,
rve trní uniformy, přilby chytá
houšť úponek, jež nad cestu se sklání,

přes kořeny též mnozí klopýtají;
a nejvíc ti, kdož úkol ořů mají,
dragounů těžkých trpí od nákladu —
takž jízda zůstává za vojem vzadu.

I živočišstvo nepřátelské všade
armádu stíhá, osidla jí klade.
Tu obrovský roj mravenců jí v křídlo
vpaď lítě, trýzní je jak steré šídlo,
pijavky hrozné na nohy se věsí,
tam zasyčení hada předvoj děsí
a zde voj bázní trne, že snad chová
zjev ještě strašnější houšť bambusová.

Když přešlo slunce půli dráhy denní,
v tom lesním okresu, dřív nepoznaném,
kdes táborem si lehli unaveni.
Král s generály pod vysokým stanem
(ten arci pouhým obrysem byl stanu,
jsa malován jen v jednu plátna stranu)
měl poradu o dalším války směru;
i snešeno: zde zůstat ku večeru,
pak nočním pochodem ve tlupě trojí
zbojníky sklíčit; pravé, levé křídlo
obejde tiše Vindragupty sídlo;
střed rovně půjde; pak se všichni spojí
kol nepřítele v řetěz neprostupný —
tak v léčce uvázne ten zloboh zpupný.

Co k noční chůzi spánkem voj se sílil,
král v dumách velkých bdící čelo chýlil;

to sláva, schýlená ku svému synu,
zvěst šeptala mu nesmrtelných činů
a jejích křídel bleskotavých vlání
se dotýkalo žhavě jeho skrání.
Tak ještě dlel, když noc se snesla shůry,
noh obrovský, a po pralese šírém
lakotně rozestlala peruť chmury.
Tu probudil se tábor bubnů vírem
a tři hned oddíly ve trojím směru
na pochod vydaly se v nočním šeru.

Střed s králem táhl rovnou cestou k cíli,
šel ostražitě, stanul každou chvíli
zvuk podezřelý zbádat bystrým sluchem
neb rozhlednout se v lesním temnu hluchém.
A prales hrůznou tvářnost na se bral:
plášť temnoty své strašidelné cípy
střel kolkolem a kam ve stromů val
luk měsíce slal stříbrné své šípy,
vše měnilo se v ruchu divotejném
jak oživeno nočních duchů hejnem:
ty listů vějíře a zdobné shluky,
teď postříbřeny skvostně luny svitem,
se zdály chvíti kyvem tajné ruky
a ve klenutí stromův obrovitém
rej stínů titanských se divně míhal,
suk — děsná tvář, k ní svlačec pustá brada,
i kořen křivolaký, změněn v hada,
leb ohyzdnou na hnusné šíji zdvihal.

Kdes temnem svítí ohnivé dva zory —
to noční lezoun, číhající lori.

A můry veliké se vzduchem chvějí
i netopýři ve příšerném reji.
Šum, ševel, praskot vojsko leká časem,
neb krev mu stydne dálných dravců hlasem.
Však mlčí-li ty zvuky zlověstící,
tu slyšet sotva kročej šelestící:
tak opatrně, beze všeho ruchu
voj táhne, roven karavaně duchů;
tu nezní zbraně zazvonění žádné,
vše tají dech a tlumí nohy šlapot,
a ticho hrobové nad vojem vládne,
jímž ozývá se jenom zubů klapot.

Hle! strom tu mocný nízko větve klene,
velkými plody tu tam obtížené;
jak svůdně visí s nich ta sladká tíha!
Již slina v ústech opičích se sbíhá
a předvoj chvátá ku slibnému stromu —
leč jakby náhle stižen ranou hromu,
ucouvnul, ztrnul, zděšen prchá, padá
a s pokřikem se trhá šiku řada:
neb ovoce hu! v letouny se mění,
již visevše tu v opozdilém spánku
za nožky dráp, kol těla křídel blánku,
jak svislé plody byli k pohledění,
však nyní k divým nočním rejům šíří
nad vojskem šerá křídla netopýří — —

Ne, dále nechci líčit strasti různé
těch slavných pochodů, té noci hrůzné.
Chci jeviti teď věci, jež se dály
ve Vindragupty zlého hlavním stané,

to na titanské oné banyaně,
kde sídlil s lájí, která prchla králi.

Ji přijal Vindragupta plesnou řečí:
»Mnou stínové vám slavných předků vděčí
za velký čin. Již pozírali v hoři,
jak hubí vnuků ruka pohrdavá
jich svatý odkaz, cizotě se koří.
Však zvítězila mysl opů zdravá
a brzy bohdá vzejde krásný den,
kdy rod náš všechnu lidskou cetu smete,
jíž z choutky bláznovské byl ověšen,
a prales opět čirým opstvím zkvete.
Vás vítám, první posly doby lepší.
Nech roj náš volný v úponkách zas křepčí,
zas jezme, co les rodný chystá k snědku,
a lezme nazí mravem krásným předků.
Pryč s každým návykem a sledem cizím,
zas ve všem osvojte si opský mrav,
v mém opství pravém, netknutém a ryzím
před oči každý zrcadlo si stav,
v čistého opomilství vroucím žáru
svou bytost očisťte všech lidských škvárů.«

Pod jeho dozorem hned příští den
řád opičí byl ve všem prováděn.
Po větvích, svlačcích lezli pilným cvikem,
noh, v botě ztrativších svůj bystrý hmat,
zas učili se hbitě užívat
a pronášet se správným opím kvikem,
tvář v nezkažených opích šklebech měnit
a v ryzím duchu opičím chrup cenit;

ba, ocas též si znova nalepili,
by ve všem praví, řádní opi byli.
Když padl některý do lidské role
a začal kroutit po švihácku bokem
neb advokátsky chytře mžourat okem,
básnicky usmívat se v sladkém bole,
hned soudruhové kárali ho štilci,
že taká věc jen sluší odrodilci.
Ba opství své tak do krajností vedli,
že po rukách jen lezli, nohou jedli.

Jak líbezně po celodenním cviku,
až po krk plni durianů, fíků,
pod hvězdnou klenbou nebeského dómu
na vonných větvích košatého stromu
v sen klesli, plný divné lahody,
na volných ňadrech matky přírody!

Leč z jitra všechny vyburcoval ze sna
křik, polnic hlahol, bubnů vřava děsná.
A v leknutí když popatřili dolů,
vstříc zasvítil jim hrozně v záři ranní,
jak obrovský had lesklý v těsném kolu
je obmykaje, řetěz smrtných zbraní.
Kamkoli poděšeným spěli zorem,
pás pestrých se vlnil uniforem,
zřít bylo přilby, pušky, šavle, kopí
a bojechtivé obličeje opí.

Jen stěží Vindragupta uchlácholil
strach tlupy svojí. Zosnoval pak číle
plán obrany a zbraně vhodné volil —
byl věru důvtip barbarský v tom díle.

Fík indický, v němž zbojci měli skrýše,
kmen obšírný pjal do veliké výše
a spoustu silných větví, listí husté
v koš gigantický přeširoko stlal
a z dolních větví výhonky zas tlusté
jak pilíře a sloupy sesílal;
ty, v půdě kořeníce, zase vzhůru
výstřelky slaly a tak vůkol pně
kořání vzdušné tkalo malebně
přemnohou divně propletenou šňůru
v houšť neprostupnou, po níž ještě kolem
směs úponek se pjala sličným stvolem.
Tak celý strom byl přirozenou tvrzí.
V té houšti neviděni, zbojci hbitě
až k zemi sklouzli s výhonkové sítě
a s oblázky v koš vrátili se brzy,
k těm natrhali stromu plody rudé
a čekali, co dál se díti bude.

Na pokyn králův ztichly bubny, rohy,
a jeho hlas jen zahřměl na zlobohy:
»Ač smrti propadli jste podle práva,
přec milost má vám ještě volbu dává.
Hned sestupte a kajicně se vzdejte,
slib poslušnosti věčné vykonejte,
neb jisti buďte, až srub tentoztečem,
že zahynete všichni pomsty mečem!«

Leč zarputilý vůdce povstání
odmítnul milostivé vyzvání.
Jen mlčky odmít', zpola listím skryt;
leč odmít' způsobem, že propuk' hlasně

hněv hrdin dole, a že nastínit
jen způsob ten je nedůstojno básně.

Ha, jak se rozlítil teď opů král,
jak zuby zaskřípěl, jak zor mu vzplál
a ku svým obrátil se prudkou řečí:
»Nuž, moji věrní, sáhněte již k meči!
V boj chrabrý sláva nesmrtelná kývá,
duch vzdělanosti naše zbraně světí,
dnes celá Evropa se na nás dívá.
Nuž, hurrá! Na barbary! K předu, děti!«

Jak za příboje, když se moře zdýmá
kol výspy strmící, vln stádo valné
blíž valí se a tepe v boky skalné,
výš věží se a pěnou kypí, hřímá:
tak za rachotu bubnů, polnic vřesku,
za křiku hněvného a zbraní třesku
voj opů zevšad k banyaně bije
Leč těžká stůj a k běhu slabé nohy
dost činí spoust: klopýtá pěšec mnohý
a přeseň jezdec klesá oři s šíje;
tlum zmotaný těl padlých zemi kryje
a z hromady té pestré semtam čouhá
tu bota s ostruhou, tam pika dlouhá.

Než »dále!« kníže volat neustává
a blýskající šavlí u před mává.
Jak sám bůh války strmí na svém oři,
tvář plane bojovně, zrak bleskem hoří,
chlup dlouhý rozcuchán vlá kolem čela,
skad rozruchem se svezla čáka skvělá

A k stromu za ním chvátá v bouřném kruhu
voj zadní přes chomáče kleslých druhů.

V tom z hustých listů ohromného fíku,
jak zhoubné krupobití z mračen tmavých,
sprch' nenadále v davy útočníků
déšť oblázků a plodů červenavých.
Voj couvnul zmaten; s boulí, mukou vřeště.
op mnohý prchá z třeskutého deště.
A »raněn král!« se rozlehlo tou vřavou.
Plod banyany zasáh' velitele
a rozplesknuv se na velebném čele
tek' do zraků a tváře rudou šťavou.

Vše prchá teď jak voda jarní strží,
nic pomatený útěk nezadrží;
až mimo dosah nepřátelských střel
voj rozbitý se znovu shromážděl.

Zde ku poradě vážné pod svůj stan
sbor vojevůdců svolal Hanuman
a tlumočil svůj zármutek i hněv:
»Ó, že jsme v lodi nenašli též prachu —
což jedním výstřelem jak hrstku plev
bych rozprášil to hejno kuřiplachů!
Než s pikou, šavlí kterak na ně jíti?
zde spára v naší strategické síti.«

»Vím radu, králi,« Bhandragura vece.
»Zbraň, obtížný též oděv složme s plece
i břímě obuvi, jež poutá nohu;

pak vyhrňme se rázem k banyaně
a bleskurychle zlezme po lianě
tu vzdušnou pevnost; hlavou ručit mohu,
že přesnadno tam přemoc naše zhubí
ten hlouček pouhými jen pěstmi, zuby.«

Král, vyslechnuv řeč jeho s temnou lící,
naň upřel pohled přísně kárající:
»Ó žel, že ze tvých, Bhandraguro, retů
mi slyšet návrh taký, na úkor
mé říše vzdělané a v posměch světu!
My nahých barbarů jdem trestat vzdor
a nazí sami vyhrnem' se na ně?
Rci, k čemu jsou pak uniformy, zbraně?
a pátrej v lidstva historii celé,
zda v bojích plemen vzdělaných se stalo
by pravidelné vojsko nepřítele
— ó hrůza! — uškrábalo, ukousalo!!
Že v zápětí trest nejde slovům tvým,
jen děkuj zásluhám svým dřívějším.«

Pln studu Bhandragura v kout se plížil
Rty jeho soudruhů strach dlouho klížil,
až posléz jiný z náčelníků řady
té odvážil se ostýchavé rady:
»Strom opanovat nelze a ti chámi
sestoupí sotva, by se střetli s nám i,
jak zákon války osvícené žádá.
Nu, myslím, v takovémto stavu věcí
že v pochvu skryjí meč i lidští reci
a diplomacie své nitky spřádá.

Mním, kdybys po zánovním kalmuku
těm lotrům slíbil, bude po hluku,
a za některý z šarlatových fraků,
jež blýskají se zlatem ve tvé šatně,
sám Vindragupta — znal bych mluvku špatně! —
dá sobě srubnout ohon bez rozpaku —«

»Dost!« kníže zvolal. »Rada pěkná tuze.
Mám za vše pokořit se této lůze!
Svou šatnu okrásti, tak dosti chudou!
A dám-li těmto zbojcům po kalmuce,
den každý vzplane nová revoluce
a za týden v mé šatně laty zbudou.
Ne, všecku chabou poddajnost si hnusím,
jen vítězem z té války vyjít musím.

Je dvojí vítězství: tož hmotné, mravné,
a toto víc než ono jesti slavné.
Je volím si. Než před každičkým činem
vždy třeba zkoumat, zdali tak se děje
či dálo v osvíceném státě jiném,
a velkým vzorům vstoupit do šlepěje,
vždy konat jen, co v Evropě se činí,
cest vystříhat se, po nichž nešli jiní.

Kdys Žižka, slavný vojevůdce slepý,
na Prahu zrádnou chystal krutý trest
a již ji sklíčil puškami a cepy,
však zželelo se mu té kněžny měst
a krve bratrů; ztlumiv zlobné vření,
dlaň železnou jim podal ku smíření.

Jak Žižka ten — smím přirovnat se k němu —
i já chci připnout uzdu hněvu svému.
Nejkrasším vavřínem své skráně halím:
vítězstvím nad sebou! Mstu soucit plaší;
ti tam, ač zbloudilí, jsou bratři naši,
a bratrovraždou meč svůj nepokálím.«
Hlas jeho chvěl se, v líce slzy tekly;
i vůdců rysy bohatýrské měkly.
I vyšel z houšti v důstojníků roji,
by zbojcům hlásal velkodušnost svoji.

Než Vindragupta hanou vítal jej:
»Jen dále znovu pro výprask si spěj!
Chceš zkusit podruhé, co hněv náš váží,
co síla volných, pravých opských paží?
A kdybys veď co písku takých sket,
byť ve zbrani šel s tebou celý svět,
a kdyby celý vesmír — —«

Hrůzou siný
v tom utichl, zrak upřel do houštiny
za vojskem královým. A stejným směrem
vzhleď tisícerý opí obličej —
Dvě strašné hvězdy svítily tam šerem —
Jak vylíčit mám příští chvilky děj?

Zřel's častokrát, jak náhlá vichřice
zadula prudce na podzimním luhu
do spadlých listů, pírek směsice;
směs pestrá divě zatančila v kruhu;
s ní prachu mrak jak dýmu sloup se vznes';
vše vířivým pak vzletlo kotoučem
a zalehlo do větví stromu kdes —

a dole jako umetena zem:
Tak valná spousta královského voje,
pěšáci, jízda, různé stejnokroje,
v ráz pomíšena jedním pestrým tlumem,
ve zmatku chumelíc se s jekem, šumem,
zbraň odhazujíc, přes dlouhaté boty
v úprku padajíc, přes pochev hroty,
v před k banyaně ochranné se hnala,
a po výhonkách svislých do vrchole
armáda celá mžikem vyšplhala.
Za chvilku bylo pusto, prázdno dole;
jen výzbroj všelikou tu zříti různo,
zde přilba plá, tam palaš svítí hrůzno,
bot hojně zříš tu, střapce, fábory
i bubny, polnice a prapory.

Však za to banyany vrchol širý
kol do-kola se pestří bohatýry;
tu s větve splývá hrozen granátníků,
tam bez bot kyrysník na svlačci visí
lbí holou dolů; s lesklým listím fíku
třpyt epaulett a chocholů se mísí
a zevšad hledí oči hrůzou sklenné
na jedno místo lesa vytřeštěné.

Ztad nyní vyšel kníže indských šelem,
mohutný tygr. Obraz hrůzné krásy
s tím ladně protaženým plavým tělem,
jímž ozdobně se vinou temné pásy;
příšerně zrakem topasovým blyště,
půvabným chodem bral se přes bojiště,

v zatáčkách lepých kroutě na vše strany
svůj ocas dlouhý, temně proužkovaný.
Tak mimo strom se plížil v husté trávě,
vzhleď k opům jednou jen, jak pohrdavě,
pak zmizel opět v bambusovou šeř,
snad větře slibnější tam kdesi zvěř.

•

Však dlouho ještě, hrůzou ztrnulí,
na stromě opi strachem hynuli.
Až teprve, když věstil dálný řev,
že opět bezpečno, do ztuhlých žil
zas vproudila se živná, hybná krev
a rozmysl se v čelo navrátil.
V tom krále jásot zazněl s vrcholu,
kde seděl jízdmo na vyčouhlém suku:
»Tvrz dobyta!« »Hurrá!« křik jeho pluků
mu odvětil ve plesném hlaholu.
Hned na povstalce udeřil voj vzteklý,
jimž nepomohla nyní střelba plitká;
jen krátko zuřila ve větvích bitka
a přemožené zbojce dolů vlekli.

Byl jásot veliký, jak vojsku sluší
po takém vítězství. Leč slávy šum
mocnáři neopojil velkou duši:
trest prominul kajicným rebellům,
i Vindragupta přijat na milost,
byv jenom odsouzen ku chvostu ztrátě —
tak poslední kles' ku barbarství most,
stín poslední v tom osvíceném státě.

Řeč lidská příliš chudobarvá jest,
by vhodně vylíčila slavný vjezd,
jímž král se vrátil sídelnímu městu:
jak spoustu kvítí sypaly mu v cestu
opičky vystrojené v oděv bílý;
jak před palmovou pyšnou slavobranou
purkmistr řečí pracně studovanou
všem způsobil slavnostní dlouhou chvíli;
jak mračny zvědavců se tměly střechy
a špalír v ulicích se pestřil cechy;
jak slávy voláním se země chvěla,
všem slza nadšení se v očích skvěla,
kdy vjížděl Hanuman a blahosklonně
na všechny strany rukou, hlavou kýval,
an přes plece až po kotníky koně
obrovský věnec bobkový mu splýval
i dvojí drahá stuha atlasová,
v nichž zlatem třpytila se chvály slova —
na jedné: »Božská Fiametto, dík!«
a na druhé: »Tvé nožky nevolník«
Za králem hrdě bral se pestrý šik,
na přilbách zeleň palmového mlází,
květ orchidejí věnčil hroty pik
a pušky, hrozící jak sluje zkázy,
i prapory, v jichž středu vzácný plen
— chvost Vindragupty — k žerdi připevněn.

A téhož dne kotillonových řádů
déšť bohatý se snesl na armádu.

Vlastenští pěvci lýrou neunavnou
čas dlouhý opěvali bitvu slavnou,

a pedagogů loyalní zápal
rád, jako jinde, látky té se chápal,
by o vítězném králi do čítanky
cpal štědře vzletné básničky a články —
což opíčatům útlá prsa děcká
vždy rozvlnila pýcha vlastenecká,
když čítali, jak chrabrý mocnář jejich
s udatným vojskem bitvou krvavou,
jíž neshledá se rovné v lidstva dějích,
své jméno pokryl věčnou oslavou,
jak útokem, jenž zatřás' širou nivou
a zděsil všechny tygry pralesa,
nad Vindragupty tvrzí přestrašlivou
svůj prapor hrdě vztyčil v nebesa!

---

*

VIII.

Takto slávou, blahobytem
opičí stát rozkvétal;
však stín jakýs mnohdy čelem
Hanumanu přelétal —
bylť mu těsným prales hluchý,
kde jen papouš slaboduchý
v posměch opům štěbetal.

Ach! co platno, že zde máme
všechno jako u lidí,
— vzdychal — když tu pokročilost
lidské oko nevidí,
a když tvůrce toho všeho
obdiv světa vzdělaného
po zásluze neklidí!

Na sněm valný svolal opy
a tak řečnil s prestolu:
Nebe přálo, že jsem dostál
vznešenému úkolu,
že mou snahou opů plémě
k lidské výši vzneslo témě,
k věd a uměn vrcholu.

Však je třeba zjevit lidem,
že již nejsme divocí;
třeba čestné místo v radě
národů si vymoci;
nutno též dle státních řádů,
by mou opí říš a vládu
stvrdil souhlas velmocí.

Protož odhodlán jsem pevně
pro národa oslavu
podniknouti do Evropy
velkolepou výpravu,
zjevit žasnoucímu světu
v plném vzdělanosti květu
opičí svou državu.

Pouť ta přinese nám velký
prospěch v každé příčině:
Vzdělanost tam pochytíme
v každém jemném odstíně.
Naučíme se tam hravě
beefsteak krájeti tak právě,
jak se krájí v Londýně

V Babylonu na Sekvaně,
ohnisku vší osvěty,
prostudujem' polosvěta
vrtochy a zálety,
zřídíme si roucha přesná,
neb náš oděv — duma děsná! —
z mody vyšel před lety.

Ale prospěch nejvzácnější
v Berlíně nám vyklíčí:
Odtud vezmu důstojníky,
již mé vojsko vycvičí,
že pak ve zbrani svět celý
čeliti se neosmělí
armádě mé opičí.

A pak — již mi teskno věru
na prestolu sedět sám,
srdce toužebné mě pudí
v manželského štěstí chrám:
rozhlednu se u všech dvorů,
ve princezen jasném sboru
sličnou choť si vyhledám.

Budu vítán od mocnářů,
ku přehlídkám vojska brán,
a pluk mnohý po Evropě
mojím jménem bude zván;
v novinách se bude čísti,
co kde ráčil pít a jísti
královský host Hanuman.

Vždyť tam pocty skvělé získal
veleby mé pouhý stín,
zavítavší do Evropy
polobarbar Nasr-ed-Din;
sloupce plníval všech listů
každý z jeho amethystů,
každý bídný almandin.

Komonstvo mé teprv zbudí
všeho světa úžasy —
Již se strojte! Každý vezmi
nejdražší své okrasy,
cestovní též úbor řádný —
zvláště nezapomeň žádný
kartáček mi na vlasy!

IX.

Oblek' Hanuman svou řízu zlatou,
ozdobil se korunou a žezlem,
vzal své všecky ministry a šperky
a tak bral se k dálné Kalkutě.
Byla noc, když po svízelích četných
dostihl tam velebného vodstva,
na němž právě k pouti do Evropy
koráb rozpjal bílé perutě.

Královský tu průvod na loď chvátal,
plavci zdvihli úzké prkno za ním,
s úsměvem jej vítal vládce lodi —
klnout bude zrádci příští věk!
Navždy bude v dějích vzdělanosti
jmenována s odporem a hrůzou
tato černá skvrna člověčenstva:
zvěrokupec Němčík Hagenbeck.

Úskočný ten zlosyn zajal krále,
jeho vzácné komonstvo též zajal,
uvěznil je do velikých klecí
k divotvárné zvěři rozličné,

k marabuům, želvám, gavialům,
k antilopám, papouškům a boám,
které schytal po indických lesích
pro zahrady zoologičné.

Tak ach! velký opů reformátor
s ministerstvem svojím odpovědným
vecpán mezi makaky a vuvu
v nevzdělaných opic posadu;
tak ach! fíky shnilé pojídaje,
zakoušeje šlehy pádných důtek,
ušlechtilý výkvět opí říše
k osvícenému plul Západu.

Před Hamburkem loď se zakotvila
a král s komonstvem vystoupil na břeh
Evropy, jež kolébkou i hrobem
stala se jich velkolepým snům:
prodáni jsou za jidášský peníz
zahradám a sbírkám živočišným,
zvěřincům a milovníkům opů,
sprostým kejklířům a šumařům.

Takový byl konec přežalostný
vznešeného podniku, jenž mohl
osvěty říš jasnou rozmnožiti
o tisíce zdárných občanů,
kteří věru dovedněj' by nesli
pantalony, frak a rukavičky
nežli pachtící se nejnověji
po vzdělání národ Japanů.

Udušen je na věčné snad časy
plápol osvěty, jenž veleslibně
Hanumana rukou genialní
v Indském pralese byl roznícen,
opět asi po lianách tamo
v čiré nahotě rod opů rejdí,
manga jí a srká ptačí vejce,
zapomněv že byl kdys osvícen.

X.

Uslyšel jsem zvuky divné,
vystrčil jsem oknem hlavu
pestrá dvojice tam září
v kole smějících se davů,
nad píšťalou dud se kloní
snědolící jihu syn,
děva černooká zvoní
na strakatý tamburin

Pištěc oděn modrým pláštěm,
na klobouku rudé stužky;
barvou žhavých květů plane
malebný šat jeho družky,
její oko hárá, nyje,
loudí ve svůj temný jas,
luzné hvězdy Italie
blýskají z těch černých řas.

Ale viz! Op sivý shora
na mláď bujnou zuby cení,
sedě švarné dceři jihu
na okrouhlém na rameni.
Na schouleném jeho těle
rdí se premovaný frak,
tajemně z pod čapky skvělé
mrká vážný, dumný zrak.

Divně upírá se na mne
pohled opa zádumčivý,
do hlubin mé duše vniká
výraz jeho bolně tklivý — —
Poznávám tě, Hanumane,
ponížení tvoje zřím
a té slze, která kane
z oka tvého, rozumím

Ty, jenž's osvícenou myslí
dbával salonního vkusu
a své opy pilně brousil
na francouzském jemném brusu,
musíš vhodně doplňovat
fantastických barev žár,
jímžto po vzdělaném světě
straší divošský ten pár.

Chápu bol tvůj, Hanumane;
ale poslyš, co ti pravím:
Přijdou časy, o nichž sníme
se zápalem nedočkavým,

které v širém světě shlednou
jeden kroj a jeden zvyk
a lid jeden s řečí jednou,
s krásnou řečí volapük.

Všichni budou jedno myslit,
jedno cítit, jedno robit,
uniformou vzdělanosti
jedinou své duchy zdobit;
pak i rod tvůj, Hanumane,
uzrá pro všelidství ráj
a snad pravdou též se stane
moje pošetilá báj.

OBSAH.